

Berfin ZİNÊ

PAJK YAYINLARI

Basım Yeri:

Basım Tarihi:

İçindekiler

Önsöz Yerine.....	4
Giriş.....	5
Emek-Değer Teorisi.....	8
—Emeğin Tanımı	
—Değer Tanımları	
—Emek-Değer Teorisi	
—Genel Kullanım Teorisi	
—Nedret-Kıt, Az Bulunur- Teorisi	
Emek-Değer Teorisinin Eleştirisi ve Yeni Bir Kuram Olarak Analık Emeği.....	22
Maddi Olmayan Emek Çağı.....	50
Sonuç Yerine.....	79

ÖNSÖZ YERİNE:

Önderliğimizin “üç destansı çalışmamdan biri, yarım kalan projem olarak tanımladığı” kadın özgürlüğü konusuna eğilmek ve bu projeyi Önderlikle yürümenin ve yoldaş olmanın bir gereği olarak takip edip sürdürmek, başta Özgürlük Hareketi’nin kadın militanları olarak bizlerin olmak üzere, tüm örgüt militanlarının ve Önderlikle yürümenin kararlılığını sergileyen herkesin görevi. Önderliğimizin söylediği her bir sözün anlam ve değerini hissedip yaşayarak anlamaya çalışmak, tarih, günümüz ve gelecekle bağlantısını kurarak yürüyüşümüze yön vermek, bizleri başarıya ulaştırmanın da anahtarını oluşturmaktadır.

Bu çalışma da en temelde Önderliğin perspektifleri ışığında oluşturulmaya çalışılmıştır. Esasta bir broşür çalışmasından ziyade, öncelikle eğitim materyali olarak örgütlendirilen notlardan oluşturulmuştur. Çok derinlikli ve ayrıntılı bir araştırma sonucunda yazılmış değildir. Bu nedenle de, elbette ki yetersizlikleri de olacaktır. Fakat Önderliğimizin ısrarla vurguladığı yeni bir emek-değer konusuna eğilme noktasında bir başlangıç olması açısından da önemlidir.

GİRİŞ:

Kadın emeği ve onun ekseninde gelişen yaratımları tekrar tekrar irdeleyip çözümlerken, nasıl oluyor da bu kadar görünür olan bir gerçeklik böylesine gizlenmiş, bu kadar açık bir soruyu sormak ve yanıtlarına ulaşmak böylesine zor, bu denli karmaşıklaştırılabilmiş olabilir diye hayrete düşüyor insan. İnsanlaşma eylemini gerçekleştiren ilk faaliyetlerin ve onda vuku bulan emek olayının bu kadar çok eril biçime kavuşturulması, böylelikle görünmez kılınan kök emeğin normalleştirilmesi nasıl oluyor da bu kadar çok zihinlerimize ve yüreklerimize hükmedebiliyor? Erkek hükümranlığını ifade eden toplumsal cinsiyetçiliği çözümlenmede ileriye doğru attığımız her bir adımda erkek sisteminin gasp, talan ve yalanlarla kendisine ait kıldığı tüm yaratımların altındaki gerçek şifreleri kırıyor ve kendi gerçek anlamımıza kavuşuyoruz. Anlama kavuşma aynı zamanda kendi kimliğini yeniden bulma, dahası onu yeniden yaratma ve tanımlama içeriğini de taşıyor. Şu bir gerçek ki; kadınca sorular sormadan, kadınca cevaplara ve anlamlara kavuşmadan, diğer bir ifadeyle kadın bakış açısıyla toplumu çözümlenip, bugün toplumu oluşturan tüm oluşum ve kurumlaşmaları sorgulamadan, kendi kimliğimizi doğru tanımlamamız ve bir cins olmasının ötesinde ve öncesinde bir insan olarak sömürülen kadını ve kadın kimliğini toplumsallaşmanın temel oluşum kimliği olarak görmemiz de mümkün değil. Ne de günümüz dünyasında emperyalizmin küreselleşme hamlelerine karşı durmak, onun alternatiflerini oluşturmak ve saldırılarını geri püskürtmek mümkün.

Ölü bir geçmiş olarak görülen tarihimizi doğru okuyup tanımakla, dün olduğu kadar bugün ve yarında

insanlaşma ve toplumsallaşmanın kök hücrelerini oluşturduğunun bilinciyle erkek egemen sistemin tüm yaratımlarına karşı kendi alternatiflerimizi oluşturabilir, kimliğimizi gerçek tanımına kavuşturabiliriz. Tahakkümcü gelenekten çok daha eski ve köklü olan, aynı zamanda kadın kimliği ve onun ahlak ve felsefesi etrafında şekillenmiş özgürlükçü geleneğin yeniden yaşamsallaştırılması, geleceğin özgür insan ve toplum kimliğinin yaratılması için çağdaş tanrıçalık yürüyüşünü gerçekleştirmek, yine kendi binlerce yıllık değerlerimize yüzümüzü çevirmemizle mümkün olabilir.

Kadının tarihsel kırılmalarının ve iktidarcı-egemen sistemlerce tahakküm altına alınarak kimliğinin ters yüz edildiğinin, yok sayıldığı ve deyim yerindeyse erkeğin kadınının yaratımının ifadesi olan **toplumsal cinsiyetçiliği, diğer bir deyimle erkek toplumu aşmak için**, kadının emek ve çabasıyla oluşturulmuş tüm değerleri yeniden anlamlarına kavuşturmak gerekmektedir. Özellikle günümüz dünyasında toplumun geldiği kriz aşaması ve tüm değerlerin dejenere edildiği ve ataerkil sistem içerisinde kadının giderek daha fazla dibe vurdurulduğu bir süreçte buna daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. En temelde de toplumsallaşmanın, toplumun her yönüyle tehdit altında tutulduğu bir dönemde ataerkil değer yargılarına dayalı teorileri irdeleyip, bunun alternatiflerini oluşturmak ve değeri gerçek anlamına kavuşturmak ve yerli yerine oturtmak da daha büyük bir aciliyet taşımaktadır. Topluma bu teoriler çerçevesinde özgürlük adına sunulanların, toplumsallaşmanın parçalanmasında bugün devletin üst ve alt yapı kurumlarından daha fazla zarar verdikleri giderek daha derin açığa çıkmaktadır. Önderliğimizde bu değer teorilerine ve özelde de Marksizm'e yönelik eleştirisinde, kapitalizme en gerekli silahları armağan

ettiği biçiminde formüle ettiği diyalektik ilişki de bu gerçekliği daha somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Yine Önderliğin sistem çözümlerinde kadın eksenli tanımlamalar, salt cins sorununun da ötesinde toplumun, toplumsallığın tehdit altında olması ile bağlantılıdır. Bu, Önderlik ideolojisinin hem klasik Marksizmle hem feminizmle hem de verili diğer ideolojilerle olan farkını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyetçiliğin aşılmasına yönelik tüm perspektifler, tahlil ve çözümler de tüm egemenlikli sistemin aşılmasına dönük belirlemelerdir. Bu nedenle yaşanan sorun, yalnızca kadının sorunu değildir. Hatta ondan daha fazla yakıcı hale gelmiş egemen erkek ve ona dayalı devlet kurumlaşmasının da aşılması sorunudur. Nitekim Önderlik ‘devletçi sistemi erkeğin toplumsal kuruluşu’ olarak adlandırmaktadır. O halde sorunu da yalnızca dar kapsamda ele almamak, bir bütünen sistemin çözümlenmesi ve yeninin oluşturulması temelinde ele alıp irdelemek gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet esasları içerisinde yaşamın her alanından uzaklaştırılmış olan ‘*saçı uzun, akli kısa(!)*’ kadının emekleriyle oluşturulmuş tüm değerlere yeniden eğilmek, emek ve değerın yeni bir tanımını gerçekleştirmek bu anlamda önem taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyetçiliğin özgürleştirilmesinin temel ayağı olarak da tanımlayabileceğimiz kadın (analık) emeğinin yeniden yorumlanması, hem kadın hem de toplum kimliğinin esas anlamlarına kavuşmasının da ifadesini taşıyacaktır. **Yeni bir emek-değer teorisi olarak ifadelendirdiği kadın emeğini, analık emeği tanımıyla yeni bir anlama kavuşturan Önder Apo**, bugüne kadar dar ekonomik çözümlerle sınırlı kalan tüm emek-değer kuramlarına kadın eksenli yeni bir emek-değer kuramıyla cevap verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Toplumsal özgürlüğün ve erkek

toplumunun çözümlüşünün esas kaynağını oluşturacak olan analık emeğinin yeniden yorumlanması, bu anlamda salt ekonomik kapsamlı bir teorinin çok ötesinde, toplumun yeniden çözümlenışinin ve yapılandırılmasının kuramı olarak da ifade edilebilir.

Bu nedenle yeni bir emek-değer teorisini oluşturabilmek için, yürürlükte olan ve bugüne kadar ortaya çıkmış olan kuramları da ele almak gerekmektedir.

EMEK-DEĞER TEORİSİ

Emeğin Tanımı: En genel anlamıyla maddi ve toplumsal dünyaları biçimlendiren ve değiştiren toplumsal süreç olarak tanımlanır. Karşılıklı bir ilişki biçiminde emeğiyle değer yaratan insanı, o emek de toplumsal varlık olarak yaratmakta, kimlik kazandırmaktadır. Bu anlamda emek olayını insanın kimlik kazanması, kimliğini bulması olarak da ifadelendirebiliriz.

Değer Tanımları: Hem fikir hem hizmet hem de maddi şeylerin, insanlık ve toplum için taşıdığı yararlı özellikler olarak tanımlanır.

Değer, her toplumda ve kültürdeki farklılıklar olarak da tanımlanır. Her toplumun ve kültürün kendine göre bir değer anlayışı bulunur ve değerın anlamı ve ifadesi farklılaşır. Örneğın Kürt toplumu ile başka bir toplumdaki değer anlayışı farklılıklar içerebilir.

Yine toplumsal alanın farklı sahalarına yönelik değer olguları da farklılıklar taşır. Bugüne kadar açığa çıkan emek-değer kuramları ise daha çok ekonomik alana yönelik geliştirilmişlerdir. Ekonomi alanında değer olgusu da, daha çok alış-veriş, yani mübadele üzerinden ele alınmaktadır. Yani bir mal veya hizmetin karşılığında

başka bir mal veya paranın ödenmesi olarak. Emek-değer teorisi de ekonomik alana yönelik oluşmuş fikirlerden geliştirilmiş bir kuramdır.

Bizim değer tanımlamamız: Her toplumsal sistemin ve oluşumun değer olgusuna yaklaşımı farklılık gösterdiğini belirttik. Fakat esasta bir tarafta insanlığın ortak değerlerini oluşturan temel değerler, diğer taraftan ise eril sistemin geliştirdiği değer sistemleri bulunur. İnsanlığın ortak değerlerini oluşturan özgürlük, eşitlik, adalet, barış, paylaşım ve bunların temelini oluşturan toplumsallaşmanın temel kültürel dokusunu oluşturan bu gibi değerler yanında, devletçi-iktidarçı-toplumsal cinsiyet kültürü esaslarıyla örülmüş değer sistemleri de mevcut. Elbette ki insanlığın değer ortaklaşmasından çok, kültürel farklılığı değer yargıları gibi yansıtan verili tanımlamalar, değerlerin gerçek özünü ve içeriğini boşaltmaya dönük tanımlamaları da barındırır. Değer yargıları esasta tamamen yaşam felsefesi ile ilgili olduğundan, kültürel farklılıkları değer farklılığı gibi yansıtan teoriler ya da tanımlamalar farklılıkların bir arada yaşanması temelinde tanımlanan yeni demokratik sosyalizm teorisinin uygulama alanını daraltan, yaşanmaz kılan bir zihniyet yapısına yol açarlar. Böylece ya kültürel asimilasyon –çünkü kültür ve değer kavramları aynılaştırılarak, ortak değerlerin, kültürlerin aynılaştırılmasına dayandırılması biçimindeki zihniyet yanılması bu yolla gerçekleştirilmekte - ya da kültürlerin farklılığını milliyetçiliğin zemini haline getiren ayrılıkçılığa dayalı parçalanma ve çatışma kaçınılmaz hale getirilmektedir. Ortak ve toplumsal değerlerin parçalanmasının temel nedenlerinin doğru açıklanması ise farklılıkların hem korunarak zenginleştirilmesi hem de bir arada yaşamının en temel

gerekliliği haline gelmiştir. Bu nedenle bizim değer tanımlamamız toplumsal değerler üzerinden gerçekteşirmekte ve değerin esas özüne yönelmektedir. Değer tanımlamamız ne salt kültürel farklılıklar ve özellikler üzerinden, ne de ekonomik temellere dayandırılarak gerçekteşirilmektedir. İnsanlığın ve toplumsallığın tüm yaratımlarına dönük olarak değer tanımlamamızı gerçekteşirmekteyiz.

Emek-Değer Teorisi

Bir kuram olarak; bir metanın değerinin, o metanın üretimi için gerekli olan toplam emek miktarının belirlemesi olarak ifade edilir. Teori öncelikli olarak İngiliz iktisatçılar tarafından ortaya atılmıştır. Bu iktisatçıların önde gelenlerinden biri, David Ricardo ismindeki İngiliz iktisatçıdır. Daha sonra Marks bu kuramı almış ve geliştirmiştir. Bu kuram üzerinden kendi görüşlerini de oluşturmuştur. Fakat bu konuya geçmeden, emek-değer teorisinden önce geliştirilmiş olan başka bazı kuramları da ele almak daha yararlı olacaktır. Zaten emek-değer teorisi de bu kuramlara karşı bir tez olarak ağığa çıkmış ve yetersiz bulduğu diğer kuramların ortaya koyduğu hususları kabul etmeme üzerinden gelişmiştir.

Genel Kullanım Teorisi: Bu teoriyi geliştirenlerin ve öncülüğünü yapanların başında Adam Smith gelmektedir. Bu teori, bir malın değerini belirleyeninin onun kullanımını olduğu görüşünü içerir. Teoride savunulan görüş, kullanım değerini çok yüksek olan bir malın mübadele değerinin sıfır olabileceği gibi, kullanım değerini çok yüksek olan bir malın mübadele değerinin çok yüksek olabileceği şeklindedir. Buna yönelik olarak elmas ve su

örneği verilmektedir. Elmasın çok pahalı bir mücevher olması ve az bulunmasına rağmen kullanımının çok az olduğu, bu nedenle değer kategorisine giremeyeceği; ama suyun çok daha rahat bulunabilmesinin ve kullanım değerinin çok yüksek olmasının yanında mübadele değerinin çok az olduğu belirtilir. Bu nedenle de, bir şeyin genel için kullanımını ve yararı ne kadar yüksekse, değer oranının da o kadar yüksek olacağı, değeri belirleyen kullanım düzeyi olduğu ifade edilir.

Nedret- Kıt, Az Bulunur- Teorisi: Bu teoride daha çok doğal kaynaklar gibi değerler ve sanat eserleri ele alınmaktadır. Buna bir örnek verecek olursak; Da Vinci'nin ünlü tablosu olan Monalisa bir kez yapılmıştır, Monalisa'nın bir kez daha yapılabilmesi mümkün değildir ve bu nedenle de değeri hiçbir şeyle ölçülemez. Ya da doğal kaynaklar doğaya hastır ve yeniden üretilemezler, bu nedenle bunlar için bir değer ölçüsü konulamaz.

***

Emek-değer teorisi ise, daha çok bu kuramlara yönelik geliştirilen eleştiriler temelinde ortaya çıkmıştır. Örneğin, bir şeyin faydalı olmasından yola çıkılarak geliştirilen kullanım değerinin, malın değişim değerinin, yani bir malın başka bir malla değiştirilmesinin, asıl değerini karşılayamadığı belirtilerek emek-değer teorisi geliştirilmiştir. Genel kullanım teorisinin faydaya dayalı kullanım ölçüsünün, değerin temel ölçüsü olarak ele alınamayacağı belirtilir. Bir şeyin yararlı olmasından yola çıkılarak, değerinin belirlenemeyeceği savunulur. Emek-değer teorisi ilk etapta bu esas üzerinden ortaya çıkmıştır. Marks da esasında emek sömürüsü ve artı-değere ilişkin

görüşlerini, bu emek-değer teorisi üzerinden geliştirmiştir.

Öncelikli olarak bu görüşler üzerinden şekillenen emek-değer teorisi, David Ricardo tarafından daha sonra daha fazla genişletilmiştir. David Ricardo üretim miktarının ihtiyaca ve talebe göre ayarlanabileceği mallarda, değerini temelini emeğin oluşturduğunu, emeğin malın en temel fiyatı olduğunu ve piyasa fiyatının da emek fiyatı etrafında yükselip indiğini belirtmiştir. Yani piyasa fiyatının aslında emeğe göre şekillendiğini söylemiştir. Buna bağlı olarak piyasa dalgalanmaları değerlendirilmiştir. Bunu örnekleyerek ortaya koyacak olursak; günümüz dünyasının borsa alanındaki dalgalanmaları iyi bir örnektir. Birkaç saat içinde bir para birimi veya altın, hisse senetleri vb. aniden yükselişe geçiyor, fakat çok kısa bir zaman içinde tekrardan düşüşe geçebiliyor. Ekonomi dünyasında bu, dalgalanma olarak ifade edilir. Emek-değer teorisi kuramcıları da, piyasadaki sürekli dalgalanma halinin aslında emek etrafında geliştiğini, onun etrafında döndüğünü, piyasa ekonomisinin emek etrafında yükselip inişe geçtiğini belirtiyorlar.

Marks'ın da emek sömürü ve artı değere ilişkin görüşlerini emek-değer teorisini üzerinden tanıma kavuşturduğunu belirtmiştik. Bu kuramın ortaya koyduğu belirlemelerden yol çıkarak, bir metanın değerini belirleyen esasta üretiminde ona harcanan emek olduğunu söylemiştir. Değerin, bir üretim için harcanan emek olduğunu belirtmiştir. Bir malın kişiden kişiye göre kullanım değerinin değiştiğini, bu nedenle bu kişiden kişiye göre değişebilen kullanım değerinin bir tarafa bırakılması halinde geriye tek bir özelliğinin kalacağını, onun da insan emeğinin ürünü olduğunu ortaya koymuştur. Değerin tümünün emek etrafında

şekillendiğini belirterek, emek türlerini de somut ve soyut emek diye ikiye ayırmıştır.

Somut emek; bu emek türünü, bir metanın kullanım değerinin, o malın yapımında kullanılan insan emeğinin somut türü ve özellikleri olarak tanımlar.

Soyut emek; değişim değeri ise (alış-veriş) kullanılan dolaylı ve dolaysız soyut emek miktarına bağlı olarak belirlenir.

Dolaylı emek; bir üretimde kullanılan girdiler, yani bir malın üretimi için gerekli olan tüm maddi varlıklar ile üretim araçlarının içerdiği emek, bunların üretimi için önceki zamanlarda harcanan toplam emek, yani hammadde, o hammaddenin işletilmesi, yeni bir ürüne dönüşmesi için gelişen düşünce, plan, proje, düşünce vb.dir. Örneğin bir montun yapımında kullanılan kumaşdır, o kumaşın bir kumaşa dönüşmesinden önce hangi maddeden imal ediliyorsa onun dönüşümünden önceki hali, bunun için harcanan emek, yine montun yapımında kullanılan ip, zincir vb. ile bunların hepsinin yapılmasında kullanılan emek girdi olarak ele alınır.

Dolaysız emek, örneğin bir malın yeniden üretimi gereklidir. Her iki üretim için harcanan emek de dolaysız emeği oluşturur. Bunları kullanarak yeni üretimi gerçekleştirmek için harcanan emektir. Her iki emeğin toplamı yeni malın değerini oluşturur.

Marks, emek fiyatının, yani emekçiye ödenen ücretin aynı kalmasına rağmen piyasa fiyatının dalgalanmasını normal koşullardan bir sapma olarak yorumlar. Marks, işçinin emeği ile oluşturduğu değer ile aldığı ücret arasındaki farkın sermaye sahibine kaldığını ve sermayenin birikmiş emek olduğunu söyler. İşçinin sürekli bir emek harcamasına rağmen ona ödenen ücretin aynı seviyede kalmasına karşılık piyasa fiyatının sürekli

yükselip inmesini sapma olarak değerlendirir. Oluşan bu dengesizliğin, yani emeğin değerinin hiç yükselmemesine karşılık, piyasa fiyatının durmadan değişmesini bir sapma olarak niteler. Artı-değer ve emek sömürüsü kuramlarını bu görüş üzerinden geliştirir. Sermayenin kendisini de, bu değerler arasında ortaya çıkan farkın bir birikimi olarak ele alır. Bu farkın sistemin kendisini ayakta tutmasını sağladığını belirtir. Bu nedenle de, emeğe verilen değerle piyasa değerinin aynı olması gerektiğini savunur. Aynı olmadığı takdirde dengesizlik doğar ve kaos, kriz yaşanır. Bunu, bir işçinin günlük çalışmasını ele alarak örneklendirir. Bir işçi bir malın günlük üretimi için çok büyük zorluklar yaşayarak emek harcar. Fakat emeğinin karşılığı değişmemesine karşılık, piyasadaki değer değişiminin günlük olarak gerçekleştiğini ve bunun da artı- değeri ortaya çıkardığını belirtir.

Marks'ın emek-değer teorisine göre, emeğin değeri, yani işçilere ödenen ücret, işçilerin emek güçlerinin yeniden üretimi için gerekli olan mal ve hizmetlerin değerine eşit olmalıdır. Marks, işçilerin bir çalışma gününde yarattıkları değer ile kendisine ödenen ücret arasındaki farkları artı-değer olarak adlandırarak, sömürü kuramını bu temele dayandırmıştır.

Diğer taraftan Marks'ın kendi emek değer teorisini oluşturmasında, Hegel'in görüşleri de çok önemli bir etkide bulunur. Marks, emek-değer teorisini oluştururken tarihsel materyalizmi esas alır ve Hegel'in felsefesinden yararlanır. Diyalektiği kendi görüşlerine uygulayarak, tarihsel materyalizm çerçevesinde açıklamıştır. Hegel'in toplumların kendi "içsel çelişmeleri" ya da çatışmaları nedeni ile yükselip gerileyeceğini belirten, tarihin diyalektik çerçevesinde geliştiği fikrini kendi düşünce sistemine uygulamıştır. Önder Apo'nun bu konuda çok

kapsamlı değerlendirmeleri, çözümlenmeleri ve eleştirileri gelişmiştir. Tarihsel materyalizm çerçevesinde çözümlenmelerde bulunan Marks, kapitalizmin esasta çok fazla kendi yasalarına uyduğunu, kendi yasalarıyla yürüdüğünü, bu yasalarına çok fazla uyması nedeniyle çökeceğini belirtir. “Kendi içsel çatışmaları kapitalizmi çökertecektir” demektedir. Tarihsel materyalizm ekseninde ele alarak, kapitalizmin kendi içsel çelişkilerinin onu çöküşe götüreceğini söyler. Buna göre de ekonominin tek elden, tek merkezden, tek kurumdan ele alınması ve dağıtımının gerçekleştirilmesi gerektiğini savunur. Bu merkez de, devlettir. Eşit, adil dağıtım için tek merkezden ekonominin yönetilmesi gerektiğini, kapitalizmde gelişen sanayileşmeyle birlikte ekonominin çok fazla parçalandığını, bunun eşit dağılımı engellediğini belirtir. Marks’a göre, bu nedenle eşit ve adil paylaşım, dağıtım için tek otorite olarak devletin ekonomiyi elinde tutması gerektiği bir ön koşul olarak konulur. Yani Marks’ın iktisat kuramlarıyla ekonomi tek elde merkezileşir ve dağıtılır. Geliştirdiği bu görüşlerden yola çıkarak, kapitalizmin belirli bir aşamaya geldiğini, bu aşamaya göre de sürekli bir üretimin olduğunu belirtmektedir. Fakat bunun sürekli bir artı-değer oluşturduğunu, bunun da kapitalizmin kendi değer yasasına göre geliştiğini ortaya koyar. En sonunda bunun öyle bir aşamaya gelerek-ki buna zorunlu gelişim yasası deniliyor- kendi kendisini aşacağını söyler.

Bu tanımlama ve çözümlenme, düz ilerlemeci mantığın emek değer teorisine yansımış halidir. Marks sınıf sömürüsünü nihai sömürü olarak adlandırdığı için bu sonuca ulaşmaktadır. Oysa kapitalizmin kendi iç çelişkileri büyüdükçe bu çelişkilerin daha da artması, giderek tüm doğal kaynakları, toplumun manevi değer yargılarını da içinde olmak üzere tüm toplumsal değer

yargılarını kapsamına alarak derinleşmesi ve insanı giderek tür olarak farklılaşmaya, Önderliğin primatlaşma olarak tanımladığı gerçekliğin içine itmesiyle bir ekonomi politiğe yönelmesi söz konusudur. Bugün çok açıkça görmekteyiz ki, zorunlu gelişim yasasının gerçekçiliği ortadan kalkmıştır. Bu nedenle de her gelişmenin ilerici olduğu görüşünün yanlışlığı ortaya çıkmıştır, ilerici gelişme olabileceği gibi, gelişme gerici de olabilir. Kapitalizmin zorunlu gelişim yasasına uyarak, kendi iç çelişmeleri sonucunda çözüleceği görüşü bugünün koşullarında çürümüştür. Yaşanılan gelişmeler, sistemin ilerleyişi, ortaya çıkan gerçeklikler - ki kendi içinde belirli konularda bir çözümlüş ve bu nedenle de kendisini yeniden yapılandırma hamleleri olsa bile- bu, ilerici değil, tam aksine binlerce yıllık gerici sistemi daha da pekiştirmeye ve ilerletmeye yönelik bir gelişimdir. Yani, kapitalizm kendi iç çelişkileri sonucunda bir çözümlüşü yaşayıp bir geriye düşüşü yaşamamış, aksine çelişkilerinin kendisinde yarattığı çözümlüşleri, kendi sistemini bir üst safhaya sıçratmanın yeni hamlelerine dönüştürmüştür. Emperyalist aşamaya sıçrayış yapması, bugün ise küresel emperyalizm hamlesi bunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Marks, kapitalizmin bir başka çelişmesi olarak da teknolojik gelişmeleri ortaya koymaktadır. Bu görüşe göre de, teknolojinin aşırı gelişimi ve kullanımını insan emeğini gereksiz bir konuma getirecektir. İnsanın kol ve emek gücüne dayalı üretimi azalacaktır. İnsandan daha çok, teknoloji iş yapacaktır. Fakat bunun karşısında şöyle bir gerçeklik mevcuttur; artı değer ve emek sömürüsü, insan emeği üzerinden gelişmektedir. Teknolojiye dayalı üretimin daha çok yaygınlık kazanması ve üretim alanına teknolojinin hakim olmasıyla birlikte insan emeğine dayalı üretimdeki azalış, artı-değerde de bir azalma

yaratacaktır. Çünkü artı değeri yaratan ve ortaya çıkaran insanın kol ve emek gücüdür. Artı-değerin azalması, kapitalizmi yavaş yavaş bir krizin içine sokacaktır. Krizin yaşanmaya başlaması, küçük burjuvazinin artık çalışmamasını ve böylelikle iflasını getirip, proleter sınıfa dahil olmasını getirecektir. Geriye azınlık bir kesim olarak sadece büyük burjuva kalacaktır. Bir süre daha bu büyük burjuva kesimi artı-değer ve sermaye birikimine devam edecektir. Fakat bir aşamadan sonra o da öyle bir sürece girecektir ki, çalışamaz ve üretim yapamaz duruma gelecektir, bu aşamada proletarya devlet yönetimine el koyup, proletarya devrimini gerçekleştirecek ve kapitalizm çökecektir.

Kapitalizmin en temel çelişmelerinden biri olarak koyduğu başka bir husus da, kapitalizmin üretim biçimidir. Bilindiği gibi köleci veya feodal sistemlerde üretim daha çok ihtiyaca göredir. Örneğin bir bahçenin ekimidir, hayvancılıktır vb. o topluluğun veya toplumun ihtiyacını karşılama temelindedir. Yani çok fazla dışarı açılım sağlayan, üretimin çok geniş kesimlere ulaştığı bir gelişim sağlanamamıştır bu dönemlerde. Üretim tesisleri gelişmemiştir, bu nedenle üretim çok ileri bir düzeyde gerçekleştirilememektedir. Fakat bu dönemlerde de üretimi toplumun kullanım ihtiyaçları değil, egemen sınıfın koşulları belirlemektedir. Kullanıma göre bir üretimin varlığı yalnızca doğal toplum sürecinde mevcuttur. Önderliğimiz doğal toplumun üretim biçimini değerlendirirken; *“elinde ürün biriktiren ancak bunu topluluk üyeleri ile paylaşırsa otoritesine saygı ve bağlılık gösterilir. Biriktirmeye büyük bir suç gözüyle bakılır. En iyi kişi birikimlerini dağıtan kişidir. Halen kabile toplumlarında yaygın olan ‘cömertlik’ anlayışı kaynağını tarihin bu güçlü geleneğinde bulmaktadır. Bayramlar bile bir nevi fazlayı dağıtım törenleri olarak*

başlamıştır. Topluluk biriktirmeyi daha başlangıçta kendi üzerlerinde en önemli tehdit olarak görmekte ve ona karşı direnmeyi ahlak ve din anlayışının temeli haline getirmektedir. Tüm dinsel-ahlaksal öğretilerde bu geleneğin izlerini güçlü bir biçimde görmek zor değildir. Toplum hiyerarşiye ancak yararlılığı, cömertliliği bir şeyler kazandırdığında onay vermektedir. Bu yönlü hiyerarşi olumlu ve yararlı bir rol oynamaktadır” belirlemelerinde bulunmaktadır. Devletçi aşamaya geçişle birlikte ürünün biriktirilmesi ve üretimin niteliğinin değişmesi kapitalizmle en ileri düzeyine varmıştır.

Kapitalizm, kendisini tamamıyla meta ekonomisi üzerinden geliştiren bir sistemdir. Tabii kapitalizmin genel işleyiş ilkelerini ele alırken sürecin genel tarihi gelişiminden kopuk ele almamak gerekir. Kapitalizmle birlikte meta ekonomisine geçiş kapitalist sistemin genel karakteri olarak işleyiş ilkesi haline gelmişse de, esasta tüm ataerki toplumlarda benzer ilke geçerlidir. Toplumsal ihtiyaçlar değil, egemen sınıf veya kesimin üretimine göre ihtiyaçlar esastır. Mısır piramitleri, cenneti andıran kral saraylarının yaşamı, savaşılar neden olan ekonomik yapı tamamen egemen sınıf çevresinde şekillendirilmiştir. Ama elbette en kapsamlısı kapitalizmdir. Çünkü kapitalizm, kendisinden önce sistemleşmemiş ama egemen sistemlerin kökeninde yatan bu temel yasayı, bir temel işleyiş ilkesi haline getirip sistemleştirilerek tümünden toplumun metalaştırılmasına kadar vardirmiştir. İnsan olgusunun metalaştırılması sürecinin tarihsel gelişimini incelerken kapitalizmi eril sistemin önceki aşamalarından kopuk ele alamayacaksak, aynı şekilde dayandığı ekonomik yasalar tarihsel süreçlerden de kopuk ele alınamaz.

Meta ekonomisi üzerinden gelişen bir sistem olan kapitalizmde, üretim küçük ölçekli ihtiyaçları karşılamaktan ziyade, daha büyük, kitlesel üretime geçişi içerir. Sanayileşme üretim sahalarını çok fazla geliştirmiştir ve üretim artık salt insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik değildir. Fakat teknolojinin etkisiyle üretim çok fazla olması arz ve talep arasında bir dengesizliği doğurur. Arz ve talebin birbirini karşılayamaması, harcanan emeğin ve açığa çıkan değerlerin oranı ne olursa olsun çok fazla bir kullanımı doğurmaz. Bu da kapitalizmin kendi işleyişini yerine getirmesini engeller. Mesela bugün günlük olarak medya da ekonomi haberlerini dinlediğimizde, enflasyon (pahalılık), devalüasyon (değer düşürme), deflasyon (para darlığı) vb. ekonomik konuların çokça işlendiğini, tartışıldığını, hükümetlerin yıllık enflasyon oranlarını vb. düşürdüklerini söylediklerini duyarız. İşte bunların oluşması, ortaya çıkması, yani bu çelişkilerin yaşanması Marks'a göre kapitalizmin yıkılışını getirecek nedenlerden birisidir.

Sistemin çöküşüne neden olacak bir diğer husus da enerjinin aşırı kullanılması olarak konulmaktadır. Buna göre, enerji kaynaklarının aşırı kullanımı, kriz yaratacaktır. Çünkü her şeyi yeniden üretilmesinin imkanları olmasına karşın, enerji kaynakları yeniden üretilemez. Teknolojinin gelişimiyle birlikte enerji kullanımı çok fazla gelişmiştir. Fakat enerjiyi yeniden üretme, dönüştürme gibi bir sorun da bulunmaktadır. Örneğin, bir jeneratörü çalıştırabilmek için benzin yakılması gerekir. Benzin tükenince jeneratör çalışmaz. Çünkü benzini yeniden ne üretebiliyor, ne de dönüştürebiliyoruz. İşte teknolojide bu tür enerji kaynaklarının sürekli kullanımı, doğadaki enerji kaynaklarını azaltır. Bu sebepten dolayı da enerji

kaynaklarının yeniden üretilmemesi, sistemin bir krize girmesine yol açacaktır.

Diğer taraftan, teknolojinin çok fazla gelişmesi insan emeğinin bir tarafa bırakılmasını, atıl kalmasını getirecektir. İnsan emeği üretime giremeyecektir, devreye daha çok teknolojik üretim girecektir. Böylesi bir gelişme artık işçi ordularını değil, işsizler ordusunu açığa çıkaracaktır. Bu da sınıf çatışmalarını beraberinde getirecektir. Ortaya çıkan bu durum, kapitalizmin çöküşünü getirecek olan çelişkilerden biri olacaktır. Sistem artık yürüyemeyecektir.

Marks'ın bu tahlillerine yönelik birçok kesim değerlendirmelerde ve eleştirilerde bulunmaktadır. Önder Apo'da bu konuda kapsamlı çözümlerle bulunmuştur. Önder Apo'nun da belirttiği gibi, aslında Marks kapitalizmin, sistemin yaşadığı krizleri, bunalımları çözümlenip ortaya koyduğunda, sistemin de kendi krizlerini, bunalımlarını çözmesini sağlamıştır. Çünkü kapitalizm, Marks'ın bütün bu görüşlerini alıp kendi sistemine uyarlamıştır. Örneğin Marks, bu çelişki kapitalizmi krize sokacaktır diyerek sistemin krizlerini çözümlenmiştir, sistem ise bunu alıp kendi krizlerinden çıkmanın aracına dönüştürmüştür ve kendisini bunun üzerinden geliştirmiştir. Önder Apo bu konuda Marks'ın yaptığı çözümlerle kapitalizmin ömrünü iki yüz yıl uzatmasını sağladığını söylemektedir. Çünkü sistemin tüm krizlerini, ekonomik çelişkilerinin hepsini ortaya koyarak, kapitalizmin krizlerini aşmasını ve kendisini daha fazla geliştirmesini sağlamıştır. Bir yönü bu, bir diğeri Marks bütün toplumsal çözümlerini ekonomik boyutta yapmaktadır. Esasta bu ekonomik tahliller, Marks'ın çözümlerinin kilit noktasını oluşturmaktadır. Toplumsal çözümler de ekonomik boyutta olmuştur. Kapsamlı bir sistem çözümlenmesi çok

derinliğine gelişmemiştir, emek-değer teorisi kültürel, sosyal, siyasal vb. tüm boyutları da kapsayan bir içeriğe kavuşturulamamıştır. Marks'ın tahlillerinin bu kilit noktası işçi sınıfının sistem içileşmesinin de en temel kaynağını oluşturmaktadır. Esasta ilk işçi hareketleri sistemin kökten reddini içermektedir. Fakat işçi sınıfının giderek sosyalizm perspektifini kaybedip ekonomik talepler etrafında güdükleşmesi, dahası, sosyalizmin devlet kapitalizmi biçimine bürünmesinde değer teorisinde yer edinen bu tespitin payı büyüktür. Çünkü bu yolla toplumsallıktan kaynaklı diğer değer yargıları bir kenara bırakılarak –feodalizmle aynılaştırılarak- işçi sınıfı ekonomiye bağlı değer yargıları etrafında yeni bir kültürle şekillendirilmiştir, bu da özgürlük adına sunulan çözümlerinin işçi sınıfı ile kapitalizmi aynı değerler sistemi içinde istemeden de olsa buluşturmuştur. Böyle olunca sınıf çelişkisi giderek bir sistem içi çelişkiye dönüşmüştür. Emek-değer teorisi bu gelişmenin zeminlerini istemeden de olsa eksik yanlarından kaynaklı döşemiştir. Özgürlük mücadeleleri açısından sistem içileşmeme, özgürlük mücadelesini süreklileştirmede değer yargılarının, dolayısıyla değer teorilerinin düzeyi, içeriği özgürlük içeriğini birebir yansıtacak öneme sahiptir. Marksizm temelde bu noktada sistemle bütünleşmiştir.

Önder Apo'nun en çok eleştirdiği ve “yeni bir emek-değer teorisine ihtiyaç var” dediği konular da esasta bunları kapsamaktadır. Bu nedenle Marks'ın toplumsal çözümlerini sistemin ilk halkasından değil de, son halkasından alıp çözümlemesi, hem bütünlüklü bir sistem tahlilinin geliştirilmesini engellemiş, hem de Marksizm'in ciddi bir başarı kazanmamasını getirmiştir. Önder Apo bu konuda reel sosyalizm örneklerini vermektedir. Sovyet deneyimi ve bugün yine devam eden

Çin örneğini vermektedir. Bunların kendi sistemlerini emek-değer teorisi üzerinden geliştirdiklerini, bu nedenle de sistemin bir yedeği konumuna düşmekten kurtulamadıklarını belirtmektedir. Bu nedenle de yeni bir emek-değer teorisinin oluşturulması ve yeniden yorumlanması gerektiğini dile getirmektedir. Yalnızca ekonomik boyutlu bir emek-değer teorisi değil, toplumsallığı, dini, siyaseti de içeren yeni bir emek-değer teorisini oluşturmak gereğinin önemini sıklıkla vurgulamaktadır.

EMEK-DEĞER TEORİSİ'NİN ELEŞTİRİSİ VE YENİ BİR KURAM OLARAK ANALIK EMEĞİ

Öncelikle Önder Apo'nun görüşleri, yeni paradigması, çözümlenmeleri ekseninde emek-değer teorisini yeni bir yorumlamaya kavuşturacak; diyebiliriz ki, toplumsal yaşamın, toplumsallaşmayı yaratmanın ve toplumun kendisi en temel emektir. Bu nedenle de emek ve değer olgularını en fazla insan ve toplumsallaşma yönüyle ele alıp değerlendirmek durumundayız.

Çünkü Marksizm'in en fazla kaybettiği yön, sistem çözümlenmelerinde toplumsal ilişkileri çözümlenmedeki yetersizliğidir. Sistemi ve toplumsal ilişkileri maddi anlamda bir çözümlenmeye tabi tutmuştur. Tabii ki Marks'ın da, Engels'in de topluma, tarihe, insanlığa mal olmuş çok önemli ve değerli çözümlenmeleri vardır. Devlete, aileye, topluma ilişkin birçok çözümlenmeleri bulunmaktadır. Fakat devletçi-iktidarıcı zihniyeti aşamadıklarından, aslında çok büyük gelişmeler yaratabilecek olan görüşleri yine aynı devlet ve iktidar ekseninde bir seyir izlemekte, bu da toplumsal ilişkileri yine salt maddi ilişkiler düzeyinde ele almalarını

getirmektedir. Üretim araçlarını ele geçirerek devlet yönetimine el koymayı ve böylelikle sosyalist bir üretim gerçekleştirerek toplumsal yapılanmayı değiştirmeyi hedeflemeleri, en temel yanılıklarını oluşturmaktadır. Üretim araçları ve iktidarın el değiştirmesinin, gerçekleştirilecek üretimin niteliğini değiştiremeyeceğini kestirememeleri, devlet odaklı geliştirdikleri çözüm ve üretim anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Devletçi-iktidarcı zihniyetin sosyalist üretim ve toplumsal yaşamın, aynı zamanda toplumun ahlak ve ilkelerini oluşturan maneviyatının karşısında yer aldığını ve asıl temellerinin bunları ters yüz etmek üzerinden oluşturduğunu çözümleyememeleri, Önder Apo'nun "*fıravun sosyalizmi*" dediği pratikleri açığa çıkarmıştır. Ekonomik olarak üretimin sosyalist bir nitelik kazanamaması bir tarafa, toplumsal çözümlemelerin temelinde de manevi yön daha çok bir tarafa bırakılmakta, maddi yön öne çıkmaktadır. Toplumsal ilişkilerin, toplumsal yaşamın manevi yönünün iyi çözümlenememesi ve maddi ilişkiler düzeyinde bir değer çözümlemesine tabi tutulmaması, Marksizm'in de sistemle aynı krize düşmesini getirmiştir. Bu çerçeveden baktığımızda Sovyet deneyimini yaşamış bugünkü Rusya'nın durumu ortadadır. Reel sosyalizm pratiği, Marksist çözümlemelerdeki yetersizliği çok açık ortaya koymuştur. Yine reel sosyalizm ardından kadının içine düştüğü durum, gerçek anlamda bir trajedi olarak değerlendirilebilir. Sovyet sosyalizminin çözülüşünün ardından, deyim yerindeyse yıkıntıların altında kalan ve bu başarısızlığın sonuçlarından en büyük darbeyi yiyen kadın olmuştur. Kapitalist sistemlerdeki kadının bile çok daha gerisine, en alt seviyeye düşmüş, en dibe vurmuştur. Tabii kadının içine düştüğü bu durum, toplumun da hangi konuma geldiğinin göstergesidir. Kadında açık, somut

ifadesini bulan bu durum, aslında reel sosyalizmin çözümlüşünün ardından toplumun da edindiği yeni biçimi ortaya koymuştur. Çöken reel sosyalizmden çok toplumun kendisi olmuştur. Bunların hepsini tüyer ürperten bir vaziyette izledik ve halen de izliyoruz. Neden bu düzeye gelindi, bu kadar çok savrulma, toplumsal çöküntü neden yaşandı? Devletçi-iktidarçı zihniyetle örölmüş bir sosyalist anlayışın yanında, aslında diyebiliriz ki en temel nedenlerinden biri de, maneviyatın çözümlenmesi noktasında yaşanan yetersizliktir. Toplumun esas sorununu çözümlenememe veya sorunu esas kaynağından çözümlenmekten ziyade ekonomik boyutta çözümlenme, maddi ilişkiler düzeyini açığa çıkaran, ama manevi ilişkiler düzeyini bir tarafa bırakan bir yaklaşımı açığa çıkarmıştır. Bu da aslında kapitalizmin güçlenmesine ve Marksizm'in geriye düşmesine, reel sosyalizmin çökmesine neden olmuştur.

Marks emek-değer teorisini tarihsel materyalizm kapsamında geliştirirken, manevi değerleri çok fazla ele almaz. Dahası maddi çözümlenme yaklaşımı, toplumu ilk halkadan değil de, son halkadan ele alıp çözümlenmesini getirmiştir. Sistem çözümlenmesini, toplumsallaşmanın kök-hücrelerini oluşturan doğal toplumdan, analık toplumundan değil de, kapitalizmden başlattığı, yine çözümlenme veya sistemin aşılmasını kapitalizmle ele aldığı için, yaratılan analık kültürü, gerçek anlamdaki toplumsal kültür karanlıkta kalmakta, ortaya çıkmamaktadır. Marksizm de devletçi-iktidarçı zihniyeti aşamadığı için devletin, iktidarın çıkışını insanın toplumsal özden bir kopuşu, toplumsal özün bir boşalması olarak değerlendirememektedir. Bu nedenle de kendi karşısına dönüşme, benzeşme durumunu yaşamaktan kurtulamamaktadır. Mesela her toplumda, her toplumsal kültürde birçok kural ve ölçüler vardır. Her

toplum, her topluluk da bu toplumsal kural ve ölçülere göre yürümek zorundadır. Toplumda birçok davranış kipi de vardır ki, bunlara hiçbir adlandırma veya hiçbir ifade veya formüllendirme yapılmamıştır. Fakat bunlar, o toplumun değer ve kurallarındırlar. Ahlak kuralları dediğimiz ölçü ve kaideler bu tür davranış kiplerindedir.

Ahlak kuralları yazılı veya çok somut değildirler. Fakat bir değeri ifade ederler, toplumsal bir değere sahiptirler. Önder Apo bu nedenle en temelde sapmayı bunlarla bağlantılı ele almaktadır. İnsanın, doğal-komünal analık toplumunun özünden kopuşunu, onun yarattığı kural, ölçü ve değerlerini ihlalini, ahlaki değerlerdeki yozlaşma ve sapma olarak değerlendirmektedir. Marks, emek ve onun karşılığında ödenen değer, yani harcanan emekle onun karşısında ödenen ücret arasındaki dengesizliği bir sapma olarak değerlendirirken, Önder Apo, asıl sapmanın toplumun kendi oluşturduğu değerlere sırtını dönmesi, ona ters düşmesi olarak yorumlamaktadır. Marks'ın emek-değer teorisine karşılık, Önder Apo böyle bir değer teorisi oluşturmaktadır. Sapmayı da bu tarzda ele almaktadır. Değeri ele alırken tabii ki sadece insan ve toplum bazında ele alamayız. Örneğin; doğal toplumda her şeyin bir anlamı, bir değeri vardır. Doğadaki her şey canlı ele alınmaktadır, doğal toplum felsefesinde canlılık anlayışı hakimdir. Bu nedenle de, değersiz olan hiçbir şey yoktur. Fakat toplumsal sistemin değişmesiyle birlikte, bu değerler sistemi de değişmiştir. Aslında doğal toplumda ortaya çıkan değerler bütünü, kültürel bir sistemi ifade etmektedir. Her sistemin kural, ölçü, kaideleri aslında onun kültürel yapısını ortaya koyar. Bu anlamda doğal toplumun gerek insan, gerek toplum gerekse de doğaya ilişkin olarak ortaya koyduğu değerler sistemi, aslında kültürel bir sistemdir. Önder Apo bunu

analık kültürü, ana-tanrıça kültürü olarak tanımladı. Bir yönü bu, diğer yönü analık toplumu olarak tabir ettiğimiz doğal toplumda en temel kültür dayanışmadır, tamamlayıcılıktır, bütünlüktür. Her şey bu kültürel esas üzerinden gelişir, toplumsallığın kendisi de dayanışma üzerinden gelişir. Kimsenin bir başkasından daha üstün olmadığı, ilişkilerin üstünlüğe dayanmadığı, eşitlikçi ve bütünsel bir sistemdir. Bu biçimdeki dayanışmacı ve paylaşımcı kültür, toplumsal ilişkilerin ve insanın doğayla olan ilişkilerini de düzenler. Yaratılan bu tarz yaşam anlayışı ve bakış açısı, paylaşımı ve dayanışmayı bir kültür olarak açığa çıkarır. Diyebiliriz ki esasında; analık toplumunun değerlerini açığa çıkaran; insanın yaşayabilmek, ortak bir güç haline gelebilmek için birlik olmaları ve bununla birlikte dayanışma içerisinde beslenme sorunlarını karşılayabilmeleri ile doğurganlık, yaşamı örgütleme ve böylelikle toplumu kurma gücünü gösterme ile tek bir özne etrafında toplanmasıdır. Bu özne de annedir. Ana, doğal toplumda yaşamı kuran, o kültürü oluşturan, yaşamı geliştiren en temel öznedir.

En doğal haliyle yaşanan topluluk ekonomisi olarak adlandırabileceğimiz bu dönemin üretim anlayışında paylaşım esas olduğu kadar, henüz üretimin sınıflaşması da gerçekleşmemiştir. Ürün fazlalığının henüz devletleşmenin ve sınıflaşmanın zorunlu bir hali, gelişimi olarak ele alındığı ‘artı ürün’ dönemi başlamamıştır. Esasta daha sonraki tüm toplumsal sistemlerin de açığa çıkardığı gibi sorun, artı-ürünün ortaya çıkıp çıkmama sorunu da değildir. Örneğin; ilk insandan neolitik topluma doğru, toplumda ihtiyaç olarak tanımlanan maddi değerlerde de değişim bulunmaktadır. Daha sonrasında ürün fazlasının artı değer olarak adlandırılmasının temel gerekçesi, bütün toplumsal ihtiyaçların üzerinde bir tanımlamaya tabi tutulmasıdır.

Oysa toplumsal sorunun kaynağı değerlerin artılaşması değil, üretimin sınıfsal ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, değer yargılarının değişmesi, ataerkil zihniyetin kök salması ve toplumsal paylaşımın eşitsizleşmesidir. Doğal toplum yaşamı ise bu adlandırmaların tersi bir yaşam örgütlülüğü, ahlaki ve anlayışıyla gelişim göstermekte ve kendi yapılanmasını oluşturmaktadır. Toplum temellerini oluşturan her şey, hukuk, sanat, zanaat, hekimlik, kültür vs. yeni yeni keşfedilmektedir. Bundan kaynaklı olarak da manevi değerler çok güçlüdür. Maddi değerlere de yüksek bir anlam biçilmektedir, fakat toplumun inşasını oluşturan manevi değerler daha ön plandadır. İnsanın ortak yaşama imkanları, toplumsallaşmanın ilk nüveleri oluşmaktadır ve bunun için de çok büyük bir emek ve çaba harcanmaktadır. Harcanan her türlü emeğe bu nedenle çok büyük bir saygı duyulmaktadır. Daha sonra sınıflı toplumla birlikte iktidar, savaş ve devletin ortaya çıkışı, oluşan tüm bu değerler sistemini kendi lehine çevirmiş ve bu değerler sistemi üzerinden kendi değerler sistemini oluşturmuştur. Bundan sonra toplum, günümüz bio-iktidar çağına kadar, anti konumda gelişen bu egemenlikli sınıf değerleri üzerinden yürütülmüştür. İktidar, devlet ve savaşın ortaya çıkmasından günümüze değin, emeğe, değere verilen anlamda da çok ciddi bir değişim yaşanmıştır.

Neolitik dönem insanında bugünkü biçimiyle bir bilimsel düşünüş belki çok azdı, ama bir inanç, her şeye bir anlam verme üzerinden yürümekteydiler. Fakat bugün pozitif bilimin oluşturduğu düşünce sistemlerinin dışında ela alıp irdelediğimizde bilimselliğin en temel ayaklarını oluşturan bir düşünce sistemine sahip bulunduğu da görülmektedir. Özellikle kuantum fiziğinin gelişmesi ve kuantumik bakış açısının günümüz bilim ve felsefe anlayışına hakim olmasıyla birlikte, neolitik dönemdeki

animist düşüncenin günümüz pozitif bilimlerinden daha gerçeğe yakın olduğu ortaya çıkmaktadır. Sınıf, devlet, iktidar ve savaşların ortaya çıkışıyla birlikte, günümüzün bu bilimsel düşünüş tarzına en yakın olan düşünce biçimi, doğal toplum insanının tüm yarattığı değerler, el değiştirdiği gibi, maddi değerler üzerinde şekillenen bir sistemsel yapılanmada yaratılmıştır. Yaratılan tüm bu değerler adeta yok sayılmış, uygarlaşma adı verilen devletçi sistemin doğuşundan sonra insanlığın tüm bilgi ve birikimleri, bir sınıflı toplum yaratılmıymış gibi bir anlayış ve zihniyet yapılanması geliştirilmiştir. Gasp, talan ve sömürü düzeni üzerine kurulan bu sistem, kendisinden sonraki tüm sistemsel oluşumları, düşünce yapılarını da belirlemiş ve etkilemiştir. En özgürlükçü anlayışla örüldüğünü savunan ve iddia eden ideoloji, felsefe ve her türlü oluşumlar bu zihniyet örgüsünden arınmayı, sıyrılmayı başaramamışlardır. Kadının emeğiyle yoğunlaşmış ve öz değerleriyle açığa çıkarılmış tüm toplumsal gelişmeler, insanlığın temel öz değerlerini oluşturan yaratımlar hiçe sayılmıştır. Bundan dolayı da emeğin özgürleştirilmesine ve emeğin değerinin gerçek anlamına kavuşması da hiçbir zaman gerçekleşmemiştir.

Önder APO'nun Marks ve Engels'e yönelik eleştirileri de özellikle bu konularda çok ön plana çıkmaktadır. Marks ve Engels'in dahi komünal değerleri ve tarihi ele alışlarında devletçi zihniyetin etkileri ağır basmış, yaklaşımlarında komünal değerleri yaşam gibi canlı ele alış gerçekleşmemiştir. Bu da sistem sorunlarına eğilmelerinde yetersiz yaklaşımları açığa çıkarmış ve zamanla karşıtına benzeşmeyi kendisiyle birlikte getirmiştir. Hareket olarak eski paradigmamıza baktığımızda bizlerinde Marksizm'den etkilenerek benzer hatalı yaklaşımlara düştüğümüzü görebilmekteyiz. Elbette ki Önderliğimizin kadın sorunu, kadro sorunu, bir

bütünen özgürlük sorununa yönelik tespitleri, güç ve iktidar olgularını ele alıştıraki tarzı Marksizm'deki genel tespitleri aşmaktadır. Hareketin başlangıcından bu yana gerçekleştirdiği yaşam tanımı, esasta bugünkü paradigmanın temelidir. Fakat yaşanan pratikler içerisinde zaman zaman Marksist bakış açısının ve uygulama esaslarının etkileriyle hareket olarak yanılığlı ve hatalı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Önder APO yeni paradigmasal yaklaşımıyla bunları aşmayı öngörürken, aynı zamanda bunun özeleştirisinde de bulunmaktadır. Özgürlük sorununa yönelik geliştirilmek istenen bu yeni paradigmasal yaklaşım, özgürlüğü ele alıştıraki yetersiz ve yanılığlı yaklaşımların aşılmasının da temelini oluşturmaktadır. Esas olarak bu, özgürlük mücadelesi yürüten tüm kesimlerin, kadın ve kadının emeğiyle yarattığı ve günümüzde halen saklı bir tarzda canlılığını koruyan komünal yaşam değerlerine karşı vermeleri gereken bir özeleştiridir. Komünal yaşam değerlerinin sanki bir tek kendi çağında yaşayıp bittiği, bizlerin, yani tüm insanlığın sanki farklı bir uygarlıkta yaşadığı şeklindeki hakim anlayışın kırılması bu anlamda büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu değerler, özellikle Mezopotamya topraklarında halen çok canlı ve yeniden yaşanılabilir özelliktedir. Bunun tersini düşünen ve ele alan yaklaşımlar ise, tarihi ve toplumu devletçi-iktidarcı zihniyetle ele alışı ifade eder. Bu nedenle de Önder APO, Marks ve Engels'i devletçi, iktidarcı, savaşı barındıran, kısacası yaşanan pratikler itibariyle gerçekleşen sosyalizm konularında eleştirmektedir.

Savunmalarda görüldüğü üzere Önder APO, ortaya çıkarılan komünal yaşam değerlerinin eskide kalmadığını, yalnızca bir tarihten ibaret sayılacak değerler olmadığını, bu değerlerin halen canlı olduğunu ve bizimle yaşadıklarını, halen devletçi-iktidarcı yaşam

anlayışıyla mücadele ve çatışma içerisinde olduklarını ortaya koymaktadır. Esasında savunmaların tümü bunları ortaya koyma ve yeniden bu değerleri yaşanılır kılmaya, yeni toplumsal yapılanmayı bunun üzerine kurma üzerinden gelişmektedir.

Günümüzün maddi değerler üzerine kurulu dünyasından, yeniden manevi değerlerin daha yaşanılır ve anlamlı kılınması girişimidir de bu aynı zamanda. Tüm toplumsal değerlerin salt ekonomik boyuta indirgenmesi, her şeyin para ve pazar üzerinden ele alınmasının karşısında geliştirilen bu anti-tez niteliğindeki değerler dizisi, aynı zamanda demokratik sosyalizmde özünü oluşturmaktadır. Bu aynı zamanda sosyalizmin de yeniden yorumlanmasıdır. Çünkü Marks da ekonomik değerler üzerinden bir teori yaratmıştır. Marks'ın özellikle artı-ürün üzerinden geliştirdiği çözümlenmeleri ve bununla bağlantılı olarak oluşturduğu değer kuramında, manevi, sosyolojik değerler çok ön planda değildir. Oysaki ana eliyle kurulmuş bir toplumsal gerçekliğin varlığı mevcuttur. Fakat bakıyoruz ki, Marks ve Engels'in de değerlendirmelerinde bunun bir kayboluşu, yitirilişi var. Elbette ki iktidarcı, devletçi, savaşçı zihniyetle oluşturulmuş bir sosyalizm anlayışında değer bir tek ekonomi, ekonomik üretim, yani maddi olacaktır. Fakat komünal, manevi değerleri görmezden gelecek bir sosyalizm anlayışında -ki toplum bunun üzerinden kuruluyor- yanılma, sosyalizmi tam anlamıyla ayakları üzerine oturtamama payı da o kadar yüksek olacaktır. Elbette ki Marks ve Engels'in çok doğru, değerli ve yararlı görüş, çözümlenme ve tespitlerinin olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Fakat çözümlenme ve tahlillerini daha çok maddi açıdan ele almaları yetersiz bir çözümlenme düzeyini de açığa çıkarmıştır. Esasında ise, bu tarz bir tahlil düzeyine gitmeleri, iktidarcı-devletçi

zihniyetten kaynağını almaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi, iktidarcı sistemin yaratmış olduğu zihniyet kalıpları, her tür düşünce sistemini de etkilemiş ve kendi ekseninde bir çözümlemeye götürmeye itmiştir. Bu da bu zihniyeti çözümleyememekten, devletçi-iktidarcı sistemin dışında bir alternatif sistemi tahayyül edememekten, onun kısılcısından kurtulamamaktan kaynağını almaktadır. Sosyalist ideolojinin kurucularının da böylesi bir çözümleme düzeyini aşamamaları, bu zihniyetin yarattığı düşünce ve idrak düzeyini aşamalarından kaynağını almıştır.

Aslında toplumsal yaşamın kendisi de çok temel bir ilişki üzerinden gelişmiştir. Günümüz dünyasının her şeyin anlamını yitirdiği, sevgi ve saygıların tükendiği, ilişkilerin daha çok pragmatist bir içeriğe kavuştuğu yaşam anlayışının aksine çok temel bir sevgi ve ilişkileneceği üzerinden insanlık toplumsallaşmanın ilk adımlarını atmaya başlamıştır. Devletçi sistemin gelişimiyle birlikte özünden boşaltılan ve dar sınırlar içerisine hapsedilen analığın, esasta her birimiz için çok farklı bir anlamı ve değeri olmak durumundadır. Kadının değerden düşürülüşüyle birlikte ana kavramı ve özünün değeri de düşmüştür. Ortadoğu ve Kürt toplumunda anaya olan değerın özü diğer toplumsal yapılanmalara oranla biraz daha korunsa da, esasta hak ettiği anlama büründürülemedi ve erkek egemen zihniyetin biçimlendirmesiyle bir bakış açısı ve yaklaşımdan kurtulamamıştır. Halbuki analarımıza verdiğimiz değerin, hiçbir değerle ölçülemediği gerektiği çok açıktır. Toplumsallaşmanın kendisi de aslında bu esas üzerinden gelişmiştir. Yani ilk ilişkileneceği, ilk toplumsallaşma da kadın ve çocuğu üzerinden gelişim sergilemiştir. Toplumsal ağ, ana ve çocuğu arasındaki ilişki ağından beslenmiştir. Toplumsallaşma böylesi güçlü bir temel

üzerinden oluşmuştur. Bu salt kadının biyolojik doğuruculuk özelliğinden kaynaklı bir ilişkilene me ağı değildir. Bu doğal toplumun temel felsefik ve ideolojik yapılanmasını oluşturan canlılık anlayışından kaynaklı düşünce sisteminden, sezgisel bakış açısından, dönemin tüm yaşam anlayışı ve biçimlerinin bir bütünen onu bir tanrıça kültü haline getiren özelliklerinden kaynağını almaktadır. Ana ve çocuk arasındaki bu temel ilişkide bu esaslar üzerinden gelişmektedir. Zaten toplumsallaşmanın kendisi insanların birbiriyle ilişkilene mesidir. Toplumsallaşmanın en temelde ana ve çocuk arasındaki ilişki üzerinden gelişmesinden kaynaklı, hem kadının genel anlamda yaşamda oynadığı rol, hem çocuğu karşısında, hem de kendi çocuğundan başlayarak toplumsallaşmada harcadığı emek, kadının statüsünü de belirlemiştir. Doğal toplumdaki ana-tanrıça statüsü, en temelde bu biçimde açığa çıkmıştır. Bu anlamıyla kadının statüsünü mitolojilerde de çok açık bir şekilde görmekteyiz. Bugün arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan birçok kadın heykelciği ve figür bunu ortaya koymaktadır.

Ne var ki ana-kadının yarattığı kültür ve değerler, devletçi-hiyerarşik sistemin açığa çıkmasından sonra bir bütünen değişmiştir. Yeni bir değerler sistemi yaratılmıştır. Devletçi-iktidarcı sistemin açığa çıkmasından önce üretim ve ilişkilerinin tümü tamamlayıcılık ve karşılıklı bağımlılık esasları üzerinden ele alınmaktadır. Sistemin değişmesiyle birlikte karşılıklı bağımlılık tek yanlı bağımlılığa dönüşmüştür. Bir taraf artık yalnızca sorumlu ve yürütücüdür, diğer taraf ise sadece uygulamakla, bağımlı olmakla yükümlüdür. Sistem bir bütünen değişime uğramıştır. Toplumun optimal dengesi yıkılmış, değişmiştir. Optimal dengenin ortadan kalkmasıyla, devletçi-iktidarcı sistem bir bütünen

kendi kurumlaşmalarını yaratmaya başlamıştır. Analık toplumunun yarattığı, ananın emeğiyle yaratılan toplumsal değerlerin tümü değişmiş ve erkeğin, egemen sistemin eline geçmiştir. Bu da hem birey, hem toplum hem de doğaya yaklaşımda yeni bir kültürel sistemi doğurmuştur. Bizler yeni bir toplum kuruculuğuna yönelirken, bunu en temel hedef olarak belirlerken, öncelikli olarak birey, toplum, kadın ve ekolojik bir yaklaşımın yeniden yaratılması gerektiğini belirtiyoruz. Bunların tümünün yeniden yaratılması, aslında yeniden analık kültürüne, doğal toplumsal yaşama geri dönüştür.

Ananın doğal toplumdaki statüsü tanrıça olarak ortaya konulmaktadır. Kadına yaşamda oynadığı bu tanrıçalık rolü –ki tanrıça yaratan, koruyan, besleyen, örgütleyen, yaşatan, öğretendir, bu anlama gelmektedir- üzerinden saygı duyulur ve böylece her şey onunla ifade edilir. Fakat bunun değişmesiyle birlikte, erkek egemen sistemde kadının değeri de yeni bir biçim kazanmıştır. Yeni bir kültür oluşuyor bu anlamda. Her yönüyle fethetme kültürü. Kadın başta olmak üzere tüm toplumun, tek tek her bireyin duyguları, düşünceleri, yani bir bütünen insan ve bununla birlikte doğa fethedilmiştir. Kadının değeri en alt düzeye indirgenmiş ve öncelikli olarak erkeğin cinsel güdülerinin tatmini için bir araç olarak yeni bir biçim kazanmıştır. Günümüzde de halen bu değer biçimi kadın aleyhindeki en hakim yargı biçimidir.

Kadına biçilen bir başka değer biçimi de, eğer bir üretim gerçekleştiriliyorsa o üretimin kapsamına, üretim araçlarına, konum ve zamana göre bu üretime katılması biçiminde gösterilen değer biçimidir. Örneğin çiftçi, yani tarıma dayalı bir toplumsa, kadına o üretime katılması oranında bir değer biçilmektedir. Kadın bir nevi bir üretim aracı niteliğinde ele alınmaktadır. Mesela bugün

Türkiye’de Karadeniz bölgesi var. Buradaki kadının durumu buna iyi bir örnektir. Aslında bu bölgede üretimin hemen hemen hepsini kadınlar yapmaktadır. Fakat yine de üretim kadına ait görülmemektedir. Asıl üretimi kadının gerçekleştirmesine rağmen, buna denk bir değeri görmemektedir.

Bir diğer değer verme biçimi de, bir aile kurulabilmesi için kadına ihtiyaç duyulmasıdır. Kadının ancak bu biçimiyle bir değeri olabilir. Bir ailenin oluşabilmesi bir tek erkeğin varlığıyla gerçekleşemez, kurum olarak aileyi yaratmak kadının varlığını da gerekli kılar. Ve ancak kadının ailede değer görmesi de bu gereklilik üzerinden olabilir. Ayrıca her erkeğin kendi soyunu sürdürmesi, bir şecere oluşturabilmesi, geleceğini garanti altına alabilmesi için çocuk sahibi olması gerekir. Çünkü toplumsal yaşamını sürdürebilmesi için soy sürülmelidir. Kadına verilen değer bir yönü de budur. Ve aslında bu değer verme biçimi, kadının en temel özelliğinin ona karşı bir silah olarak kullanılmasını getirmiştir. Doğurganlığı, toplumu yaratmanın en temel ilişki biçimi olan anne-çocuk arasındaki ilişki, kadının belki de tek değer görme rolüne dönüştürülmüş ve annelik rolü yalnızca dar anlamıyla bununla sınırlandırılmıştır. Tarihi doğru okuyup incelediğimizde, insanın insan kimliği ve toplumun kimlik kazanmasında en temel rolü kadının oynadığını görebilmekteyiz. Fakat bakıyoruz ki; toplum kimliğinin kökeni, şeceresiz, kimliksiz bırakılmıştır. Toplumun kökeni ve şeceresinin ifadesi olan kadına ve kadının kendisine yönelttiği kim, ne, nasıl sorularının cevapları muğlak kalmakta, parçalanmış, bölünmüş, krizli bir kimlik tanımı açığa çıkmaktadır. Çünkü her toplumsal sistemin kadına affettiği değer farklılık göstermiştir.

Köleci sistemin ortaya çıkışıyla ilk cinsel kırılmanın yaşanmasının yanında, kadının halen yarattığı analık kültü değerlerini çok güçlü sahiplendiğini, yaratılmak istenen egemenlikli sisteme ve değerden düşürülme girişimlerine karşı çok şiddetli çatışma ve çarpışmaları yaşadığını, yaratılan değerlerin ve kadının, toplumsal yaşamdan, onun söz sahipliğinden halen tam olarak silinemediğini, hatta bir anlamda bir dengenin varlığını birçok mitolojik anlatım, ortaya çıkarılan arkeolojik kazı ve araştırmalar sonucunda görebilmekteyiz. Toplumsal cinsiyetçi toplumun başlangıcını teşkil eden bu ilk cinsel kırılma döneminde, kadın, sınırların içerisine daha çok fazla hapsedilememiştir. Ama yavaş yavaş bir cendere altına alınma, değer ve statü kaybını da yaşamaya başlamıştır. Esas olarak köleci sistemin ileri dönemlerinde ve son aşamalarında artık kadının yeni statüsü belirginlik kazanmıştır.

Feodal sistem süreci ile birlikte kadının toplumsallığının ona karşı bir silah olarak kullanılması süreci devreye girmiştir. Bu dönem aynı zamanda ikinci cinsel kırılmanın da yaşandığı, insanlığın en karanlık çağlarını ifade eden dönem de olmaktadır. Kadının doğurganlığı, çocuğuna bakması, biyolojik-fizyolojik durumu sınırlandırılmasının bir aracı olarak kullanılmıştır. Emek alanı da daha çok salt yaşadığı mekanla sınırlı tutulmuş, dahası ana-çocuk arasındaki ilişki kadının hapsedilmesinin, dört duvar arasına tıklmasının bir silahına dönüştürülmüştür. Artık toplumsal rolü, bir bütünen analık rolüyle sınırlandırılmıştır. Kapitalizme gelindiğinde ise, teknolojinin gelişmesiyle ekonominin tek yönlü olmaktan çıkması, yani ihtiyaçtan daha fazlasının üretilmesi ve meta ekonomisine geçiş, üretimin her yere ulaşmasını sağlama, genişleme ihtiyacını doğurmuştur. Bunun

üzerinden de ekonominin, sermayenin oluşturulması gerekmektedir. Fakat bu üretimi gerçekleştirebilmek için daha fazla insan emeğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaçtan kaynaklı kadının yavaş yavaş evden çıkartılması gereği açığa çıkmıştır. Kadın böylelikle yavaş yavaş üretimin içine girmiştir.

Elbette ki en kaba hatlarıyla koyduğumuz bu hususların tümü Önder Apo tarafından da çözümlenmekte ve bu temelde de emek-değer teorisine yönelik birçok eleştiri geliştirmektedir. Marks'ın emek-değer teorisini geliştirirken insanlığın en temel değerlerini göz ardı ettiği eleştirisinde bulunmaktadır. Önder Apo'nun ortaya koyduğu bu çerçevede ele aldığımızda emek-değer teorisinin başarıya ulaşmamasını, bu temel değerleri göz önünde bulundurmaması olarak koyabiliriz. Çünkü dayanışma, paylaşım, özgürlük, eşitlik, adalet vb. daha da genişletebiliriz, analık sistemini yaratan tüm bu değerler, esasında şunu ortaya koymaktadır; esas emek, maddi ilişkiler, maddi üretim üzerinden değil, manevi üretim üzerinden gelişmiştir. Toplumun kendisi manevi üretim, manevi ilişkiler üzerinden geliştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle manevi emek üzerinden geliştirilmektedir. Kadın emeği, otoritesi, yaşamı koordine, organize etmesi üzerinden açığa çıkmaktadır. Önder Apo bu nedenle, insanın nasıl insan olduğu, nasıl büyüdüğü, bugünkü konumuna gelene kadar nasıl bir emek harcadığı konularının tümü değerlendirip çözümlenmeden hiçbir şeyin çözümlenemeyeceğini, hiçbir şeye değer biçilemeyeceğini söylemektedir. 100.000 yıllık bir tarihin ürünü olan insanın nasıl bugünkü konumuna kadar geldiği cevaplanmadan, değer ölçülemeyeceğini belirtmektedir. Ve dahası insanın bütün bu 100.000 yıllık emeği göz önünde bulundurulmadan hiçbir emek-değer

teorisinin oluşturulamayacağını ortaya koymaktadır. Bundan hareketle ele aldığımızda, emek-değer teorisinin bir tek ekonomik boyutta ve maddi ilişkiler, maddi üretim üzerinden ele alınamayacağı yaklaşımı açığa çıkar. Öncelikli olarak insanlığın manevi emeğinden, manevi değerlerinden başlanması gereği açıktır. Önder Apo'nun da belirttiği gibi, bunların tümü göz önünde bulundurulmadan sağlıklı bir şekilde hiçbir emek ve değer tanımını yapamayız.

Bu nedenle diyebiliriz ki, **toplumsallaşmanın, toplumsallaşmayı yaratmanın kendisi en büyük emektir.** Ve bu eksenle ele aldığımızda yine diyebiliriz ki, toplumsallaşmanın yaratılması da insan değerini açığa çıkarmıştır. İnsanı insan yapan, insan değerini ortaya çıkaran da bu toplumsallaşmadır, yani ananın bu büyük emeğidir. Tabii şu yanlış anlaşılmalıdır. Manevi yönün ön planda olması, analık kültüründe de tek yönlü bir değer yargısının varlığı biçiminde anlaşılmalıdır. Bu, analık kültürü olarak adlandırdığımız doğal toplumda maddi değerlerin hiçbir ifadesi, anlamı olmadığı anlamına gelmemektedir. Tekrardan dönüp doğal topluma baktığımızda aslında yalnızca manevi şeylerin değil, maddi şeylerin de değerler sisteminin bir bütünü olduğu kolayca anlaşılır. Örneğin insan yaşamını sürdürmeye yarayan her şey bir değer taşır. Her tür gıda bu anlamda bir değere sahiptir. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için gıda kutsaldır. Kutsallık bu anlamda ilk önce gıdaya atfedilmektedir. Kutsal kelimesi de öncelikli olarak gıdadan başlatılmaktadır. Fakat kutsallığı doğuran da, onu elde etmek için harcanan çabada gizlidir. İster toplayıcılık ister avcılık yoluyla elde edilen gıdanın bir değer olarak ele alınmasını, buna bir değer verilmesini sağlayan en temel etken, onu harcanan emektir. Kutsal olarak ele alınmasını da sağlayan budur.

Bu nedenle Önder Apo Marks'ın insanlığın ilk oluşumundan günümüze kadar yaratmış olduğu tarihi birikim ve bilgi birikimlerini, toplumsallaşmada yarattığı değerleri bir tarafa bırakarak veya hiçe sayarak, bir tek işçi sınıfı bazında ele almasını eleştirir. Küçük burjuva anlayışıyla emeğin değer karşılığını ücret talebine indirgemesinin, aslında onu doğru bir çözümlemeden uzaklaştırdığını belirtir. Ve aslında işçi sınıfının, neolitik, köleci ve feodal toplumun bir bütünü olduğunu, bunların bir toplamı olduğunu söyler. İşçi sınıfını ele alırken bir tek bugünle, kapitalist sistemle ele alınıp çözülemeyeceğini belirtir. Ancak insanlığın harcadığı emek, kökeninden başlatıp bugüne kadar getirildiği taktirde bir emek-değer teorisinden söz edilebileceğini ortaya koyar. Bu eksenle ele aldığımızda, aslında doğal toplumu ilk emek demokrasisi toplumu olarak tanımlayabiliriz. Doğal toplumda her birey yaşına, cinsiyetine, konumuna göre toplumsal yaşama katılmak zorundadır. Bu toplumsal yaşama katılmayan kişi kim olursa olsun kabul görmez ve topluluğun dışında kalır. Herkes kendi yapabileceği ve katılabileceği oranda yaşına, cinsiyetine ve statüsüne göre toplumsal yaşamda rolünü oynamak durumundadır. Yani bir emek harcamak zorundadır. Toplumun bir üyesi olması harcadığı emek oranıyla bağlantılıdır, ona dayanmaktadır. Emek harcamadığı taktirde o toplumun bir üyesi olamaz ve dışında kalır. Bu nedenle de herkes kendi gücü ve konumuna göre bir emek harcamak durumundadır. Beklenen de zaten kendi gücünün üstünde bir katılım sağlamak değildir. Eşit olmayan bireylerin gücü ve yapabilecekleri oranında toplumsal yaşama katılmalarıyla birbirlerini tamamlamaları ve böylelikle eşitsizlerin bir eşitliğinin sağlanması biçiminde bir örgütlülük biçimi hakimdir. Bu anlamda diyebiliriz ki, **doğal toplum ilk**

emek demokrasisinin uygulandığı toplumdur. Analık emeğini de toplumsal emeğin temeli olarak değerlendirebiliriz.

Diğer taraftan çok tartışma konusu olan, çok çelişki oluşturan bir konu var ki o da ananın, kadının ev içi emeğidir. Feministler bunu grnmeyen emek olarak değerlendirmektedir. nder Apo ise, anaların bu ev içi emeğinin hiçbir değerle lulemeyeceğini belirtmektedir. Feministler de benzer görüşleri savunmaktadırlar. Ev içi emeği konusu Marksistlerle feministler arasındaki keskin çatışma ve çelişkilerin nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Çünkü Marksizm, kadın sorununun bu temelde ele alınamayacağını belirtir. Kadın sorununun işçi sınıfının iktidara gelmesiyle çözüleceğini, işçi sınıfı sorununun hal olmasıyla kadın sorununun bir bütünen ortadan kalkacağını söyler. Bu nedenle, kadın sorununu ayrı bir sorun olarak ele almanın yanlış olduğunu savunurlar. Fakat nder Apo'nun ortaya koyduğu gibi feministler de kadını bir sınıf olarak tanımlarlar. Marksizm bu konuda da feministlere karşı çıkar, kadının bir sınıf olarak değerlendirilemeyeceğini, çünkü kadınlarında kendi aralarında sınıflara bölündüğünü belirtirler. Burjuva, köylü, işçi vb. sınıflara ayırdığını, egemenliğin bunlar arasında da bulunduğunu, bu nedenle bunları ortak bir sınıf olarak değerlendirmenin yanlış olduğu görüşünü tüm Marksist kesimler paylaşırlar. Marksistlerin bu görüşüne göre, tüm kadınlar ezilen ve özgürlük ihtiyacı olan bir sınıf, kesim olarak değerlendirilemez. Bir burjuva kadınıyla bir işçi kadınının aynı kategoride ele alınamayacağını, bu nedenle bu tespitin yanlışlığına vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca bu tespitin işçi sınıfı mücadelesini böldüğünü, ezilen sınıfların bir olmasını, doğru bir mücadele yürütülmesini engellediğini savunurlar.

Marksistlerle bazı feminist akımları arasında bu konulara yönelik birçok çelişki ve çatışma bulunmaktadır. Fakat şöyle bir yanılgıya düşmemek açısından şunu da belirtmekte yarar var: Kadın emeğini, analık emeğini bir tek ev içi emeğine indirgemek aslında kadın emeğini, kadın özgürlüğünü çok daraltmaktadır. Önder Apo; *“ananın ev içinde harcadığı emeğin bedeli hiçbir şeyle ölçülemez”* belirlemesinde bulunmaktadır. Ama ana-kadının genel emeğini salt bir ev içi emeğine indirgemek, bu bazda bir değerlendirmeye tabi tutmak da oldukça yanılgılı ve sakıncalı bir yaklaşım olur. Analık emeğini bir tek ev içinde hapsedilmiş biçimiyle ele alamayız, onunla sınırlandıramayız. Analık emeği, bir tek ev içinde harcanan emek değildir. Analık emeğini, yani en genel ifadeyle kadın emeğini genel toplumsal yaşam emeği olarak ele almalıyız. Kadın emeği toplumsallaşmayla ele alınmalı, kaldı ki toplumsallaşmayı, toplumu yaratanın kadın olduğunu söylemekteyiz. Bu nedenle salt ev içi emeğine indirgemek, savunulan ve mücadele yürütülen alanı sınırlandırır, özgürlük arayışının, özgürlük mücadelesinin ve yeniden tanımlamanın alanını daraltır. Kadın emeğini salt ev içi emeği olarak ele almak bir yanılgı olur. Aslında kadının bir tek ev içi emeğiyle değerlendirilmesi, emeğin bununla sınırlandırılması ve özgürlük taleplerinin bu konuda daralması şöyle bir zihniyeti de açığa çıkarır; sanki kadın işçi sınıfının bir uzantısıymış gibi bir yaklaşımı doğurur. Halbuki tam tersine, işçi sınıfı analık emeğinin sömürülmesinin, gasp edilmesinin, hor görülüp hiçe sayılmasının bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. İşçi sınıfının eziliyor olması da, ezilen kadın sınıfının bir sonucu olarak gelişmiştir. Bu nedenle böylesi bir yanılgıya düşmemek önem taşımaktadır. Elbette ki şu gerçekliği de asla göz ardı ve inkar edemeyiz.

Analarımızın her birimiz için harcadığı emeğin karşılığını hiçbir zaman ödeyemeyiz. Dünyanın en yüce sevgisi olan ana sevgisinin yerini hiçbir şey tutamaz. Başka hiçbir kimse ananın çocuğuna verdiği sevginin üstünde bir sevgiyi veremez ve gösteremez. Ana sevgisi ve çocuğuna verdiği değer, hiçbir şeyle ölçülemez. Çünkü bu sevgi, koşulsuz bir sevgidir. Hiçbir çıkar gözetmeyen bir sevgidir. Bu nedenle emek-değer teorisini, en temelde bu ekseninde ele alabiliriz. Çünkü bütün toplum bu sevgi üzerinden gelişmiştir. Elbette ki devletçi sistemin gelişmesiyle birlikte, özellikle günümüz biyo-iktidar sistemiyle bu sevgi ve ana-çocuk arasındaki ilişki tarzı da bir çıkar döngüsü içine sıkıştırılmıştır. Aile ilişkileri bu çıkar ve devletçi sistemin en temel çarkı biçiminde işlemiştir. Kadın ve çocuğu arasındaki ilişkide bir çıkar ilişkisi tarzına büründürülmüştür. Böylelikle toplumsal yapılanmada parçalanma, kendi değerlerinden uzaklaşma ve yeni sistemsel değerlerin yaratılması daha rahat gerçekleştirilmiştir ve günümüzde bu daha da derinleştirilerek ve kapsamı genişletilerek yürütülmektedir. Ananın çocuğu karşısındaki sevgisi ve harcadığı emek geleceğe bir yatırım tarzına dönüştürülmüş, çocukta ise mülkleştirdiği oranda kendisi de mülkleştiren ve aynı oranda bir çıkar döngüsü içinde kendisi için harcanan emeğe bakan ve onu sömüren bir tarza dönüşmüştür. Ataerkil toplum ana-çocuk ilişkisinin, genel topluma yansıtılmasıyla, bu ilişki ve sevginin içeriği boşaltılmış ve oluşan komünal sistem tersine çevrilmiş, çarpıtılmıştır. Günümüz dünyasının ana-çocuk ilişki tarzı ve uygulama biçimi de bu anlamda bu ilişkinin çarpıtılmış halidir. Aile, bu ilişkiyi de çıkara bulaştırmıştır. Bu, toplumun parçalanmasının en temel nedenlerinden birini oluşturmakla birlikte, aile ve ailecilik de toplumun en temel kördüğümü haline

gelmiştir. Böylelikle de ana-çocuk ilişkisi bugün en çok iktidar sistemini üreten ilişki haline dönüştürülmüştür. Bu ilişkinin bir iktidar üretme sistemine dönüştürülmesinde, analığın biyolojik doğuruculuğa, çocuğun da mülk haline getirilmesi temel rol oynamıştır.

Diğer taraftan ev içi emeğine yönelik basit örneklemelerle başka çözümlere de gidebiliriz. Günlük olarak her bir anne ev yaşamında birçok işe koşturmakta ve çok büyük emek harcamaktadır. Diğer taraftan belirli bir çalışma yürüten her birey yaptığı iş konusunda yorgunluğunu, şikayetini, verilen değer oranını dillendirir ve buna yönelik bir yaklaşımın sergilenmesini talep eder. Ama analar her gün aynı işi belki de defalarca tekrar edip dururlar. Bazen bütün bir ömürleri boyunca aynı işi binlerce kez tekrar ederler. Ama yine de herhangi bir zorlamada bulunmazlar, herhangi bir işte çalışan biri gibi tutumlar içerisine de girmezler. Bu nedenle anaların ev içi emeğini asla ne küçük de görebilir, ne de basit ele alabiliriz. Ama işçi sınıfının bir uzantısı olarak yorumlamaya götürebilecek tarzdaki yaklaşımlardan da kaçınmak gerekir.

Esasında bugün sistem içinde yürütülen işlerin çok önemli bir oranı, hatta % 70'i diyebiliriz buna, ev içinde analar tarafından yürütülmektedir. Hatta anaların ev içinde yaptıkları işlerin çok önemli bir bölümü sektör haline de getirilmiştir. Örneğin analar evde yemeği ücretsiz yaparlar, bu işi sistem ücretli olarak lokantalar, restoranlar vb. aracılığıyla yürütür. Çocukların bakımı, büyütülmesini ücretsiz yapar, kreşler buna karşılık ücretli çalışır. Dikiş nakış işleri, dokumacılık yine evlerde parasız bir şekilde analar tarafından yürütülürken, atölyeler, fabrikalarda vb. çalışma yerlerinde bunların hepsi ücretli olarak gerçekleştirilir. Kadının ev içinde harcadığı emeğin tümü dışarıda bir sektöre

dönüştürülmüştür. Ve hepsinin de bir değeri ve karşılığı bulunmaktadır. Ama kadının ev içinde harcadığı emeğin hiçbir karşılığı ve değeri yoktur. Hatta bu bir emek olarak dahi görülmemekte, bu nedenle de değere tabi tutulmamaktadır. Birçok kesimin bakış açısına göre çocuğu doğuran ana olduğuna göre, bakımından, her şeyinden sorumlu olan da o olmalıdır. Farklı bir tarzda bunu tartışmanın, buna yönelik farklı yaklaşımlara girmenin bir anlamı yoktur. Bu nedenle de ev içi emeğinin bir değeri olamaz zaten. Ücret olarak karşılığı olmayan bu emeğin, yaklaşım olarak karşılığı ne olursa olsun, kadın bunları uygulamakla yükümlüdür. Yani ister kadın fiziksel, ister psikolojik, ister düşünsel saldırıya uğrasın, isterse de yaptığı bu iş aşağılansın, hiçbir değer atfedilmesin, o bütün bu işleri herhangi bir talep ve refleks gösterme hakkına sahip olmadan yapmaya mecburdur. Anaların işi budur, bu nedenle buna farklı bir yaklaşım sergilemenin bir anlamı da olamaz denilmektedir. Kadının ev içindeki emeğine dönük bu yaklaşım da yine sömürünün iktidar ve sınıflaşmayı üreten ilişki biçimine oluşturduğu zemin üzerinden gelişmektedir. Ailenin devletçi sistemin en temel çarkını oluşturması, ev içi emeğine yönelik yaklaşımlara da yön vermektedir. Diğer taraftan ise, ev içi emeğin bir sektör haline getirilmesinde de yine ev içi emeğin ekonomiye dayalı emek-değer teorilerinin dışına çıkmayan yorumlarla savunulmasından da payını aldığını görmek gerekir. Kadın emeğini salt dar sınırlarda tutup, ev içi emeğine indirgeyen ve görünmez emeği salt bu dar kapsamda ele alıp çözümleyen çözümlerler, toplumda inkar ve çarpıtmaya uğrayan kadının toplumsal emeğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Oysaki görünmeyen ev içi emeği yalnızca görünmeyen temel

toplumsal emeğin bir yansıması ve biçim değiştirmiş halini oluşturmaktadır.

Marksizm'in kadın sorununa yönelik yaklaşımların biri de, toplumsal cinsiyetçilik konusundaki tavrında açığa çıkmaktadır. Marksizm, kadın sorununu toplumsal cinsiyetçilik temelinde ele almayı sınıf mücadelesinin öncelliğinin göz ardı edilmesi olarak değerlendirilir ve sınıf mücadelesinin bölüneceğini söyler. Marksizm'e göre kadın sorununun toplumsal cinsiyetçilik temelinde çözümlenmesi, kadınlar arasındaki sınıf farklarını gizleyerek işçi mücadelesini zayıflatmaktadır. Bu konuda da Marksizm ile feminizm arasında çok ciddi çatışma ve çelişkiler bulunmaktadır. Marksizm kendi sınıf tanımını koyar ve bu nedenle kadının bir sınıf olarak ele alınamayacağını belirtir. Kadının ayrı bir sınıf olamayacağını, her bir kadının konumu ve statüsüne göre toplumdaki sınıflardan birine tabi olduğunu belirtir. Bu nedenle de kadın sorununun toplumsal cinsiyetçilik temelinde ele alınamayacağını belirterek, toplumsal cinsiyetçilik çözümlenmesini reddeder. Ezilen sınıfların bütünlüğünü bozacağını, mücadeleyi zayıflatacağını savunur.

Önder Apo ise hem reel sosyalizmi, kapitalizmin bir mezhebi olarak değerlendirirken, feminizme ilişkisinde; *"feministlerin çabalarında birçok önemli öge varsa da, hala Batı merkezli demokrasilerin ufkunu aşmaktan uzaktır. Temelinde kapitalizmin oluşturduğu yaşam biçimini değil aşma, tam kavramasını bile sağladığı söylenemez. Durum Lenin'in sosyalist devrim anlayışını çağırıştırıyor. Onca büyük çabaya rağmen ve kazanılan birçok mevzi savaşına karşılık, sonuçta kapitalizme soldan en değerli katkıyı sunmaktan kurtulamamıştır. Feminizmin başına da benzer sonuçlar gelebilir. Güçlü örgütsel temelden yoksunluk, felsefesini tam*

geliştirememe, kadın militanlığına ilişkin zorluklar iddiasını zayıflatmaktadır. Kadınlar cephesinin 'reel sosyalizmini' bile sağlamayabilir. Fakat soruna dikkat çekmek açısından ciddi bir adım olarak değerlendirmek en doğrusudur” belirlemelerinde bulunmaktadır. Feminizmin ortaya çıkmasından sonra kadın sorununa yönelik Marksizm'in feminist kuramlarda kabul ettiği veya karşı çıkıp çatıştığı yönler olsa bile, esasında ilk başlarda, yani Marksist kuramın oluşumunda ve ilk Marksist hareketlerinin başlangıcında kadına yer yoktur. Feministlerin, özellikle Marksizm'i kabul eden feminist çevrelerin Marksizm'e yönelik eleştirileri olmakla birlikte devletçi çözümleri büyük oranda kabul etmeleri, feminizmin başarıya ulaşamamasının da en temel sebeplerindedir. Kadın sorununu ele almada devletçi-iktidarıcı zihniyeti aşamayıp çözüm arayışlarına yönelme, çözüm alternatiflerine erkek egemen sistem yaratımları içinde yönelme, yine kadının cendere altına alınmasının yeni yol ve yöntemlerine dönüşmektedir. Daha çok kadın ayrı bir sınıf mıdır değil midir çelişkisi üzerinden yürütülen çatışma, Marksizm'in kadın sorununu esasında hiç gündemine almadığını, tali bir sorun olarak gördüğünü de saklı tutmaktadır.

Marksist ideoloji ve bakış açısıyla yola çıkarak özgürlük mücadelesini geliştiren ve sürekli yeni arayışlar ve çözümlerle Marksizm'in de ötesine geçerek tarihi, toplumu, insanlığı, bir bütünen dünyamızı yeniden çözümleyen ve bilimsel devrimlere gitmeden önce geliştirilen tarzda bir paradigmayla her konuya yönelen Önder Apo'ya baktığımızda ise, sürekli olarak kadın konusuna da yeni tanımlar getirmektedir. Kadın için önce **“ilk ezilen sınıf ve cinstir”** belirlemelerinin ardından, son olarak buna bir de **“ilk ezilen ulus”** tanımını ekledi. Son belirlemeyle birlikte ulus tanımı da farklılaşmaktadır.

Çünkü bundan önce emek bir tek sınıfsal ve ulusal düzeyde ele alınıyordu. Ama Önder Apo bu değerlendirmesiyle yeni bir ulus tanımı ortaya koymaktadır. **Ulus tanımının, bir etnik kökene dayalı olarak yorumlanması aşılmakta, yine ulus ve etnik kökenin sınırlar içerisinde ele alınmasından çıkılmaktadır.** Ulus, daha çok aynı ortak geçmişe ve aynı konuma sahip ezilen kesimler biçiminde bir tanıma kavuşmaktadır. Dar sınırlara hapsedilen ulus tanımının dışına çıkılarak, aynı tarihi geçmişe, aynı kültürel kökene sahip başta kadınlar olmak üzere tüm kesimler açısından dile getirilmektedir.

Önder Apo, geliştirdiği tüm bu tanımların sonucunda da, emek-değer teorisini bir safsata olarak ele almaktadır. Bu anlamda, ne köle ne de köle sahiplerini, feodalizmde ne serf ne de derebeylerini, kapitalizmde ne işçi ne de burjuvayı birbirinden çok fazla ayırmamaktadır. Hatta birbirlerine en yakın sınıflar olarak değerlendirmektedir. Bu belirlemesiyle toplumu asıl köleleştirenlerin, aslında bu sınıfların bütünü olduğunu söylemektedir. Toplumun ilk köleleştirilmesinden bu yana, asıl çatışmanın bu sınıflar arasında değil de, egemen sınıf ile onların yanaşmaları olarak değerlendirdiği köle, serf ve işçiler ile anacıl kültür etrafında bir araya gelen doğal toplumun komünal değerleri arasında yaşandığını değerlendirmektedir. Bütün bunlar, kadının yarattığı doğal toplum kültürüne karşı bir saldırı olarak ele alınmaktadır. Bu belirlemelerle köleler, serfler ve işçiler sistemi güçlendiren asıl kesimler olmaktadır. Asıl çatışma da bunların toplamıyla, doğal toplumun komünal özelliklerini taşıyan kesimler arasındaki çatışmadır. Geriye kalan tüm çatışma ve çelişkiler, bu asıl çatışmanın gizlenmesinin bir aracı ve bu gerçekliğin üzerinin kapatılmasıdır. Tüm çatışmalar, esasında kadının anacıl

kültürünün yarattığı değerler üzerindeki çatışmalardır. Önder Apo, bu sınıfların bir gerçekliğinin bulunmadığını, aynı özü paylaştıklarını belirtmektedir. Çünkü bu sınıfların tümü ortak bir şekilde sistemi güçlendirmekte ve beslemekte, bu nedenle de bir çatışma var gibi gözükse de, çok temel bir çatışma yaşanmamaktadır. Çünkü onları aynılaştıran, aralarındaki farkları ortadan kaldıran, taşıdıkları ortak zihniyettir. Bu sınıfların tümü iktidar zihniyetiyle bir çatışmaya girdiklerinden, farklılıkları ortadan kalkmakta, birbirlerine benzemekte ve aynılaşmaktadırlar. Asıl çatışma ve savaş, kadının yarattığı değerlere karşı olmaktadır. Günümüzde de asıl çelişki, işçi sınıfı ile burjuva kesimi arasındaki çelişki olarak konulmakta, halbuki esas çelişki işsizleştirilen bütün insanlar ile toplum dışına itilmiş kadın, kısacası tüm toplum ile iktidarı elinde bulunduran azınlık kesim arasında olmaktadır. Temel çelişki toplumun esasını oluşturanlar ile bu iktidar zihniyetine sahip tüm kesimler arasındaki çelişkidir. Önder Apo bu nedenle, Marks'ın tahlillerini bu noktada eleştirmektedir. Marks'ın birçok tahlilinin doğru olmakla birlikte, bütün gelişmeleri sınıf tahlilleriyle bağlantılandırmasının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Elbette ki Önder Apo sınıf tahlillerini reddetmiyor, ama sınıfa dayalı devrim teorilerini reddediyor. Marksizm'in kapitalist sistemi yıkarak proletarya diktatörlüğünü esas alan devlet-iktidar zihniyetini eleştirmekte, bunu reddetmektedir. Bu zihniyetten kaynaklı Marksizm'in çok büyük bir başarı sağlayamadığını, bunun somut pratiklerde ortaya çıktığını da belirtmektedir. Yine tüm bu sınıfların toplumu geriletliğini, toplum-doğa ilişkisini parçaladığını söylemektedir. Temel eleştirisini bu konuda yapmakta, esasında bu sınıfların insanın 10.000 yıllık emeğini, emekle yarattığı tüm kurumları parçaladığını

vurgulamaktadır. Çatışmanın, insanlığın komünal değerleriyle, devletçi-iktidarcı zihniyet ve uygulamalarının bir çatışması olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle de, yeni bir ekonomik düzenlemenin de yerelden, tabandan başlatılması gerektiğini ifade etmektedir.

Önder Apo yaptığı tahlillerle, emek-değer teorisinin özünde, işçi sınıfı ile sermaye kesimi arasındaki pay alma çelişkisi, savaşı olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, emek-değer teorisi çok fazla bir şeyi çözümleyememiştir. Bu tarz bir emek-değer teorisi esasında toplumu sömürme kuramına dönüşmekte ve toplum bu eksende bir sömürüye tabi tutulmaktadır. Dahası işçi sınıfı ile sermaye kesimi bu çatışmayla birleşip toplumu sömürmektedirler, çözüm aracı olması beklenen kuram, çözümsüzlüğün daha da derinleşmesine, kriz ve kaos ortamının daha da çoğalmasına neden olmaktadır.

Tüm bunları gerçekleştiren sosyalizm örneklerinde görebiliriz. Sovyetlerin reel sosyalist pratiği, yine günümüzde halen devam eden reel sosyalist pratikler bunu çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu konuda, birçok günümüz düşünürü, toplum bilimcisi de hem fikirdir. Hemen hemen tüm kesimler bu konularda ortak bir görüş birliğine sahiptir. Sovyetlerin çözümlüğüne kadar kapitalist sistemi ayakta tutan aslında reel sosyalizm olmuştur ve bugün de esasında sistemi daha çok ayakta tutan, yine özellikle ABD'nin bu kadar güçlenmesini sağlayan Çin ekonomisidir. Dikkat edilirse gelecekte hangi devletler veya güçler süper güç olabilir veya olacak değerlendirmelerinde Çin aday olarak gösterilmektedir. İleride Çin'in bir süper güç olacağı belirtilmektedir. Esasında tüm bu reel sosyalist pratikler, kapitalist-egemen sistemi çok fazla güçlendirmekte, ekonomik, siyasal, kültürel ve diğer tüm alanlarda ayakta

tutmaktadır. Çin'in ileride bir güç olması olasılığı da, sistem için bir tehdit ve tehlike değil, tam aksine sistemin ayakta kalmasının, ömrünü uzatmasının, daha fazla açılım sahaları yaratmanın bir koşulu, dayanağı ve aracı olacaktır.

Önder Apo'nun da belirttiği gibi; emek-değer teorisi gibi kuramlarla sorunun kaynağına inememek egemenlikli-devletçi sistemleri en fazla ayakta tutan kaynaklar olmaktadır. Bu tarz çözümlene ve kuramlarla aslında hem toplumsal hem ekolojik sorunlar, hem de kadın özgürlüğü sorunu geri plana düşürülmekte ve saklı bırakılmaktadır. Bu da devletçi sisteme dayalı zihniyeti daha fazla güçlendirmekte, böylelikle de günümüz dünyasında olduğu gibi finans kapital (mali sermaye) büyümektedir. Finans kapitalin büyümesi sistemin daha fazla büyümesine, güçlenmesine neden olmakta, böylece sistem kendisini daha fazla ayakta tutmaktadır. Ulus devletler de kendilerini bunun üzerinden güçlendirmekte, büyümekte ve dışa açılım sağlamaktadır. Bu anlamda emek-değer teorisi karşıtı zayıflatmadığı gibi, tahlillerinde çözümleyici bir sonuç da elde edememiştir. Tam aksine sistemi güçlendirmiştir ve kendisi de karşıtına benzeşmiş, dahası ezilen kesimler için değil de, karşıtı için hizmet eder bir konuma girmiştir. Reel sosyalizmin çözülüşünün de, başarısızlığının da kaynağını bu oluşturmaktadır.

Tarihe baktığımızda da egemen kültür sistemi ele geçirmede toplumu oluşturan tüm kurumlaşmaların yanında ekonomi ve yönetimi de ele geçirmeye çalışarak kendisini kurumlaştırmaya çalışır. Topluma yönelimi gerçekleştirdiğinde, genel toplumsal sistemi bu iki etken üzerinden ele geçirme girişiminde bulunur. Kendisine göre yeni bir sistem oluşturur. Güç dengelerini, ilişkilerini, üretim araç ve güçlerini tekeline alır ve

yönetim erkini ele geçirerek, yeni egemenlikli toplumun tüm kurumlaşmalarını oluşturur. Bugün baktığımızda aslında ilk ortaya çıkışından günümüze değin, aynı sistem, aynı yönetim anlayışı devam etmektedir. İlk günden bu yana devletçi, iktidarcı ideoloji bu iki etken üzerinden yükselmektedir. Devletçi ideolojide toplanan değerler sistemi bu iki unsuru içerir ve bu iki unsurun bileşimini oluşturur. Devletçi-iktidarcı yeni toplumsal sistemle belirlenen rollerle, statülerle emek olgusu da parçalanır.

Buna karşılık, yine doğal toplum olarak ifadelendirdiğimiz ana-tanrıça toplumuna gidecek olursak, emek parçalanmış değildir, bütünlüklüdür. Devletçi topluma geçişle birlikte kafa ve kol emeği de birbirinden ayrılmıştır. Birisi fikir üreten konuma getirilirken, bir diğeri yalnızca uygulamakla yükümlü kılınmıştır. Emek toplumsallıktan koparılıp sınıfsallaştırılmıştır. İnsanın kendisi bölünmüş, hem düşünsel, hem fiziki, hem ruhsal hem de toplumsal bütününe bir parçası olarak parçalanmıştır. Toplumun kendisi parçalanmış, bölümlere ayrıştırılmıştır. Kadına da tek üretim alanı olarak doğurganlık bırakılmıştır. Yani kadının emeği bir tek buna indirgenmiştir.

Maddi Olmayan Emek Çağı

Bugün emek, değer, iktidar ve iktidarla bağlantılı tüm konuların ele alınıp çözümlendiği yeni bir alan da bio-iktidar alanıdır. Bio-iktidarın ortaya çıkmasına ve uygulanmasına yönelik bazı önemli iddialarda bulunmaktadır. Bu iddia sahipleri ve görüşlere göre, esasında post-modernizmin ve bio-iktidarın oluşmasına, ortaya çıkmasına sebep olan Marks'ın görüşleridir. Bu

nedenle de post-modernizm ve bio-iktidar kısaca ele almakta yarar vardır.

Post-modernizm kavram olarak ilk kez 1943'te Fransa'da bir felsefe olarak ortaya çıkmıştır. Daha çok bilim, teknoloji, sanat, sosyal, siyasal, kısacası her alana ilişkin özgürlüklere yönelik bir felsefe olarak kendisini göstermiştir. Bazı görüşlere göre de post-modernizm, Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'yla birlikte başlamıştır. Esasında bir kavram olarak ilk kez kullanılması, 1934'te Amerika'da yayınlanan bir şiir derlemesinde görülmüştür. Fakat daha çok 1950'den sonra bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ağırlıklı olarak da 1980'lerden itibaren yaygın olarak kullanılmıştır. Bazı kesimler ise, post-modernizmin kavram, düşünce ve bir felsefe olarak öncülüğünü Nietzsche'nin yaptığını iddia etmektedirler. Bu felsefenin oluşmasında Nietzsche'nin çok önemli bir rol oynadığını belirtmektedirler. Bu görüşe göre, kökeni ise ta Platon'a kadar gitmektedir.

Bio-iktidar da post-modernizmle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Kavram olarak bio-iktidar, ilk kez Fransız filozof Michel Foucault tarafından ortaya atılmıştır. En genel tanımıyla bio-iktidar, insan bedeni üzerine kurulan iktidar ifade etmektedir. Foucault modern devletlerin öncelikli amaçlarını, *'bedenlerin zapt edilmesi ve nüfusun kontrol edilmesini başarmak için sayısız ve farklı tekniklerin uygulanışındaki bir patlama'* aracılığıyla, özellikle de istatistik ve olasılığın kullanılması yoluyla, düzenleme pratiğine işaret eden terim olarak koymaktadır. Foucault devletlerin öncelikli amacını, bedenlerin hüküm altına alınması olarak koyarken, böylelikle nüfusun kontrol altına alınarak farklı biçim ve teknikler aracılığıyla ele alındığını, bunun üzerinden de bir sistemin yaratıldığını, bunun da yeni bir iktidar biçimi

olarak bio-iktidar olduğunu belirtir. Bunu en fazla hangi araçlarla gerçekleştirir? Öncelikli olarak olasılığın kullanılması ve istatistiksel veriler üzerinden geliştirilmektedir. Örneğin; burada özgürlük üzerine yapılacak bir istatistiksel araştırma sonucunda özgürlük konusunda bir sonucu varmak ve bunun üzerinden bir işleyiş, plan, politika geliştirmek suretiyle uygulanır. Bio-iktidar bu şekilde kendisini kurumlaştırır. Bio-iktidar öncelikli olarak modern ulus-devletlerin ve modern kapitalizmin ortaya çıkışında önemli rol oynar. Tek tek insan bedenini ele alarak, tek tek insanlara hükmederek, tek tek bedenleri ele geçirerek aslında her yerde kendisini oluşturur. Birkaç yıl önce Hollywood yapımı Matriks isminde bir film tüm dünyada gösterime girmiş ve büyük ilgi görmüştü. Bu filmde sistem karşısında sanal bir dünya aracılığıyla savaşan bir kesim ile sistem içileşen ve bir bütünen ajanlaştırılmış, her biri birer polis haline getirilmiş toplumun ve bu sistemin yaratıcıları ile uygulayıcıları arasındaki savaşım verilmekteydi. Aslında bu film, çatışan her iki kesim açısından da bio-iktidara önemli bir örnektir. Yeni bir toplum-sistem arayışı içerisinde mücadele yürüten kesimin varlıklarının tamamıyla teknoloji kullanılarak sanal dünya tarafından kontrol altına alınması ve diğer yandan yeni tekniklerle yeniden yaratılmasının yanında, sisteme dahil yaşayan ve tamamıyla kontrol ve denetim altına alınan diğer kesimin varlığı. Dahası tamamıyla sistem içileşen kesimin kendi durumlarının farkına bile varamamaları ve toplum içindeki her bir bireyin sistemin birer ajanı haline getirilişini yeni iktidar tekniklerini verme açısından oldukça iyi işlemiş bir örnekti. Foucault insan bedeni üzerinde kurulan iktidarı açılmakten, toplumdaki her bir bireyin sistemin bir ajanı konumuna getirildiğini belirtmektedir. Böylelikle de bir polis toplumu

oluşturulmaktadır. Böylelikle de sistem iktidarını dışarından içeriye değil, direkt toplumun, toplumu oluşturan bireylerin kendilerinden başlatarak içeriden dışarıya doğru oluşturarak yaymaktadır.

Bio-iktidarın bütünlüklü olarak ele alınıp çözümlenmesi gereğinin yanında, kadın konusunda çözümlenmesi gereken en önemli alanlardan biri cinselliktir. Egemen erkek kültürünün açığa çıkmasıyla birlikte kadına tek üretim alanı olarak bırakılan cinselliği, bio-iktidar çağında da en temel sömürü ve yine üretim alanlarından biri olarak işletilmektedir. Çünkü bio-iktidar en temelde kadın bedeni, kadının cinselliği üzerinden tüm topluma yayılmakta ve geliştirilmektedir. Cinsellik üzerinden kendisini kurumlaştırmaktadır. Cinsellik yoluyla tüm toplum, sistemin hükümranlığı, denetimi altına girmektedir. Bu nedenle de bio-iktidarın öncelikli olarak el attığı, ilgilendiği, konulardan biri olmaktadır. Cinselliği kurmaya çalıştığı toplumsal kültüre yarar getirecek ya da yararlanılacak bir olgu olarak ele alır. zerinde iktidarını geliştirebileceğin veya yöneticiliğini yapabileceğin bir alan olarak görür. Bu nedenle de cinsellik, yararlılık sistemleri içerisine alınabilecek, her insanın en üst düzeyde yararlılık, çıkar sağlayabileceği bir alan olarak değerlendirilmekte ve bio-iktidar kapsamına alınmaktadır. Çünkü bir toplumda cinsellik çok fazla ön plana çıkınca, toplumdaki uyumsuzluklar, krizler dengelenir, denetim altına alınır. Bunun hepsi de kadın bedeni üzerinden gerçekleştirilir. Kadın bedeni aracılığıyla tüm toplum ve insan bedenleri denetim altına alınarak, toplumsal kontrol sağlanır.

ncesindeki modern toplumlarda denetim, disiplin yoluyla gerçekleştirilmekteydi. Her Şey bir disiplin altında yürütülürdü, her Şey disipline edilerek toplum rgtlenirdi. Şimdi bu disiplin toplumu aşılmaya

başlanmaktadır. Her şey artık disipline edilmekten çıkarılıp, denetim altına alınmaktadır. Hiçbir şey bu iktidarın denetimi dışında kalamamaktadır. Günlük yaşam içerisinde böylelikle her şey denetim altına alınır. Bir diğeri, yine cinsellik yoluyla topluma çok fazla yönelim ve müdahalede bulunmaktadır. Televizyon ekranlarında her gün izlediğimiz, çoğu zaman izleme tahammüllüğünü yitirdiğimiz onlarca örneğini görmek mümkün bu durumun. Sapkınlıkların bu denli çok gelişmesi önemli bir örneği teşkil etmektedir. 2006 yılının sonlarında Türkiye’de toplumun sapkın bir konuma getirilmesinin çok açık bir örneği patlak vermişti. Bu olayla on sekiz aylık bir bebeğe biri 64 yaşında olmak üzere, üç kişinin tecavüz ettiği ortaya çıkmıştı. Bir diğeri pornografinin çok fazla geliştirilmesidir. Daha da kötüsü çocuk pornosu çok yaygın bir hal almaya başlamıştır. Örneğin yine Türkiye’de bu çok yaygın bir durumda, hatta dünyada çocuk pornosunun en fazla yaygınlaştığı ülkeler sıralamasında ilk başlarda yer almaktadır. Bütün bunlar, toplumun ne kadar çok cinselliğe, sapkınlığa kanalize edildiğini çok açık bir şekilde sergilemektedir. Bunların çok fazla geliştirilmesi aslında insan bedenlerinin denetim altına alınmasının bir göstergesidir. Bu, bir iktidar aracıdır. Böylelikle, bu cinselliğe dayalı toplumsal çöküntü üzerine bir iktidar kurulmaktadır. Ve aslında tüm bunlar, yeni başlayan, bu çağa has gelişmeler değildir. Temelleri 19. yüzyılda atılmıştır, fakat bugün oldukça kurumlaşmış, yaygınlaştırılmış bir şekilde açığa çıkmaktadır. Bu nedenle bio-iktidar salt bugün açığa çıkmış bir iktidar biçimi değildir. Zaten Foucault’da ulus-devletlerin çıkışında bio-iktidarın rolüne değinir. Bio-iktidarın rolünün ulus-devletlerin oluşumunda da esas olduğunu vurgular.

Bu konuda da çözümlenmelerde bulunan Foucault, cinsellik ve iktidarın bağlantısını kurarak, ırkçılık ve milliyetçiliğinde esasında cinsellik üzerinden geliştirildiğini belirtmektedir. Örneğin “arî ırkı cinsellik üzerinden geliştirilmiştir” demektir. Cinselliğin, özellikle kadın cinselliğinin, ırkçılığın geliştirilmesinin en temel aracı olduğunu belirtmektedir. Irkların kendilerini büyütmelelerinin, geliştirmelerinin, yaygınlaştırmalarının en temel aracı, böylelikle cinsellik ve bu cinselliğin de en temel aracı olarak kadın bedeni olmaktadır. Bir ırkın bir diğer ırka üstünlüğü, bir ırkın bir diğer ırka egemenliği bu şekilde geliştirilmeye çalışılmaktadır. Tüm bunların geliştirilmesi, yapılan tüm hesaplamaların ve planlamaların hayata geçirilmesi kadın bedeninin bir araç olarak kullanılmasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan bir önceki bölümde kapitalizmde artık kadının yavaş yavaş iş ve üretim sahalarına girdiğini, katılım sağladığını belirtmiştik. Kapitalizmle birlikte hemen hemen her sahada kadınlar şu veya bu şekilde yer almaya başlamışlardır. Bu da aslında insan bedeninin denetim altına alınmasının bir diğer biçimini oluşturmaktadır. Ve aslında kapitalist toplumla birlikte kadın, daha fazla bir meta konumuna getirilmektedir. Her sahada her işte bir meta gözüyle bakılmaktadır. Bilindiği gibi fuhuş tüm dünyada çok gelişkindir. Yine daha önce de belirttiğimiz gibi, pornografide, televizyon reklamlarında, filmlerde, müzik kliplerinde, hatta bir yerin veya malın tanımı aracılığıyla basılan afişlere kadar her alanda kadın bir meta olarak sunulmaktadır. Tüm bunlar kadını bir cinsel obje olarak öne çıkarmaktadır. Örneğin, bir araba fuarının açılışı gerçekleşmektedir. Fakat bu tür fuarların arabalardan daha çok ilgi çeken ve en ilginç yönü, arabaların önünde duran ve neredeyse

yarı çıplak bir vaziyette poz veren kadınların varlığıdır. Her bir arabayla birlikte bir kadın! Yani sanki tanıtımı yapılan, fuarı açılan o arabalar değildir de o kadınlarmış gibi.

Yine bio-iktidarın sahaları içine aldığı bir diğer husus da kadının doğurganlığı ve bununla birlikte gerçekleşen nüfus olayıdır. Bilindiği gibi kadının doğurganlığı toplumsallaşmada çok temel bir rol oynamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bütün toplum, toplumsal ilişkiler ana ve çocuk arasındaki ilişki üzerinden kurulmuştur. Ondaki sonraki süreçte kadına bırakılan tek üretim alanı da zaten çocuk doğurmaktır. Günümüz bio-iktidar sisteminde ise doğumlar, ekonomik sisteme, ekonomik düzene göre ayarlanmaktadır. Bir devletin ekonomik sisteminin gelişkin veya dar olmasına bağlı olarak farklı denetim mekanizmaları oluşturulmaktadır. Ekonomik sisteminin yavaş yavaş çöktüğü, kriz durumunda olduğu bir ülkede, doğumlar direkt denetim altına alınmaktadır. Buna göre planlamalar oluşturulmaktadır.

Ekonominin denetim altına alınmasına Almanya iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bundan birkaç yıl öncesine kadar Almanya’da aileler para ile ödüllendirme yöntemiyle üç çocuk doğurmaya teşvik edilmekteydiler. Ekonomisinin durmaması, zayıflamaması, çökmemesi için bu gibi yöntemlere başvurmaktadır. Çünkü çalışan, çalışabilecek bir kesimin sürekli olarak oluşturulması gerekmektedir. Çalışan kesimin olmadığı veya az olduğu hallerde doğumların teşvik edilmesi bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Almanya örneğinde olduğu gibi çalışabilecek insan sayısı az ve yaşlı, yani artık çalışma yaşını aşmış kesim çok olduğu için, böylesi ödüllendirme yöntemleriyle toplum daha çok çocuk sahibi olmaya teşvik edilmektedir. Türkiye’de ise bunun tam tersi bir uygulama hakim. Nüfusun, böylelikle de ekonominin

denetim altına alınmasının yöntemi nüfus planlamaları olmaktadır. Aile planlaması ve daha iyi bir gelecek olması idealiyle kadınların veya ailelerin fazla çocuk sahibi olmaması önerilmektedir. Doğumların olmaması veya çocuk doğumlarının bir ya da ikiyi aşmaması teşvik edilmektedir. Çünkü Türkiye ekonomisi fazla nüfusu kaldıramayacak bir düzeydedir. Ekonomiyi dengelemek için de doğumların dengelenmesi gerekmektedir. Nüfus, mevcut ekonominin kaldırabileceği düzeyde denetlenmek durumundadır. Yani tüm ülkelerde ekonomik sistem, nüfusların denetim altına alınmasıyla frenlenmektedir. Hepsi de kadın bedeni üzerinden gerçekleştirilmektedir. Doğurgan özelliğinden kaynaklı kadın bedeni üzerinden frenleme ve denetim gelişmektedir. Bu nedenle toplum nüfusu, ekonomik sistemlere göre ayarlanmaktadır. Ekonomi politikalarına göre nüfus kontrolleri, aile planlamaları yapılmaktadır.

Bir diğeri de kürtaj olayıdır. Bazı devletlerde kürtajlar yasaklanırken, bazılarında ise serbesttir. Bu da nüfusun denetlenmesiyle bağlantılıdır. Zaten bio-iktidarda nüfusun denetlenmesi esasta iki temel üzerinden gerçekleştirilmektedir. Birincisi savaşlar, diğeri ise açlıktır. Örnek olarak Irak'ta günlük olarak ölen insan sayısını ele alalım. Bu kadar çok insanın ölmesi, sistem için bir zarar teşkil etmemektedir, bu sistemin yararına dır. Çünkü yaratılmak istenen sistem ve ekonomi, bu iki olgu üzerinden kendisini güçlendirmektedir. Dünya nüfusunun çoğalmasına veya oranına bağlı olarak, sistemin ekonomisini de ona göre ayarlaması, güçlü tutması lazım. Yani ekonominin tüm nüfusu karşılayabilmesi gerekmektedir. Açlık da bu şekilde bir rol görmektedir. Mesela bazı kesimler Afrika'daki açlık için olumlayan değerlendirmeler yapabilmektedirler. Dünya nüfusunun zaten çok fazla

olduğu, bunların ölümünün ekonomik sistemin yararına olacağını, ekonomiyi dengeleyebileceğini, bu nedenle de ölümlerinin daha iyi olacağını dillendirmektedirler. Bu şekilde de nüfusun denetlenme biçimi gerçekleştirilmektedir.

Günümüz iktidar anlayışının en belirgin yönlerinden biri, artık yalnızca devletler tarafından yürütülmediğidir. İktidar zaten her yerde kendisini üretmektedir. İktidar sadece devlet ve onun mekanizmaları aracılığıyla üretilmemekte, onun yoluyla işletilmemektedir. İktidarın kendisi, kendi kendisini üreten bir konumdadır. Yaşamın her alanında her sahasında, en ince ayrıntıda kendisini üretici kılan bir pozisyondadır. Bu nedenle de iktidar tükenmemekte, bitmemektedir. Çünkü kendi kendisini üretip, geliştirmektedir. İlişkilerde, yaşamda, kültürde, her alanda kendisini geliştirdiği için, artık yalnızca devletin elindeki bir mekanizma olmaktan çıkmıştır. Yaşamın kendisinde iktidar yaratılmakta, yaşamsal bir boyut kazanmaktadır.

İnsan bedeni üzerindeki denetimin bir boyutu da bilim konusunda yaşanılanlardır. Hepimiz bilimin, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin özgürlüğe yol açan yönlerini biliyoruz ve bunları çokça da tartışmaktayız. Bilimsel-teknik gelişmelerin kendisiyle birlikte birçok özgürlük alanı açtığı da bir gerçektir. Bu gelişmelerin sayesinde günümüzde bilgi, her insana çok rahat ulaşabilmekte, her insan çeşitli biçimlerde bilgi sahibi olabilmektedir. Önder Apo'nun da belirttiği gibi, bir çoban bile bugün bir dağ başında cep telefonu aracılığıyla bilgiye ulaşabilmektedir. Bu anlamıyla bilgi, aslında devletin tekeline çıkarılmıştır. Böylesi bir gelişme, insanlar için bir özgürlük alanı açmaktadır. Bu nedenle de özgürlüğe bir kapı aralanması, denetim altına alınmasını da gerekli kılmaktadır. Bio-iktidarın birçok farklı araç ve

yöntem kullandığını belirtmiştik. Bilginin de denetim altına alınmasının yöntemleri de bu anlamda çokçadır. Birçok teknik araç kullanılmaktadır bu konuda. Zaten eğer ki iktidar bir tek hükmeden, bastıran bir konumda olsaydı kendisini bu kadar çok ayakta tutamazdı. Bin yıllardır iktidarın kendisini nasıl bu kadar çok ayakta tuttuğu çokça tartışılan ve sorgulanan bir konudur. Çünkü iktidar, bir tek hükmedip bastırmamakta, aynı zamanda kendisine göre bir özgürlük alanı da açmaktadır. Bunun üzerinden de kendisini güçlendirip, yürütmektedir. Bu anlamda bilginin artık topluma kazandırılması, yaygınlaştırılması da bu esas üzerindedir. Aslında bilginin topluma yaygınlaştırılmasıyla sistem kendisini güçlendirmektedir. Yine Önder Apo'nun bu konuda belirttiği gibi; bir mücadeleyi doğru yürütürsen o sürece farklı bir yön verebilir, yani başarıya da ulaşabilirsin; ama doğru bir mücadele yürütemezsen o süreç çok farklı da evrilebilir ve sisteme bir bütünen hizmet eden bir pozisyona da girebilirsin. Bilgi ve bilim alanındaki gelişmeler de böylesi bir gerçekliğe sahip. Açılan bu özgürlük sahası kendisiyle birlikte güçlü bir zemini de doğurmakta, insanlığın özgürleşmesi için büyük şansları da taşımaktadır. Bu konuda bilginin de doğru kullanılması önem taşımaktadır. Zaten bio-iktidarın kendisi de bilgi-iktidar kuramının üzerinden gelişmektedir. Bilim her alanda gelişmiştir. Aslında belirli özgürlük alanları açmakla birlikte, insanlığın yararına olmaktan çok, sistemin yararına ve hizmetinde gelişim gösterip, çalışmaktadır. Özgürlük sahalarını verili özgürlük sınırlarıyla tutmaktadır. Onun ötesine geçmeyi kabul görmemekte, kontrol altına almaktadır.

Bilimin, sistemin hizmetindeki denetleyici yaklaşımlarını her alanda görmek mümkün. Örneğin; tıp, psikoloji, sosyoloji vb. birçok dal sisteme hizmet eder bir

pozisyonda çalışmaktadırlar. Bunların hepsi aslında insana önemli hizmetler sunmakla birlikte, asıl hizmet alanları sistemdir, iktidar alanıdır. Psikolojik sorunlar yaşayan bir insan bir çözüm gücüne ulaşabilmek için bir psikologa başvurduğu zaman psikolog, çözümü sistemin hizmetinde belirli yöntemlerle koymaktadır. Sosyolog en iyi toplum budur demektedir. Nedir iyi olan toplum? Sistemin yarattığı toplumdur. Tıp alanında da benzer şeyler yaşanmaktadır. Bugün tıbbın gelişim düzeyiyle birlikte, esasında uygulanan tedavi yöntemlerinin tümü sistemin hizmetinde yürütülmektedir. İnsana sunulan tüm bu hizmetler, aslında tek bir amaç doğrultusunda yapılmaktadır. Belirli bir sorunla bu alanlardan her birine başvuran insanların bir an önce sağlıklı bir pozisyona kavuşmaları hedeflenmektedir ki, bir an önce üretim alanına katılabilirler. Yani sisteme katılım sağlayarak, sistemi üretebilirler. Çünkü bireyin sistemden kopması, sistemi zayıflatır. Bu nedenle her bir bireyin sisteme, bir şekilde üretime dahil edilmesi, böylelikle sistemi yaratma, güçlendirme, yeniden yapılandırma çalışmalarına katılımının sağlanması gerekir. Bu anlamda bilim ve teknik sahalarında yaşanan gelişmelerle insanlığın hizmetinde harcanan emek, esasında sistemin hizmetinde harcanmaktadır. Dahası sistem, kendisini üzerinden güçlendirip yürütebileceği yeni sömürü ve emek sahaları açabilmek için, tüm bu alanları devreye sokarak üretimini gerçekleştirmektedir.

Bilginin iktidarın hizmetinde kullanıldığına bir başka örnek de her alanda uzmanlaşma, yetkinleşmenin yaratılıyor olmasıdır. Her insan bir alanda uzmanlaşmakta, bir alanda yetkinleşmektedir. Bunun doğurduğu sonuç ise, iktidar aracı haline gelmesidir. Esas olarak da, iktidar da bunun üzerinden güçlenmektedir.

Örneğin eskiden bir insan sisteme karşıt bir durumu yaşadığında ya imha edilirdi veya bir biçimde etkisizleştirilirdi. Ama bugün bu çok fazla yapılmamaktadır, yöntemler değişmiştir. Çünkü sistem için her bir birey gereklidir. Bugün artık kapsayıcılık esastır. İktidar artık dışlayıcı değil, kapsayıcı bir pozisyon almıştır. Belirli kesimleri dışlamamakta, her kesimi içine alarak kapsayıcı olmaktadır. Böylelikle de sistemin bütünlüklü, kapsayıcı bir biçimi oluşmaktadır. Önder Apo, bunu küresel emperyalizm olarak tanımlamaktadır. İktidar, gerçekleştirmek istediği bu hamlesiyle bütün alanları ve bütün kesimleri kapsayan bir biçim almaktadır. Çünkü bir sorunu veya sorun olarak gördüğün bir durumu dışlayarak değil, ancak içine aldığı, kendi yöntemleriyle eğittiğin oranda denetleyebilirsin. Fakat kendi dışında tuttuğun müddetçe denetleyemezsin, bu nedenle içine almak durumundasın. Biri bu, bir diğeri ise cinsellik konusunda geliştirilen yeni iktidar yöntemlerini açıklamıştık. Bio-iktidar cinsellik üzerinden kendisini kurumlaştırmakta, geliştirmektedir. Örneğin psikoloji konusunda örnek vermiştik. Psikolojinin tümü cinsellik, kadın cinselliği üzerinden ele alınmaktadır. Kadının bedeni, duyguları, düşünceleri, yapısı üzerinden işletilmektedir. Psikoloji bu biçimde çözümlenmektedir. Bu biçimdeki çözümlenme tarzı kadının da kendisini böyle çözümlenmesini, ele almasını ortaya çıkarmakta ve bu biçimiyle sisteme dahil olması sağlanmaktadır. Böylelikle de bio-iktidarda kadının temel emeği, cinsellik olarak ele alınmaktadır. Aslında kadının sermayesi, cinselliği olmaktadır. Zaten bio-iktidarda insanın kendisi sermayedir. Sermaye artık para veya mal-mülk değildir. Asıl sermaye insandır. Diğer taraftan cinsellik konusunda en fazla geliştirilen hususların başında tekleşme ve bireyciliğin geliştirilmesi

gelmektedir. Cinsellik alanını daha da geliştirmek için tekleşme ve bireycilik çok fazla geliştirilmekte ve cinselliğe dayalı uygulamalar ve politikalar yine en fazla kadın bedeni üzerinden geliştirilmektedir. Yine diğer iktidarcı sistemlerde olduğu gibi, kadının çocuk doğurması da belirli politikalarla bir yeniden üretim alanına dönüştürölmektedir. Belirli iletişim araçları; televizyon, radyo, internet vb. gibi araçlarla kadın bedenine dayalı iktidar anlayışını ekonomik bir yapıya, sisteme kavuşturmaktadır. Peki, neden kadın bedeni üzerinde bu kadar denetim geręekleřtiriliyor, neden tüm sistem kadın bedeni üzerinden oluşturuluyor? Çünkü her türlü üretim aracı bir şekilde üretimden düşebilir, ama her zaman sürekli üreten bir konumda olan varlık kadın bedenidir. Kadın bedeninin sürekli üretici bir konumda olması, onun en fazla denetim altına alınmasına ve en fazla iktidar aracına dönüşmesine neden olmaktadır. Bu temelde tüm toplum, bir piyasa ekonomisi ekseninde ele alınmaktadır. Tüm toplum piyasa ekonomisi çerçevesinde örgütlenmekte, egemenlik de kendisini piyasa üzerinden geliştirmektedir. Her şey bu piyasa ekonomisine göre ayarlandığı için, bir metaya dönüşmektedir. Bu, çok farklı örgütlenme biçimlerini de açığa çıkarmaktadır. Örneğin; Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Ekonomik Topluluğu vb. Mesela bu tür kuruluşlar, bugün tüm dünya üzerinde hakimiyet kurmaktadırlar. İktidar, bu biçimiyle oluşturulmaktadır.

Bilgi iktidarı yoluyla da artık yetenekli insan değil, kaliteli insan yetiştirilmektedir. İnsan da artık bir mal gibi kalitelere ayrılmaktadır. Birinci, ikinci, üçüncü kalite vs... Bunların hepsi de bilgi üstünlüğü üzerinden geliştirilmektedir. Uzmanlaşma, kaliteleşme ise, insan benliğinde parçalanmaya yol açmaktadır. İnsan

benliğindeki parçalanmalar birçok kesim tarafından olduğu gibi, bizde de çokça tartışılan ve değerlendirilen bir konudur. İnsan kişiliğinin, bilincinin parçalandığını söylüyoruz. Parçalanma, süreksizliği yaşama, bunun üzerinden yürümektedir. Yaratılan ve insanın yer aldığı her sahada yaratılmaya çalışılan bu iktidar zihniyetiyle her gün karşı karşıya kalmaktayız.

Özgürlük mücadelesi yürüten ve özellikle insanlığın bir bütünen özgürleşmesini amaç edindiği iddiasıyla yol alan bir hareketin üyeleri olarak, tüm bu iktidar uygulamalarının, yaratılan bu zihniyetlerin üzerimizde hiçbir etkisi olmadığını düşünmek veya iddia etmek gerçekçilikten uzak bir yaklaşım olur. Bu sistemin içinden çıkarak veya buna karşı mücadele ederek bunlardan arındığımızı düşünmek, bizimle bir alakalarının olmadığını varsaymak, bütünlüklü düşünmemizi ve doğru bir çözümlenme ve tahlil gücüyle mücadele yürütmemizi engeller. Tam aksine, olay ve olguları doğru tahlil ettiğimizde bu zihniyet ve uygulamaların üzerimizdeki etkilerini çokça da görebilmekteyiz. Hem bizde hem de toplumdaki insanlarda, bu tür yöntemlerin kullanılmasıyla oluşturulan otorite mekanizmaları nelere yol açmaktadır? Bu süreksizlik, parçalanmışlık, bölünme neyi getirmektedir? Öncelikle bu, insanın gelecek hayallerinin olmamasını getirir. İnsanın hayalleri yoktur, birbirinden kopuktur, varsa bile paramparçadır. İnsanların gelecek için hiçbir tasarımı ve projeleri yoktur, çünkü tüm bunlar ve bunların bir bütünü olarak gelecek reddedilmektedir. İnsanın bir tek bugün nasıl yaşadığı, bugünde kendisini nasıl geliştirdiği önemlidir, ama gelecek için tasarım yoktur, geleceğe tasarım bırakılmamaktadır. Günümüz insanları artık gelecek tasarımlarını reddetmektedirler, ‘insanların gelecek tasarımları üzerine kafa yormalarına

gerek yoktur' anlayışı hakim kılınmaktadır. Çünkü tasarımı, sistemin kendisi oluşturmaktadır. Yaşanılan sadece bugündür, yaşanılan sadece andır. Böylelikle de egemenlik veya iktidar zamana yayılmamakta, anda iktidar oluşturulmaktadır. İktidar yaşanılan anda kendisini kurumlaştırıp, daha fazla olgunlaştırmaktadır. Bu da kendisiyle birlikte çok büyük bir tatminsizliği doğurmaktadır. Her birimiz tüm yaratımlarımıza karşın, günlük yaşam içerisinde tatminsizliği çoğu zaman yaşar ve bunu kimi zaman dillendiririz de. Aslında bu, bio-iktidarın insan üzerinde kurduğu denetimden bağımsız değildir. Gelecek hayallerinin, tasarımlarının olmayışı veya geleceğin tasarımlarını reddetmek, tatminsizliği doğurmaktadır. Asıl parçalanma, asıl benlik kaybı buradan başlamaktadır.

Diğer taraftan da toplumsal emek böylece yavaş yavaş farklı bir boyut kazanmaktadır. Bio-iktidarda artık maddi emek çok fazla ön planda değildir. Toplumsal emek ön plana çıkmaktadır. Bunun, toplumsallaşmayı parçalamak üzerinden gelişen iktidar anlayışına ters düştüğü düşünülebilir. Elbette ki bu toplumsal emeğin yaratılması, toplumun, insanlığın çıkarına bir emek yaratımı anlamında değildir. Doğal toplumda manevi emeğin çok ön planda olduğunu daha önce söylemiştik. Bugün artık iktidarın yeni formasyonu olan bio-iktidar, amacının farklılığına dayalı bir toplumsallık ve buna bağlı olarak bir emek yaklaşımı ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal emeğin geliştirilmesindeki temel amaç ve hedef, sistemin sürekli olarak üretimi üzerine kuruludur. Bio-iktidar ve post-modernizmin üretimi üzerinden toplumsal emeğin ön plana çıkması, önem kazanması durumu açığa çıkmaktadır. Diğer yandan bio-iktidarda temel hedef şudur; büyümek için büyümek, kâr için kâr, üretim için üretim. Bio-iktidarın temel felsefesi, sloganı

bu temelde oluşum göstermektedir. Sistemin büyümesi için insanın büyümesi, sistemin kâr edebilmesi için insanların kâr elde etmesi, sistemin sürekli üretebilmesi için insanın üretici konumda olması gerekmektedir. Bu nedenle bio-iktidar dışlayıcı değil, kapsayıcıdır. Hiçbir kesimi kendisinin dışında tutmaz, herkesi kendi bünyesine alır. Bunları gerçekleştirebilmesi, başarabilmesi için her yönüyle, özellikle duyguda, düşüncede insanı kontrol altına alması gerekmektedir. Yani yeni iktidar biçiminin asıl sömürü alanı, insanın duygu ve düşünceleri olmaktadır. İnsanın maneviyatını, manevi emeğini de hedef alan, ona yönelen ve buna göre iktidar politika ve uygulamalarını geliştiren bir yaklaşım sergilenmektedir. Bu nedenle de hiçbir insan, toplum ve kesimi dışlamamaktadır. Çünkü sistemin kendisini ayakta tutabilmesi, geliştirebilmesi için bu sisteme herkes gereklidir.

Bio-iktidarın kapsam olarak tüm kesimleri hedef alması ve yaşamın her alanında sürekli bir üretim halinde bulunması, kendisiyle birlikte bazı sorunları da doğurmaktadır. Üretim, sürekli işletilip tüketilmediğinde krizlere yol açmaktadır. Çünkü gerçekleştirilen üretimin dengesinin sağlanması önemlidir. Arz ve talebin birbirini karşılaması gerekmektedir. Arz ve talep dengesi sağlanmadığı zaman bu, kriz durumlarını açığa çıkarabilmektedir. Bu nedenle de öncelikli olarak insanda üretim hedefiyle her alanda her yönlü üretim kadar, aynı oranda bir tüketimi de sağlamak zorundadır. Bundan dolayı da tüm toplum tüketime, hatta aşırı tüketime teşvik edilmekte ve tam anlamıyla bir tüketim toplumu yaratılmaktadır. Üretim dengesinin sağlanması bu şekilde gerçekleştirilmektedir. Bireylerin tatminsizliği, gelecek için bir tasarımlarının olmayışı, hayallerinin kopuk olması, benlik parçalanması hali tüketim toplumunun

yaratılmasıyla da bağlantılı bir durumdur. Bu da daha çok post-modernizm aracılığıyla geliştirilmektedir. Bu haldeki birey ve toplum üretirken, aynı zamanda tüketen bir konumdadır da. Zaten biyo-iktidarın kendisi post-modern felsefenin uygulamasıdır, yaşama geçirilmesidir. Bir taraftan ileri teknolojiyle son derece hızlı bir üretim, diğer taraftan ise çok hızlı bir tüketim kültürü geliştirilmektedir. Böylelikle bir denge yaratılmaktadır.

Günümüz biyo-iktidar sistemi karamsarlığı, tatminsizliği barındırmaktadır. Günümüz toplumu da bir bütünen bu ekseninde örgütlenmekte, bu felsefeyle bir yaşam anlayışını benimseyen insan kişilikleri yaratılmaktadır. Bu nedenle de her gün medyada da izlediğimiz gibi, toplum korkunç bir tatminsizlik içinde, adeta çıldıran ve cinnet geçiren bir toplum portresi açığa çıkmaktadır. Bu toplumun, insanlığın tatminsizliğidir. Tatminsizliğe düşen toplum, bunu karşılayabilmek için bu kez çok farklı arayışlara kapılmaktadır.

Bu tabloya bakıldığında insanda adeta karamsarlık yaratan bir görünüm açığa çıkabilir. Böylesi bir toplumun varlığı karşısında ürküntü duyulabilir. Fakat Önder Apo'nun da belirttiği gibi şunu da unutmamak gerekir ki; asıl toplum, doğal özünü her zaman içinde saklı tutarak, tüm saldırı ve yok etme girişimlerine karşı bu özü kendisinde barındırmayı da başarabilmiştir. Özellikle kadınlar olarak, kendi iç varlığımızda bir arayışa yöneldiğimizde bu özü bulabilmek mümkündür. Bu, toplumun, insanlığın esas özünü temsil eden tüm kesimler açısından da geçerlidir. Fakat binyıllar boyu egemenlikli iktidar toplumunun yarattığı ideolojiler, felsefeler, yaşam anlayışları ve kültürleri ve bununla bağlantılı olarak gelişen sürekli saldırı ve yıpratma durumu, bu özün gerçek anlamıyla açığa çıkarılmasını ve yeniden başkaldırısını ya engellemiş veya çok cüzi

oranda tutmuştur. Yani **toplumun yeniden yaratılmasında, insanlığın yeniden şekil kazanmasında gerekli olan muhteva toplumun kendi iç bünyesinde saklıdır.** Yine egemenliğin, devletçi-iktidarıcı sistemin el atıp kirletmediği hemen hemen hiçbir şey kalmamış gibidir. Fakat bir husus vardır ki, her ne kadar bununla da çok fazla oynanmak istenmiş, üzerine iktidar zihniyetleri kurulmaya çalışılmış ve belki de kısmi oranda bu iktidar zihniyetleri yer yer başarılı olmuşsa da, esasında çok fazla tahribata uğramayan veya değiştiremeyen öz, analık özüdür. Bir annenin çocuğuna duyduğu sevgi ve bununla bağlantılı olarak taşıdığı hümanizm ile duygusal zekası, buna en iyi ve en açık örnektir. Sistemin tüm kendisine benzeştirme çabalarına rağmen bu öz, çok ciddi anlamda bir tahribata uğratılamamıştır. Çünkü özellikle annenin çocuğuna verdiği emek, aslında topluma verilen emektir. Anne ve çocuk arasındaki ilişki, kadının toplumsallaşmadaki emeğidir. **Toplum, ananın kendi özgücü ve örgütlülüğüyle, büyük emek ve çabasıyla doğurduğu çocuğudur.** Ana ve çocuk arasındaki ilişkiyi sistem nasıl ki tam anlamıyla denetimi altına alamamışsa, esas toplumla kadın arasındaki ilişkiyi de, esas toplumun özünü de tam anlamıyla denetim altına alamamıştır. Aslında diyebiliriz ki, insanın tatminsiz, kopuk, parçalı kalmadığı, bütünlüğünü koruduğu yer bu ilişkidir.

Bio-iktidarın esasında bilgi iktidarı üzerinden gelişen bir iktidar biçimi olduğunu belirtmiştik. Bu nedenle de bilgi sistemlerini de günlük olarak değiştirip geliştirmektedir. Günlük olarak birçok yeni şey üretilmektedir. Kendisini günlük olarak geliştirmesinin altındaki temel ihtiyaç, insanlara belirli bir özgürlük alanı açmasından ileri gelmektedir. Çünkü daha önce de yine belirttiğimiz gibi böylelikle kontrol altına almaktadır.

Ama diğerk taraftan da sürekli bu bilgi iktidarı üzerinden kendisini geliştirmekte ve üretmektedir. Kendi kendisini sürekli üreten bir konumda tutmaktadır. Bu biçimiyle yeni iktidar tarzları da oldukça farklılık arz etmektedir. Yeni iktidar biçiminde, dolaysız bir şekilde bir yerde iktidar kurmak, orayı kendi iktidar alanına dönüştürmek veya işgal edip direkt denetime almak değıl, iktidarı tek tek bireyler şahsında yaratarak geçerli bir denetim ağı oluşturulmaktadır. Tek tek her bireye indirgeyerek, tek tek her bireyin düşüncesinde, duygusunda, ruh halinde, kısacası bütün benliğinde bunu yaratarak ele geçirmektedir.

Bu, aslında bio-politik emek denilen olayın kendisidir. Bu da emeğin üzerindeki yeni iktidar biçimi olmaktadır. Bio-politik emekle söz konusu olan, bir tek ekonomik yönden emeğin denetim altına alınması, gasp edilmesi değıldir. Siyasal, kültürel, toplumsal alanda yeni bir emek anlayışı oluşturulmaktadır. Bu, tek tek her bireyin maddi ve manevi emeğı üzerinde kurulan, emeğı parçalayarak bölen yeni iktidar biçimidir. Yeni tarz emek biçimiyle iktidar, çok daha fazla kurumlaşabildiğı yeni yaşam sahaları açmaktadır.

Bu anlamda laissez faire anlayışıyla (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) oluşan liberalizmi de ele almak önemli olmaktadır. Çünkü bio-iktidarın yönetim anlayışı da liberalizmdir. Yüz elli yıllık bir geçmişe sahip liberal anlayış, diğerk tüm iktidar biçimleri gibi bio-iktidarda yeniden yapılanmalara kavuşturulmaktadır. Yeni dönemin liberal tarzı, özellikle 1970'lerden bu yana oturtulmuştur. Hem toplum hem de birey liberal bir anlayış çerçevesinde yürütölmektedir. Bilginin artık devletin tekelinden yavaş yavaş çıktığını söylemiştik. Bilgi artık her kesime ulaşmakta ve her kesimi kendi içine almaktadır. Yeni iktidar döneminin yönetim

anlayışında da yöneticilik yapabilmek, toplum üzerinde denetim kurabilmek liberalizmin yeni tarz ve yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir. Ayrıca kapitalizmin klasik çağında üretim yapabilmek veya bazı üretim alanları açabilmek için çok yüksek maliyette girişimlerde bulunmak gerekirken, bio-iktidarda artık bunun yerine bireylerin ve toplumların kendi kendilerini yönetebilmeleri esas alınmaktadır. Neden mi? Çünkü insan bedeni, duyguları, düşünceleri, psikolojileri üzerinde denetim kurulmuştur, o nedenle bu insanları artık bir nebze özgür bırakmak zarar getirmeyecektir. Bu tarzda tanınmış bir özgürlüğün, sisteme zararı söz konusu olamaz, sistem karşıtlığını açığa çıkarmaz, tam aksine sistemi güçlendirir. Çünkü bu sistem, zaten toplumu kendi içerisinde parçalamak, bölmek istemektedir. Kendi içinde parçalara ayrılan toplumun denetimi kurulduğu için, kısmi bir özgürlüğün tanınması sorun yaratmayacaktır. Böylelikle insana tanınan kısmi özgürlüklerle disiplin ve denetim altına alma gerçekleştirilmektedir. Liberal özgürlük anlayışı bu temelde, bu biçimiyle gelişmektedir. Bugüne kadar yapılan tüm sistem analizlerinin ortak görüşü, bireylerin atomize edildiğine dairdir. Fakat bugün bu daha da derinleşerek sürdürülmektedir aşılmalıdır. Artık klasik ekonomik sistemdeki gibi, her birey toplumun parçalanması için bir atom parçacığı tarzında örgütlenilmemektedir. Yavaş yavaş, azar azar açılan özgürlük alanlarında yürütülmektedir. Birey, aynı zamanda toplumu sistemin gereklerine ve ölçülerine, denetim mekanizmalarına göre örgütleyen ve üreten bir konumda yürümektedir. Özgürlük ilkeleri bu temelde oluşturulmaktadır. Toplumun bu tarz örgütlenişinde, her birey belirli oranda sorumluluk ve emek sahibi kılınmaktadır. Özellikle bilgi alanı üzerinden gelişimi

esas aldığı için, bireyler bir işe girerken, korkulardan, kaygılardan sıyrılarak bir yürüyüş gerçekleştirmektedirler. Çok rahat risk alabilen ve çok rahat yeni bir işe atılabilen bireyler yaratılmaktadır. Çünkü bireylere de belirli bir sorumluluk anlayışı yüklenmektedir. Kendi varlıklarını hissetmelerini sağlayacak belirli emek alanları açılmakta, oralarda kendilerini ifade edebilecek yöntemler uygulanmaktadır. Böylece de bilgi birikimleri ve yetenekler üzerinden bir rekabet alanı açılmaktadır. Zincirleme bir tarzda rekabet gelişince sistem güçlenmektedir. Esas toplumun işbirlikçi, ortaklaşmacı ve dayanışmacı anlayışının tam tersine, bir iktidar aracı olarak rekabet yoluyla toplum karşı karşıya getirilmektedir.

Bir diğeri de, insan bir taraftan özne konumuna getirilirken, diğer taraftan da nesne olma konumunu sürdürmektedir. Birey bir açıdan özne olma konumuna ulaşabilme düzeyine getirilmekte, ama diğer taraftan da her yönüyle denetim altında tutulduğu için, nesne konumu devam etmektedir. Böylece hem özne hem de nesne konumunu beraber yaşamaktadır. Bu temelde çok temel bir çelişkiyi de yaşamaktadır. Esasta insanlık için özne konumundan en az bahsedilecek bir süreçtir bu. Bio iktidar insanın metalaştırılması sistematiğini öyle kurmuştur ki, tek başına nesne olma da değil, her hücrelerinin nesneleştirilmesi, insanın kendi varlığının bütünlüğü de ortadan kaldırılmak istenmektedir. Bireylerde özne olduğu yanılgısı yaratılarak çelişkisiz kılınmakta, böylece daha rahat ve kolay kontrol altına alınabilmektedir. Bu durum aslında Önderliğimizin primatlaşma olarak değerlendirdiği durumu da ortaya koyan çok çarpıcı bir örnektir.

Bunların yanı sıra konuyu ulusalcılık, ulusal toplumlar anlamında ele alırsak, artık yeni liberal sistemde, liberal

yönetim anlayışında ulusal yapılanmalar yavaş yavaş önemini yitirmektedir. Kapitalizmin ilk dönemlerinde, klasik çağında ulus-devletler esas örgütlenme modellerini oluşturmaktaydı. Ekonomi kendisini ulus-devlet politikaları temelinde örgütlemekteydi. Tüm örgütlenmeler ulusal politikalara göre şekillendirilirdi. Bu biçimiyle bir kolektivizm oluşturulmaktaydı. Bugün bu, yavaş yavaş aşılırmaktadır. Farklı topluluklar, cemaatler, ekonomik topluluklar oluşmaktadır. Aslında bugün dünyamızı yöneteler, yürütenler, tüm halkların, toplulukların üzerinde hükümlerlik kuranlar da bu ekonomik sistemler, oluşumlardır. Bu nedenle de üretim, bir tek ekonomik yapıdan geliştirilmemektedir. Üretim çok kapsamlı bir tarzda, çok yönlü, tüm kollardan geliştirilmektedir. Dünya sorunlarını, çevre sorunlarını ele alan, toplumsal sorunlara el atan, bu tarzda politika geliştiren, her alanda söz sahibi olan bir politika güdülmektedir. Örneğin; günümüzde küresel ısınma sorunu dünyanın gündemine oturmuş durumda. Bu küresel ısınma ile insanlığın, dünyamızın karşı karşıya kaldığı tehlikeler çok büyük. Riskleri çok fazla ve yaşamı tehdit eder bir konuma gelmektedir. Mesela bu konuda bu tür topluluklar bir araya gelip, bu konuları tartışmakta, konferanslar, toplantılar, medyaya kapalı gizli oturumlar düzenlemektedirler. Yaşanılan krizlere, çatışma ve kaos ortamlarına yönelik sürekli yeni politikalar üretmektedirler. Davos Zenginler Topluluğu, Bilderberg Topluluğu, G8 ülkeleri vb. gibi oluşumlar bu tür ekonomik toplulukların en önemlilerinden birkaçıdır. Dünya ekonomisini ellerinde tuttukları için, politikaları da asıl belirleyenler daha çok bu ekonomik topluluklar, diğer anlamıyla sermaye kesimleri olmaktadır. Yalnız tek bir konuda değil, hemen hemen tüm konularda politika üreten, devletlerin siyasetlerinde etkili olan bir rol

oyunamaktadırlar. Yalnızca bir ÷lkeye, bir bölgeye yönelik değil, küresel çapta politikalar üretmektedirler, küresel çapta etkili bir konumdadırlar. Çünkü sistem artık sadece ekonomik yönüyle ele alınmamakta veya egemenlik-iktidar artık kendisini ağırlıklı olarak ekonomik alanda tek söz sahibi kılmamaktadır. Toplumun temel sorunlarına inilmekte, sorunlara yönelik tespit ve tahlillerde bulunulmakta ve ona göre bir yol haritası çizilmektedir. Asıl sermaye kesimlerinin her konu hakkında faaliyet ve çalışma içerisinde bulunmaları, sistemin her alanda başlatmış olduğu küresel hamlenin daha fazla ilerletilmesinin görüş ve arayışlarını da yansıtmaktadır. Söz sahibi olmaları artık yalnızca ekonomik alanla veya bir devlet ya da bir bölgeyle sınırlı kalmamakta, her alana ve her konuya yönelik söz sahibi olma konumu yaşanmaktadır.

Savaşlar da böylesi bir role sahiptir. Halen sıcaklığını koruyan ve gündemde olan bir örnek olarak Irak'taki savaş var önümüzde. Irak'ta yaşanan savaşın yalnızca Irak'la sınırlı kalmadığı, tüm Ortadoğu ve dünyayı etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle bölgenin veya dünyanın herhangi bir yerindeki bir ÷lkenin veya bir insanın bu savaştan etkilenmediğini iddia edilemez. Tam aksine savaş, bugün artık tek bir yerde yürütülmemektedir. Savaş genel bir durum, küresel bir hal almaktadır. Küresel bir boyut kazanmaktadır ve bu nedenle de bitmemektedir. Aslında bu savaşın tümü, yeni sistemin yaratılmasıdır. Savaşla sistem yeniden kurulmaktadır. Bu nedenle de savaşlar sonlandırılmamakta, belirli bir sonuca ulaştırılmamaktadır. Çünkü savaşların bitmesi, bir sonuca ulaştırılması sistemin tükenmesi anlamına gelecektir. Savaşlarla sistem kendisini sürekli üreten bir konumda tutmaktadır. Dahası savaşlar, sürekli olarak kendi

kendisini üreten bir konuma dönüştürülmektedir. Bu nedenle de yalnızca bir savaşın yürütüldüğü sahadaki, bölgedeki, alandaki insanlar değil, tüm dünya, tüm toplumlar savaştan etkilenmekte, bunun üzerinden de sistem kendisini yürütmektedir. Böylelikle de savaş, toplumun yeniden yaratılmasının, yeni örgütlenmesinin ana ilkesi olmaktadır. Fakat yeni savaş tarzında farklılıklarda mevcut. Bio-iktidar çağının savaş anlayışında bir tek öldürmek, yok etmek hakim değil. Bu nedenle de savaşlar ölümü getirirken, aynı zamanda kendisiyle birlikte yaşamı da getirmek zorunda. Bir taraftan ölümler, öldürmeler yaşanırken, diğer taraftan da yeni yaşam sahaları açılmaktadır. Bio-iktidarın **bio-politik rejimi** olarak nitelendirilen bu yeni politika anlayışında, yalnızca öldürme, yok etme üzerinden bir savaş politikası izlenmemekte, aynı zamanda yaşatan bir formül de oluşturulmaktadır. Çünkü bir bütünen yok eden, yaşama imkanı sağlamayan bir politika, iktidarın genişlemesini, yeni alanlar açmasını daraltacaktır, kendi ilkelerine ters düşecek, uyuşmayacaktır. Bio-iktidar üretiminin genişlemesi, küresel sistemin gelişebilmesi için yeni yaşam sahaları açılarak insanların bu sisteme entegre, kanalize edilmeleri gerekmektedir. Bundan kaynaklı bio-iktidarda savaşlar yalnızca yok etmez, aynı zamanda var eder, yaşatır.

Ayrıca ulusal sistemler aşılmaya başlandığı için, artık uluslar arası veya ulus üstü sistemler oluşmaya başlamıştır. Bu sistemlerin oluşmasını savaş sahalarında çok açık bir şekilde görmek mümkün. Herhangi bir yerde iki güç arasında başlayan bir savaş durumu, aslında yalnızca iki gücün karşılıklı savaşımı değildir. Savaştan iki güçle sınırlı değildir. Sistemsel bir savaş olmasından ötürü, sık sık başvurduğumuz bir örnek olarak ABD'nin Irak müdahalesiyle gelişen çatışma durumu, bunu çok

açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Halen devam eden bu savaş, yalnızca ABD ve Irak'taki belirli güçler arasındaki bir savaş değildir. Savaş, iktidar ve küreselleşme savaşıdır. Küresel emperyalizmin Irak ve Ortadoğu üzerinden tüm dünyaya yayılmasıdır. Günümüz küresel hamlesiyle sistem kendisini bu şekilde yaymaktadır. Bu nedenle de hiçbir biçimde savaş kazanılmaz, kazanılmadığı için bitirilmez. Eğer ki savaş iki güçten herhangi birinin kazanması durumu açığa çıkarsa, o zaman bu sistemin aşılmaya başlanması söz konusu olur ve böylelikle de kendisini yeniden yapılandırması, kurumlaştırması gerekir. Dahası, yeni bir sistemin kurulması gerekir. Savaşın bitmesi demek, yeni bir sistemin ortaya çıkması demektir. Bu da yeni, çok daha yeni ve farklı politikaların üretilmesini gerektirir. Bu nedenle de savaş sonuçlanılmaz, bitirilmez. Tabii savaş bu tarzda sistemin ana ilkelerinden biri olunca, bir süreklilik halini alır. Savaşın bir yerde durması, başka bir yerde ve başka biçimlerde açığa çıkmasını gerektirir. Savaş politikaları, bu iktidar tarzıyla örtüşen bir şekilde geliştirilmektedir. Bu politikalar yalnızca dış siyaseti belirlememektedir, iç siyasete de yönelen bir muhteva içermektedir. Devletler kendi iç ve dış politikalarını aynı eksen üzerine oturmaktadırlar. İç ve dış politikalar böylelikle gittikçe birbirinin aynı olmakta ve dışa uygulanan politikalar, içe de uygulanmaya başlanmaktadır. Mesela bugün ABD terörizm karşısında savaş yürüttüğünü söylemektedir. Fakat savaşılan düşman net, somut değildir. Düşman soyut bir kavrama dönüştürülmüştür. Nasıl ki tanrı soyut bir kavramsa ve bir görünürlüğü yoksa, insanlar belirli ideoloji ve politikalarla buna inandırılmaktaysa, terörizm ve terör kavramları da belirli politikalar izlenerek inandırılabilirlik seviyesine getirilmiştir. Ve soyut kavramlar oldukları

için, çok geniş bir alanı da kapsamakta, açmaktadır. Bunun üzerinden ittifaklar güçlenmektedir. Tüm dünya, insanlık, bu soyut kavramlara karşı topyekun bir savaş, alarm konumunda tek vücut olmaktadır.

Esasında savaşlar bir süreklilik kazandığı için, artık bir tehlike olmaktan çıkmaktadır. Çünkü savaş, yaşamın günlük bir akışı haline geldiği zaman tehlike konumunu aşmaktadır. Bu da beklenildiğinin veya düşünüldüğünün aksine sistemi geliştirmektedir. Sistemin sürekli üretilmesini sağlamakta, iktidar mekanizmalarını aktifleştirmektedir. Bu nedenle de savaş, aktif bir konumda sürdürülmektedir. Bir savaşın bittiği bir anda başka bir yerde, başka bir savaş durumu yaratılarak, bir ağ biçiminde devam ettirilmektedir.

Kaldı ki savaşlar artık yalnızca siyasal alanda yürütülmemektedir. Tek yönlü geliştirilmemekte, tüm alanlara sızmakta, her yerde savaş durumu yaşanmaktadır. Askerlik, asker zihniyeti, iktidar zihniyeti her alanda yaygınlaştırılmaktadır. Asker, bir tek savaş ve ordu konularında değil, her konuda söz sahibi olmaktadır. Toplumsal, ekolojik, kadın konularına, kısacası her alana el atmaktadır. Örnek kabiliyetinde verecek olursak, bir süre önce Türkiye’de bazı tartışmalar yürütülmekteydi. Kızların okunmasına yönelik kampanyalar, çalışmalar örgütlenmektedir. Kardelen Vakfı gibi kızların okutulmasını teşvik eden bir örgütlenme geliştirilmiştir. Bu, özellikle Kürdistan’ı hedef alan bir kampanya tarzında örgütlendi. Kızların bir okur-yazarlık düzeyine kavuşması, bilinç kazanması açısından belki önemli bir açılımdı. Bazı yönleriyle olumlu bir gelişmedir de. Fakat aslında bu, yeni iktidar biçiminden, tek tek bireye inerek kendisini kurumlaştırma politikasından bağımsız yürütülen bir politika değildir. Bununla bağlantılı olarak, yine Kürdistan’da yürütülen savaştan, halkın özgürlük

mücadelemiz etrafında kenetlenmesinden, mücadelenin topluma inmesiyle kadın ve gençliğin oynadığı rolden ve buna karşılık geliştirilmek istenen pasifleştirme ve yeniden asimile politikalarıyla sisteme entegre etme, kendi bireylerini yaratma amacından kesinlikle bağımsız değildir. Veya bir diğer örnek, Hakkari’de askerın sokağa dökülüp çöp toplaması olayı vardı. Bunlar öyle salt basit politikalar veya çalışmalar olarak ele alınmamalı. Bu, yürütölen savaşıın çok yönlölüğünün ifadesi olmaktadır. İktidar tek bir yönüyle veya salt savaşlar düzeyinde ele alınmamalıdır. İktidar her alanda açılım ve kurumlaşma sağlamaktadır.

Buna yönelik bir diğer örnek de, yine son yıllarda Türkiye’de geliştirilen yeni ekonomik sistemlerdir. Özellikle Kürdistan’daki kadınları hedefleyerek geliştirilen mikro-kredi sistemi gün geçtikçe yaygınlaştırılmakta, her alanda genişletilmektedir. Kadınlar bu biçimiyle devletten aldıkları mikro-kredilerle iş yerleri açmakta, iktidarın ekonomik sahasına kaydırılmakta ve yeni sistemin birer üyeleri olarak işlev görmektedirler. Bunu da savaş politikalarından bağımsız ele alamayız. Kadın özgürlük mücadelemizin yükselmesine karşın sistem de kadını belirli yöntemlerle bu savaşın içine çekmekte, denetlenebilir bir konuma getirmekte, hiç farkında olmadan çarkın içine çekilen bireyi, çarkın bir dişlisi, yürütölen savaşın bir neferi yapmaktadır.

Bu savaş ve iktidar çarkının döndüğü, neferlerinin yaratıldığı başka bir alan da, kültür sahasıdır. Bio-iktidarın belki de en öncelikli ve etkili olarak kendisini geliştirdiği ve her anlamda yaygınlaştırdığı yer, kültürel alandır. Emperyal-egemen kültür, kendisini her yerde yaygınlaştırmaktadır. Örneğin; bugün ABD kültürü tüm dünyayı etkisi altına almış durumdadır. Dünyanın en ücra

köşelerine kadar bu kültür sızmaktadır. Ortadoğu gibi çok eski, çok güçlü, çok köklü bir kültüre sahip bir bölge ve bölge ülkeleri dahi bu kültürü sahiplenir bir konuma getirilmişlerdir. Tüm kültürlerin doğuşuna kaynaklık etmiş toprakların kaynağı olan Ortadoğu halkları, bugün bakıyoruz ki yavaş yavaş ABD kültürünün etkisi altına girmekte, böylelikle kendi kültürlerinden uzaklaşmaya, binlerce yıllık geçmişe sahip kültürel birikimlerini hor görmeye başlamaktadırlar. İthal kültüre rağbetin çok olması, böylelikle köksüzleşmeyi, yabancılaşmayı, çürümüşlüğü de beraberinde getirmektedir. ‘En iyisinin, en güzelinin, en moderninin, çağın temsilini yapan popüler kültürün(!)’ sahiplenilmesi, çağdaşlaşma, yüzyılın insanı, ülkesi olmaya başlama olarak görülmektedir. Tarihi birikimler bir yana bırakılarak, ithal dili en iyi şekilde konuşmak, her türlü ithal üründen yararlanmak, ithal gelenekler oluşturmak, sinemada, medyada, basında, kısacası yaşamın her sahasında ithal bir yaşam yaratan kültürü sahiplenmek, en moda yaşam biçimi olmaktadır. Kültürlü olmanın, kültürel birikime sahip olmanın adı, şimdi artık başta ABD olmak üzere, emperyal güçlerin kültürlerine göre yaşamak demektir. Kendi kültürünü, dilini geliştirmeye çalışmak, onu sahiplenmek ise demodelik. Tabii bu kültürün bu şekilde yaygınlaştırılması ve her alana, her insana sızdırılması, yaşanılır bir pozisyona sokulması daha çok bilgi-iletişim ağlarıyla geliştirilmektedir. Teknolojik araçlarla bu kültür, her alana, tek tek bireylere, tüm toplumsal kesimlere aktarılmaktadır. Bu şekilde iktidarın tekrar tekrar kurumlaşması sağlanmaktadır.

Elbette ki yaşanan tüm bu toplumsal krizler, sorunun asıl kaynağından, ilk çıkış sürecinden gücünü alarak gelişim göstermektedir. Bu toplumsal kriz, yabancılaşmanın, ötekileştirilmenin, her türlü sömürünün

ilk başlangıcını teşkil eden toplumsal cinsiyetçilik farklarının ortaya çıkışına dayanmaktadır. Eril zihniyetle şekillenmiş bir toplumsal dokunun temelleri üzerinden günümüze kadar yükselmektedir ve en son aşamada bio-iktidar biçiminde kendisini yeniden biçimlendirmektedir. Cinsiyetçi-eril tarzda bir dokuyla işlenmiş bu toplumsal yapılanmanın üretim tarzı da, bio-üretim olarak kendisini göstermektedir. Daha önce belirttiğimiz gibi, kadınların doğum yapıp yapmaması, savaşlarla, açlıkla, ölümlerle nüfusun dengelenmesi bio-politik üretim kapsamına girmektedir. Bunların tümü de kadın bedeni üzerinden geliştirilmektedir. Çünkü bir ülkenin nüfus oranını yükselmesi veya inmesi, ancak kadının doğurganlık oranı ile denetlenebilir. Devletlerin ekonomi-politikalarına göre toplum şekillendirilir. Toplumsal cinsiyet farkları pekiştirilerek, toplumsal doku farkları sıkılaştırılarak üretim gerçekleştirilir. Bu nedenle iktidarcı-devletçi sistemin istikrarı için cinsler arasında farkların oluşturulması, sürekli canlı tutulması çok önemli. Kadın ve erkek olarak toplumun ikiye bölünmesi, insan olma kimliklerinin dışında farklı iki zıt kutba oturtulması, egemenlikli-iktidarcı toplumun ilerlemesinin temel taşları olmaktadır.

Savaşların da yine aslında bu toplumsal cinsiyet farklarının ortaya çıkmasıyla baş gösterdiği bugün kabul edilir bir gerçekliktir. Çünkü kaba deyiimiyle söyleyecek olursak, ilk savaş, eril zihniyetin doğmasıyla, analık kültürü etrafında toplanan kesimler ile buna karşı iktidarcı-devletçi sistemin dayatmalarında bulunan eril zihniyet sahipleri arasında başlamıştır. Başlangıcından bu yana tüm savaşlar, esasında toplumsal cinsiyet farkları üzerinden gelişen toplumsal krizin çatışmaları olarak vücut bulmuşlardır. Günümüz bio-politik üretim aşamasında da savaşlar ve savaş güçleri, halkanın bir

devamı olarak aynı temeller üzerinden kendilerini kurumlaştırmaktadırlar. Bu nedenle de aslında bu toplumsal doku içinde bir savaş yürütülecekse eğer, öncelikli olarak bu ilk halkanın zihniyetine, yapılanmasına karşı verilmesi gerekmektedir. Kendi değerlerini korumak ve sahiplenmek için, komünal yaşam insanının içine girdiği ilk değerler bütünü savaşımının esas alınarak, bir mücadele anlayışı geliştirilmesi gerekmektedir. Aksi taktirde yürütülecek farklı tarzdaki herhangi bir savaş, kendi karşıtına dönüşmeyi, sistemi daha da güçlendirecek ve ilerletecek, ömrünü uzatacak bir savaşımın ötesine gitmeyecektir. Bugün bio-iktidara yönelik birçok çözümleme yapılmaktadır; ama aslında bio-iktidara karşı en temel mücadelenin bu ekseninde verilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyetçilik farklılaşmaların ortaya çıkardığı emek, duygu, fikir ve her türlü iktidar disiplinlerine karşı mücadelenin yürütülmesi önem kazanmaktadır. Günümüz bio-iktidar aşamasına kadar, mevcut eril sistemi ayakta tutan ve yürütülen tüm mücadelelerin gerçek anlamda bir başarı kazanamaması, bu iktidar disiplinlerini göz ardı etmelerinden, asıl mücadelenin zihniyet sahiplerinin oluşturduğu bu disiplin sistemlerine karşı yürütülmemesinden kaynaklanmaktadır. Farklı ideoloji, felsefe ve bakış açılarıyla da birçok mücadele tarzı yürütülse de, aynı iktidar disiplinlerini uygulamaktan, bu disiplinleri oluşturan zihniyetten kurtulamadıklarından başarıya ulaşamamışlardır.

SONUÇ YERİNE;

Tüm bu çözümlerden yola çıkarak Önder Apo;
*“en temelde yeni bir emek-değer teorisine ihtiyaç var,
yeni bir emek-değer kuramının geliştirilmesi lazım”*

demektedir. Yeni bir emek-değer kuramının temeline, analık emeğini oturtmaktadır. Bu nedenle analık emeği kavramını kullanırken, basit, dar sınırlar içerisinde ele almamak gerekmektedir. **Emek-değer teorisinin yeniden analık emeği ekseninde yorumlanması, genel anlamda eril-iktidarıcı zihniyetin kadın emeği üzerinden toplumda yarattığı toplumsal cinsiyet farklarının ortadan kaldırılması, yeniden eşit, adil, özgür bir yaşamın yapılandırılması ve bunun mücadelesinin verilmesi anlamına gelmektedir.** Bu, kök emek üzerinden geliştirilen tüm ötekileştiren farklılaştırmaların, yabancılaştırmaların, özünden kopuşun ortadan kaldırılması anlamındadır. Önder Apo bu nedenle en temelde alternatif olarak üçlü demokratik sistem tarzında bir örgütlenmeyi önermektedir. Özgürlükçü ve eşitlikçi yaşamı ortadan kaldıran ve iktidarıcı zihniyeti her alanda yaygınlaştıran, devlet, siyaset ve hiyerarşik-toplumsal cinsiyetçi örgütleniş ve kurumlaşmalara alternatif olarak, bunların yeniden örgütlenmesi ve içerik kazandırılması gerektiğini belirtmektedir. İktidarın en kurumlaşmış hali olarak devletin, toplumun hizmetine ve yararına işlev göreceği iş ve rol koordinasyonuna, yani bir nevi organizatörlüğüne dönüştürülmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yine siyasetin de topluma karşı değil, toplumun çıkar ve haklarını gözetecek bir perspektif ağına dönüştürülmesinin gerektiğini belirtmektedir. Topluma yönelik ise demokratik toplum modelini ortaya koymaktadır ve demokratik toplumu da üç ayak üzerinden tanımlamaktadır. Birincisini ekolojik yaklaşım, ikincisini kadın özgürlüğü, üçüncüsünü de topluluk ekonomisi olarak belirlemektedir. İnsanın doğayla, insanın insanlar, cinslerin birbirleriyle olan ilişkilerinin yeniden yorumlanmasını ele alırken, alternatiflerinden

birisini de ekonomik boyuttaki çözümler temelinde ele almaktadır. Bu anlamıyla analık emeği, yalnızca toplum ve tarihin yeniden yorumlanması değil, aynı zamanda yeni bir ekonomik çözümler alternatifidir de. Yeni yorumlama biçimi ve bunun örgütlenmesinin oluşturulması ekseninde, ekonomik bir sistemin yeniden kurulması anlamına gelmektedir aynı zamanda. Ekonomik sistemin yeniden oluşturulmasının en temel örgütlenme biçimleri de, komünler ve ekonomi toplulukları olmaktadır. Önder Apo bu örgütlenme biçiminin, *'egemenlikli sistemin ve liberalizmin panzehiri olacağı'* şeklinde bir belirlemede bulunmaktadır. Gücünü bireycilikten alan küresel finansa alternatif olarak, bu tarz komün ve toplulukların da yeni ekonomik sistemin güç kaynağı olacağını dile getirmektedir. Oluşturulan böylesi bir tarzdaki güç ve birlikle sistem ve liberal ekonomi karşısında durulabileceğini, hem de komünler aracılığıyla yeni bir sistemin kurulabileceğini belirtmektedir.

Elbette ki en fazla tartışma konusu olan ve 'nasıl'ına yönelik birçok sorunun geliştiği konuların başında, topluluk ekonomilerinin örgütleniş ve dağıtım biçimleri gelmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki; topluluk ekonomisi hiç denememiş ekonomik bir örgütlenme tarzı değildir. Öncelikle bir tarihsel kökeni, gerçekleştirilebilmiş bir geçmişi bulunmaktadır. Kadın eksenli yaşam anlayışının hakim olduğu doğal toplum yaşam örgütlülüğünün ekonomik yapılanması bu tarzdadır. Bu örgütlenme tarzında üretim ve üretim araçları herhangi bir iktidar erkine bağlı olmadığı gibi, ekonominin dağıtımını da tek elde merkezileşmez. Ekonomi en üstten, devlet kademesinden belirlenmez, onun üretim biçimi, dağıtımını, örgütlülüğü tabandan geliştirilir. Örneğin beş ayrı lokantanın veya atölyenin

olduğunu varsayalım, bunların her birisi belirli bir üretim içerisinde ve birbirleriyle rekabet içerisinde işletilmektedirler. Ama birisinin elde ettiği gelir bir diğerinden veya hepsinden daha fazladır. Ya da hepsi birbirleriyle rekabet içerisinde işyerlerini işletme amaçlı gittikleri için, ne istedikleri gibi bir kazanç elde edebilmektedirler, ne de ortaya çıkan kazançlarda bir eşitlik ortaya çıkmaktadır. Bunların bir araya getirilmesiyle oluşturulacak ve aynı zamanda denetlenebilecek bir üretim tarzıyla, böylelikle herkese ihtiyacı oranında yetecek ve dengeli, adil bir dağıtımı sağlayacak bir ekonomik sistem oluşturulabilir. Bu aradaki rekabeti ortadan kaldıracağı gibi, yeniden paylaşım ve dayanışma kültürünü de geliştirecektir.

Kendi kendine yeterli olabilecek bir ekonomik örgütlülük de yine önem kazanan bir diğer yön olmaktadır. Özellikle ekonomik yeterliliğin sürekli olarak devlet ve iktidar güçlerinden beklenmesini kırarak olan ve yeni toplumsal yapılanmanın önemli temellerinden birini oluşturacak olan böylesi bir örgütlülük, doğal yaşam anlayışını da daha fazla geliştirecektir. Örneğin bu konuda toplumun ihtiyaçlarına cevap olabilecek tarımsal bir ekonominin geliştirilebilmesi oldukça mümkün. Birkaç tarlanın komünal tarzda işletilerek elde edilecek ürünle hem yeterli düzeyde bir ekonomi sağlanabilir, hem de mülkleştirme anlayışı ortadan kaldırılabilir. Aynı zamanda doğadan ihtiyacı oranında ve kendi kendine yetebilecek düzeyde bir üretim sağlanması amacıyla da yararlanması, sürekli olarak devlet odaklı ekonomik bağımlılığı kıracağı gibi, ekolojik bir yaklaşımın yeniden kazanılmasını da sağlayacaktır. Nihayetinde doğa, insana biraz emek ve çabayla ve hiçbir maliyeti olmadan elde edilebilecek birçok ürün sunmaktadır. Önemli olan bunlardan nasıl ve doğaya zarar vermeden ne kadar

yararlanabileceğini bilmektir. Kendi doğal ortamlarımızdan bu konuyu örneklendirebiliriz. Özellikle yılın belirli aylarında, belirli mevsimlerde doğadan beslenmekte ve birçok ihtiyacımızı doğadan karşılamaktayız. Bunun ekonomik bir sisteme kavuşturularak, komün tarzında bir köy yaşamına uyarlanmasını düşünelim. Önemli oranda bir ekonomik gelişim sağlayacaktır. Belirtilen tüm bu tarzdaki komün ve ekonomik toplulukların geliştirilmesi ve bunların mahalle, köy vb. meclisleri tarafından denetlenerek tabandan bir örgütlülüğe kavuşturulması, yaşanan toplumsal kaosta ekonomik boyutta halkın kendi kendini denetleyebileceği ve örgütleyebileceği bir mekanizmayı da ortaya çıkaracaktır. Aynı zamanda toplumun yeniden yapılandırılması ve sosyalist üretim ve ekonominin yaratılmasında önemli bir açılım sağlanmasını getirecektir.

Toplumsal yaşam içerisinde ekonomik olarak sürekli bağımlı bir konumda yaşayan özellikle ev kadınları, aralarında oluşturacakları böylesi komünlerle, kendi kendilerine yeterli bir ekonomik örgütlülük geliştirebilirler. Bir ilimizde ev kadınlarının bir araya gelerek, yaptıkları yöresel yemekleri lokanta biçiminde örgütledikleri işyerlerinde hizmete sunmaları buna iyi bir örnektir. Yine el becerileri vb. konularda benzer örgütlülüklere kavuşmaları, hem kadın örgütlülüklerinin gelişmesine katkı sunacak, hem de kadının ekonomik çıkmazını giderebilecek bir alan açacaktır.

Esas olarak, komün ve topluluk ekonomisi yaklaşımıyla meta ekonomisi ve maaşa, ücrete dayalı ekonomik sistem aşılabilir. Ücretli çalışma ve maaş sistemi bir sınıflı toplum yaratımı olduğu gibi, sınıfsal uçurumları ve sınıf anlayışını en fazla derinleştiren konulardan birisidir de. Her halükarda devletçi-iktidarcı

yaklaşımları açığa çıkarır. Bu nedenle, demokratik komünalizm yaklaşımıyla ele alındığında topluluk ekonomilerinin, devletçi-sınıflı yapılanmalarını aşma ve onları dönüştürme temelinde bir örgütlülük olduğu anlaşılmaktadır.

Bu nedenle konfederalizm kavramını kullanmaktan tutalım, bunun ideolojik argümanlarını daha güçlü ortaya koymaya kadar, ekonomik olarak da maddi emek-değer teorisine yönelik bir bakış açısının ve çözüm alternatiflerinin oluşturulması gerekmektedir. Maddi ve manevi emek-değer teorisinin sentezi oluşturulmalıdır. Önder Apo, kooperatifler ve daha ekolojik enerji kaynaklarının oluşturulmasından söz etmektedir. Bu tür enerji kaynaklarında su, hava ve rüzgar enerjilerinden yararlanılabilir, yine ekonomik kooperatifler oluşturabilir. Böylelikle de küçük üretim ilişkilerinden başlayarak yerelden bir örgütlenmeye gidilebilir. Örneğin devasal şirketler var. Bu devasal şirketlerin birçoğu günümüzde Irak'ta örgütlenmektedirler. Bu şirketlerin yöneticileri, şirket sahipleri, Irak'taki petrolü gelip işletip, götürmektedirler. Bu şirketler, daha çok İngiltere, ABD şirketleri tarafından kurulmaktadır ve böylelikle bütün bir Ortadoğu petrolü neredeyse ele geçirilmektedir. Tabii bunun karşısında yerel tarzda bir örgütlenme ve küçük ölçekli ve ekolojik ekonomi politikalarını geliştirmek önem taşımaktadır.

Tabii ki ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması, toplumsallığın yeniden inşasının ve emek olayının yeniden yorumlanıp örgütlenmesinin yalnızca bir boyutunu oluşturmaktadır. Ekonomik kriz ve onun alternatiflerini oluşturma arayışlarının yanında, her alanda yaşanan sistemsel krizlere dönük birçok çözümleme, toplumu yeniden yapılandırmaya yönelik arayışlar ve çözüm paketleri de gelişmektedir. Günümüz

filozofları, düşünürler, bu konularda birçok farklı çözüm önerisi ve proje sunmaktadırlar. Yine belirttiğimiz gibi Önder APO'nun da bu konuların tümüne yönelik perspektifleri ve önerileri bulunmaktadır. Birçok düşünür arasında farklı konularda çelişki ve uyumsuzluk bulunsa da, yine hepsinin ortaklaştığı, aynı görüşler etrafında bulunduğu husus, sistemin artık yavaş yavaş bir çözülmeye karşı karşıya kaldığı konusudur. Bu kadar çok saldırganlaşması, bu denli çok farklı yöntem ve uygulamaları geliştirmesi de girdiği çıkmazdan kaynaklıdır. Toplumunu çürümeye sürükleyerek kendine nefes borularını açmaya çalışmakta ve yol almaktadır. Fakat iktidarcı-devletçi sistemin tüm bu çabalarına rağmen, esas toplum olarak nitelendirdiğimiz ve komünal yaşam değerlerini hala özünde saklı tutan toplumsal yapı, bu saklı özün gücüyle yeniden bir örgütlenmeyi, yapılanmayı başarabilecek güce ve koşullara da sahiptir. Sistemin kendisine daha rahat yol açabilmek için insana, topluma sunduğu verili özgürlük imkanlarından da yararlanarak, bilgi çağının getirilerini yeni toplumsal yapılanmanın hizmetine sunarak bunu gerçekleştirebilmek mümkündür.

Bu anlamda yeni yorumuyla emek-değer teorisi, yalnızca ekonomik bir kuram değildir. Toplumsal cinsiyetçilik, demokrasi, insan hak ve özgürlükleri ve daha birçok hususla bağlantılı bir konudur. Esas olarak Önder APO, emek-değer teorisinin yeni yorumuna, her üç savunmasında ulaşmıştır. Savunmalarda ortaya koyduğu tüm görüşleri, yeni bir emek-değer teorisinin bütününe oluşturmaktadır. Doğal toplumun kadın emeğiyle yoğrulan komünal değerlerinin yeniden tartışmaya sokulması ve eril iktidar sisteme karşı bir anti-tez olarak geliştirilmesi, bununla bağlantılı olarak sistemin barındırdığı tüm kurum ve kuruluşların yeniden

yapılandırılması perspektifi, bu kuramın oluşturulmasının ve bir senteze ulaşılmasının esasını içermektedir. **Doğal toplumun maddi değerler kadar manevi değerlere, maddi emek kadar manevi emeğe de anlam biçen zihniyet yapılanmasının yeni kuramın temelini oturtulması, maddi ve manevi tüm değer ve oluşumların sentezinden yeni bir değerler sisteminin açığa çıkarılması, bu kuramın temelini oluşturmaktadır.**

Sosyalizm hedefiyle yola çıkan bir hareket olarak bizlerin de hatalı ve yanılıklı yaklaşımlara düştüğümüz bilinmektedir. Komünal değerleri canlı ele alma, onları doğru yorumlama, öncülüğünü kadının yaptığı bu değerlerin günümüze kadar gelişini ve bunların yeniden gün yüzüne çıkartılması ile yaşamsallaştırma gereğini bizlerde yeni paradigmasal yaklaşımın ardından geliştirmeye başlamaktayız. Daha çok, tanrıça-melek-Afrodit kültürü diye nitelendirdiğimiz kadın eksenli yeni bir toplumun yaratılmasıyla bu değerlerin yeniden güncelleştirilmesini hedeflemekteyiz. Bu değerlerin yeniden yorumlanması ve bu üçlü kültürün yeniden oluşumu sağlanmadan, yeni bir emek-değer kuramı da çok fazla yerli yerine oturmayacaktır. Bu sağlanmadan, yeni bir toplumsal yapılanmanın oluşumu ve demokratik bir sosyalizm anlayışının geliştirilmesi pek mümkün değildir. Bu nedenle, bunları doğru okumak ve gerçek anlamlarına kavuşturmak çok büyük önem taşımaktadır. Özellikle Önder APO, geliştirmiş olduğu savunmalar ekseninde böylesi bir sistemsal yapılanmaya gitmeyi ön görürken, **savunmaları da esasta yeni emek-değer teorisini ifade etmekte, emeğin ve değerın yeniden yorumlanışını içermektedir.**

Diğer taraftan ise, özellikle post-modernizmden sonra toplumlar tarihi bilincinde bir kopukluğun yaşandığı da

bir gerçektir. Bunun etkilenmeleri bizlerde de kendisini göstermektedir. Özellikle eski paradigmasal yaklaşımımızdaki savaş-iktidar ve devlet eksenli zihniyet yapılanmamız, düşünce sistemimizde dogmatik yaklaşımın çok yoğun bir şekilde hakim olmasına neden olabilmekteydi. Olay ve olguları ele alışıta, yorumlamada ve çözümleme düzeyinde adeta her şey donmuş, her şey birbirinden kopuk ele alınmaktaydı. Elbette ki bu düşünme tarzında binlerce yıllık zihniyet kalıplarının yapılanması etkili olduğu kadar, egemenliğin en son safhaları olan post-modernist düşünce sisteminin etkileri de çok büyüktür. Bu nedenle, toplumsal çözümlemeleri ele alırken, cinsiyetçi anlayışın çözülmesi, bunun üzerinden sistemin yeniden ele alınması ve paradigmasal yaklaşımın özüne uygun bir değerler sistemi anlayışını hakim kılmak önem taşımaktadır. Marksist çözümlemenin manevi değerleri ele alışındaki yetersiz yaklaşımlarını aşmak, bu anlamda doğru bir sosyalizm anlayışına kavuşmayı da getirecektir.

Toplumu yaratan maddi ve manevi emeği birlikte ele alıp, onları doğru yorumlamakla, tarihsel gerçekliklere teslimini yapmak gerekmektedir. Bu, aynı zamanda Marksist analizin tamamlanmasının ve ayakları üzerine oturtulmasının bir gereği, bir görev olarak da önümüzde durmaktadır. Yine Marksizm'in hatalı yaklaşımlardan birisi olan psikolojiyi, arkeolojiyi, etimolojiyi vb. daha birçok bilim dalını sosyolojiden koparan yaklaşımlarını da aşmak, bu anlamda önem taşımaktadır. Çünkü bu tarz çözümleme düzeyi, ciddi bir değişim-dönüşümü yaratamamıştır. İnsanlık için ciddi bir değişimi ortaya çıkaramamıştır. Bu tarz yetersiz çözümleme düzeyi, diğer sosyalist düşüncedeki hareket ve oluşumları da etkilemektedir. Dahası sistemin doğru çözülmesini, aralarında bağların kurulmasını ve ona

göre bir mücadele stratejisinin oluşturulmasını da engellemektedir. Neredeyse olup biten tüm gelişmeler doğal işleyiş kanunlarıymış gibi bir yaklaşım sergilemek, aynı zamanda önceden belirlenmeyi reddetmeyi ve ona karşı mücadeleyi yükseltmeyi de yetersiz kılmaktadır. Bu nedenle tüm uygarlıksal yapılanmaları birbiriyle bağlantılı ele almak ve halkaları yerli yerine oturtturarak mücadele yürütebilmek gerekmektedir. **En son halkadaki bio-iktidarı çözümlmek, bu anlamda önem taşımaktadır. Çünkü iktidarcı sistem, kendisini sürekli yenileyen ve her şeyi önceden belirleyen yeni örgütlenme modellerine kavuşturmuştur.** Örneğin; post-modernizmde de savaş hala siyasetin en yoğunlaşmış halini oluşturmaktadır.

Bio-iktidar süreciyle birlikte bu kavramlaştırmalar, tanımlamalarda daha fazla netlik kazanmaktadır. Dahası günümüz bilim adamları, filozofları ve sosyal bilimcileri bu tanımlı daha da derinleştirmekte ve giderek daha net ve somut olay ve olgular nezdinde ortaya koymaktadırlar. Bio-iktidar çözümlmesinde de bu çok net bir biçimde ortaya koyulmaktadır. Savaşın kendisi bir yaşam biçimi olmaktadır. Savaş, politika ve iktidar konularında çözümlmelerde bulunan Önder Apo da şöyle belirlemelerde bulunmaktadır: *“Politika silahların sustuğu ortamda ordu bağlantılı çalışmanın uzantısı olarak karşımıza çıkar. Yani Clausewitz’in formülünün tersi geçerlidir... Savaşı belirleyen politika değil, politikayı belirleyen savaştır. Savaş düşük yoğunluklu olduğunda ya da tümüyle durduğunda, onun devamı olarak politik faaliyet hız kazanır. Demek ki politika, savaşın silahlı olmayan bölümüdür. Eğitim, örgütlenme ve eylemliliğin silaha başvurmada, ama arkasındaki zihniyete dayalı olarak yürütülen kısmı oluyor.”* Önderliğimiz bu tanımla hem savaşın tanımını

derinleştirdi hem de ekonomi üzerindeki giderek derinleştirerek çözümlemiştir.

Günümüz post-modern çağın yeni toplum yaratma ideali, eskiden olduğu gibi bir yerin işgaliyle, bir süre o alanda savaşarak, o ülkenin maddi değerlerini gasp edip savaşlar yürütülerek geliştirilmemektedir. Bu süreç aşılmıştır. Savaş artık yaşamsallaşmıştır, yaşam biçimi haline gelmiştir. Demek ki, şiddet de yaşamsallaşmıştır, artık doğal bir hal almıştır. Bu da çok büyük bir tatminsizliği doğurmaktadır. Savaşın eskiden bir kültür tarzındaki etkisi, günümüzde öncelikli bir plan olmaktadır. Bu plan çerçevesinde de her şeyi kapsayıcı bir hal almaktadır. Kültürel, sosyolojik, ekonomik, psikolojik alanda tüm dünya tek bir renge büründürölmek istenmektedir. İktidar anlayışı, mantığı en küçük birime, aileye ve ailenin her bir ferdine kadar inmektedir. Sistemin, post-modern çağıyla birlikte gerçekteşirdiği paradigmasal değişimden sonra, tüm bunlar artık öncelikli bir plan biçiminde gerçekteşmiştir. Esas olarak sistemde ciddi değişimler gerçekteşmiştir. Ve yine esas olarak, bu paradigmasal değişimleri, yine canlılığını koruyan komünal değerler üzerinden gerçekteştirmektedir. Yararlandığı araçlar, kullandığı argümanlar, temel başvuru kaynağı yine bu değerler olmaktadır. **Tahlillerde yanlışlıklar, yetersizlikler olmakla birlikte, halen canlılığını koruyan, komünal değerlere dayalı ortaya çıkan bir ideoloji, sosyalizm ideolojisi bulunmaktadır.** Sistem, bu ideolojinin konuşmalarını, planlamalarını, analizlerini, perspektiflerini almakta ve kendi sistemini yeniden yapılandırmakta, krizlerini aşıp yeni atılımlar yapmada kullanmaktadır. Örneğin, Sovyetlerde, Küba'da, Çin'de gerçekteşen devrimlerle, ortaya çıkan sosyalist sistemle manevi değerlerin yeniden yaşamsallaşma, maneviyatın

yeniden öncelik kazanması imkanı da ortaya çıkmıştır. Gerçekleşen bu devrimlerle, yeniden komünal değerler sistemini gerçekleştirme fırsatı doğmuştur. Fakat devletçi-iktidarcı zihniyetle örülen sosyalist anlayış, bu değerlerin yeniden yaşamsallaştırılmasını da engellemiştir. Dahası, kapitalist sistem, bu devrimlerle kısmi de olsa açığa çıkan yaratımları tıpkı Fransız Devrimi'nde olduğu gibi kendi çıkarlarına uyarlamakta ve uygulamaktadır.

Tüm bunları ele almak şu tehlikeyi görmek açısından önem taşımaktadır. Günümüz bio-iktidar sistemi de tüm tarihsel, toplumsal değerleri kendisinde toplayıp, günlük, anlık olarak iktidarı geliştirmektedir. Ve bu toplumsal değerleri toplarken, verili özgürlük alanları da açarak bunları yeni keşfedilmiş alanlar gibi sunmaktadır. Böylece de insanlığın ufkunda, benliğinde ne gelecek ne de geçmiş yer almaktadır. Geçmiş ve gelecek yok edilmektedir. İnsan günlük olarak, ancak yaşadığı kadar vardır. Farklı ideolojilerle de bu zihniyet ve anlayış daha da körüklenmekte ve belirli formasyonlara kavuşturularak yaşamsallaştırılmaktadır. Örneğin Önder Apo milliyetçilik, dincilik, cinsiyetçilik ve bilim konularının önemine ve bunların iyi irdelenmesi gereğine vurgu yapmaktadır. Bu ideolojilerin, sistemin yeni zihniyet yapılanmasıyla yeniden yoğrulması oldukça hakim bir durum olmaktadır. Günlük olarak bu ideolojilerin yarattığı sorunlarla, ortaya çıkardığı olay ve olgularla karşı karşıya kalmaktayız. Her gün bu konularda değişik haberlerle, konularla yüz yüze gelmekteyiz. Bu nedenle de, bunların, yeni dönemin iktidar anlayışıyla bağlantısı doğru çözümlenmek durumunda. Mesela bio-iktidar mantığının hakimiyetini en fazla hissettirdiği alanlarından birisi milliyetçilik olmaktadır. Milliyetçi zihniyet, bio-iktidar mantığıyla

çok bağlantılı bir konudur. Geliştirdiği yurtseverlik vb. argümanlarla toplumu tam bir kaos ve çatışma ortamına çekerek şiddeti günlük yaşamın olağan bir hali durumuna getirmektedir. Aynı zamanda yurtseverlik söylemelerini kullanarak, özünde bu kavramla çatıştırmaktadır. Böylelikle, yaşanan şiddet ve çatışma ortamında kendi yaratımı ve toplumun yabancı olduğu kültürü empoze edip, kendisini ayakta tutmaktadır. Bir alanda milliyetçi dalgalarla bir savaşın çıkması demek, bu kültürün, sistemin kendisini ayakta tutması demek anlamına gelmektedir. Bundan dolayı sistem, sürekli olarak milliyetçiliği canlı ve aktif tutmaktadır. İnsanların, toplumların yurtseverlik gibi manevi değerlerine hitap ederek, milliyetçilik gibi gerici bir ideolojiyi, fikri yükseltmektedir.

Yine insanların binlerce yıllık inançlarının, manevi değerlerinin eril ideolojilerin ortaya çıkışıyla birlikte gerici bir inanç ve örgütlenme sistemine dönüştürüldüğü din konusu da benzer bir biçimde işletilmektedir. Günümüzde toplumların, halkların, insanların en fazla karşı karşıya getirildiği ve çatıştırıldığı konulardan biri din ve mezhepler olmaktadır. İnsanların maneviyat yüklediği her türlü düşüncesi, inancı, din ideolojisi kılıflarına büründürülmekte ve toplum bunun üzerinden bir çatışma ortamına sürüklenmektedir. Komünal yaşam değerleriyle eril sistem değerlerinin, manevi değerlerle maddi değerlerinin bir çatışmasını ifade eden çatışmaları, toplumları uyuşturmanın bir aracına dönüştürerek ve bunu medeniyetler çatışması adı altında argümanlarla ifade ederek yine kanlı ortamların, şiddet ve gerici zihniyetlerin daha da derinleştirilmesine neden olmaktadırlar. Ortadoğu toplumundaki mezhepsel çatışmalar buna en iyi örneği teşkil etmektedir. Binlerce yıl bu topraklarda bir arada yaşayan, Sünni, Alevi, Şii

kesimler, gerici inançların ve din ideolojilerinin körüklenmesiyle karşı karşıya getirilmekte ve sürekli çatışma halinde bırakılmaktadır. İslamiyet'teki bu mezheplerin hiçbirisi yeni çıkmış mezhepler ve inanç sistemleri değildir. Ne İslamiyet'in ilk evrelerinde, ne ortaçağ dönemlerinde, ne de feodal çağın hiçbir döneminde mezhepler üzerinden bu denli çatışma ve şiddet ortamı gelişmemiştir. Vahşet bu denli büyümemiştir, insanlar bu şekilde kırımdan geçirilmemiştir. Fakat günümüz eril sistemin geldiği aşamada, tüm bu inanç sistemleri birbirlerine karşı kıskırtılmakta ve sürekli çatışır bir konuma getirilmektedir. Çünkü bu şekilde iktidar pekiştirilmektedir, çünkü bu şekilde yeni hamleler geliştirilerek plan ve projeler hayata geçirilmektedir. Özellikle toplumda belirli bozulmalara, yozlaşmalara maruz kalan kültürleri bu şekilde kullanarak, yaşanan sorunlardan sonuçlara ulaşarak savaşlar yaratılmaktadır. Toplumların binlerce yıllık değerlerini ifade eden tüm yapılanmalar, özellikle kültürel bozulmalar, savaşların geliştirilmesinin en temel aracı haline dönüştürülmektedir. Böylelikle din ve inanç ideolojileri üzerinden geliştirilen savaşlarla insanlar ölmekte, dünya nüfusu azaltılmaktadır. Nüfusun bu şekilde azalması, sistemin kendisini daha rahat kurabilmesini, ekonomisini buna göre daha güçlü kılmasını getirmektedir. Bugün Ortadoğu, özellikle de Irak örneğinde görüldüğü üzere, bu savaşlarda ölenlerin çok büyük bir oranının erkeklerden oluşması, toplumu bir kadınlar ve çocuklar toplumuna dönüştürmektedir. Toplumun, daha güçsüz ve zayıf olarak nitelendirilen kadın ve çocuklardan oluşması, sistemin kendisini daha iyi kurumlaştırmasının ve güçlendirmesinin bir avantajı olarak görülmekte ve dahası bir avantaj konumuna da gelmektedir. Bilinci,

benliği, bir bütünen varlığı parçalanmış, kimliksizleştirilmiş ve toplumun dışına itilmiş kadınla; yönlendirilmeye açık bir varlık, aynı zamanda bir birey olarak ele alınmayan ve aslında sistemin geleceği için işletilmesi gereken bir cevher olarak görülen çocukların, sistemin büyümesi ve daha fazla oturtulması için temel araçlar konumuna getirilmesi gerçekleştirilmektedir. Çünkü kimliği olmayan ve bir irade, birey olarak ele alınmayan bu iki kesimin varlığı, yeni iktidarcı kimliklerin kazanılmasına daha yatkın ve üretici olarak görülmektedir. **Bu kimliği, bu kültürü, zihniyeti kazanan kadın varlığı demek, toplumun bunları kazanması demek olmaktadır. Çocukların buna göre şekillendirilmesi, sistemin kendisini garantiye alması demektir.** Garantiye alınması, ömrünün uzaması, daha fazla hamle yapma şansına erişmesi ve güçlü durması anlamına gelmektedir. Bu nedenle de her türlü bilim-iletişim-teknik araç bunun hizmetine sokulmakta ve toplum yeniden şekillendirilmektedir. Ve esasta bu savaşta kadın yine tüm toplum kesiminden daha fazla savaş mağdurluğunu yaşamakta ve zarar görmektedir.

Yine toplumsal cinsiyetçilik üzerinden gelişen eril sistemin en fazla el attığı ve kullandığı alanlardan biri de cinsiyetçiliktir. Sistemin yaratılmasının en küçük parçasını ifade eden aile, bu konuda büyük bir role sahip olmaktadır. Ailede kadın ve erkeğe belirlenen roller üzerinden sistem kurumlaşmış ve geliştirilmiştir. Kadın ayrı erkek ayrı yetiştirilmektedir, iktidar böylelikle aileye kadar girmiştir. Bio-iktidar çağıyla birlikte, kadının kendi çocuğuna harcadığı emek olgusuna da farklı bir biçim kazandırılmaya çalışılmakta ve yine sistemin hizmetinde bir sunuma dönüştürülmektedir. **Sarsılmaz tek otorite konumundaki erkeklerle, bu otoritenin eksiksiz uygulanışının ve yürütücüsünün bir neferi**

konumundaki kadın, çocukları da bu otoritenin en temel yürütücüsü olarak yetiştirmek zorundadır. Her ne kadar ana ve çocuk arasındaki sevgi en katıksız ve koşulsuz sevgi olsa da, eril zihniyetin kadında yarattığı parçalanma ve etkilenmelerle, aile ve mülkiyet anlayışının kadında yarattığı zihniyet yapılanmasıyla kadın da bu konuda kendi özüne ters düşen yaklaşımlar içine düşebilmektedir. Tarihsel gelişmeleri incelediğimizde, özellikle de devlet otoritesinin içinde yer alan belirli kadınları irdelediğimizde gördüğümüz gibi, kadında da bir iktidar mantığı geliştirilmiştir. Fakat bu iktidar mantığı, salt toplumun elit kesimini oluşturan toplulukların içinde yer alan kadında tek değil, tek iktidar alanı ev, aile olan kadında da geliştirilmiştir. Sistemin genel toplum, devletin tüm bireyler, iktidarın erkek, erkeğin kadın üzerinde uyguladığı tüm iktidar ve egemenlik uygulamaları, bu kez de daha farklı bir biçim kazanarak kadının kendisinin tek iktidar alanı olan ev içinde çocuğuna karşı yürüttüğü bir iktidar alanına dönüşmektedir. Kadın adeta kendisinin yerine çocuğunu koyarak, bir bireyi değil, kendisinin hayalleri ve istemlerine göre yetiştirmek istediği çocuğunu bu anlamda bir araç konumuna getirebilmektedir. Bu yetiştirme tarzında da yine kadın ve erkeğe, kız ve oğlan çocuklarına toplumsal alanda biçilen roller temelinde bir eğitim ve öğretim sistemi uygulanmakta, iktidarın kök hücrelerini, en temel alanını oluşturan cinsiyetçilik üzerinden sistemin mekanizmaları en sağlam ellerle işletilmektedir. Kadının toplumsal alanda, ev içinde harcadığı emek, yine eril sistemin hizmetine sokulan, onun bir sürümüne dönüştürülen bir araca dönüştürülmektedir. Manevi değerler maddi çıkar ilişkilerine büründürülmekte ve maneviyat maddiyatla şekil kazanan bir hal almaktadır. Eril sistemin en temel

dişlisi olan cinsiyetçiliğin sürekli güçlü tutulması, eril çarkın güçlü ve süreksiz dönmesinin temel taşı olmaktadır. Bu anlamda kadın da iktidara bulaştırılmıştır, kadın da belirli oranlarda iktidarda yerini almıştır ve almaktadır. Çünkü cinsiyetçilik, bir tek kadın üzerinde baskı ve fiziki şiddet uygulamalarını ifade etmemektedir; **cinsiyetçilik, duyguda, düşüncede, ruhta, her konuda uygulanan iktidarsal baskıyı ifade etmektedir.** Günümüz bio-iktidar sisteminde de bu cinsiyetçi uygulama, her kesime kadar indirgenmiştir ve bir zincirin halkaları biçiminde kadını, erkeği, çocuğu, genci, yaşlısını içine almıştır.

Tüm bunların yanında günümüz bilim-teknik çağında en fazla iktidar, tahakküm ve hükümlanlığın aracı olan konuların başında bir de bilim konusu gelmektedir. Doğa dengelerinin, iklimlerin bozulduğuna, ozon tabakasının delindiğine, kuzey kutbundaki buzların erimesine, suların yükselmesine, çok fazla kuraklık olduğuna, küresel ısınmanın daha da artacağına ilişkin haberleri hemen hemen her gün basından takip etmekteyiz. Medya aracılığıyla tam bir imdat havası estirilmektedir. Ya da tam tersine, yaşamdaki her türlü işin çok daha fazla kolaylaştırılmasının gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Özellikle kuantumdan fiziğinin geliştirilmesinden sonra bazı maddelerin üretilmesiyle çok küçük aletlerin geliştirilmesi gerçekleşmiştir. İnternet, cep telefonları vb. birçok teknik araç buna örnektir. Yaşam, yalnızca bir düğmeye basma üzerinden yürütülebilmektedir. Ama diğer taraftan bir de bakıyoruz ki, bu tekniksel araçlar aracılığıyla toplumda korkunç bir kontrol mekanizması geliştirilmektedir. Teknikle her yere ulaşılabilen, her şeye el atılabilmektedir. Bu anlamda bilim ve teknolojinin de bir iktidar aracı olarak kullanılması mevcut. Bilim adamları insanlığa hizmet eden bilim

insanları olmanın ötesinde, egemen-iktidarcı sisteme hizmet eden, gerçekleştirilen bilimsel gelişmeleri sistemin hizmetine sokan, insanlığı da daha çok bu ağın içine çekme görevini yerine getiren bir pozisyon sergilemektedirler. Tüm bilimsel gelişmeler esasta aynı ağın içinde işletilmekte, aynı çarkın bir dişlisi olmaktadır.

Bu noktada her dört ideoloji, çağın yeni formasyonu ile işletilen iktidar anlayışla bağlantılı gelişen bir seyir izlemektedirler. Her dört ideoloji, sistemin yeni liberal yönetim anlayışıyla ve ulus üstü sermayenin hizmetinde çalışan bir biçimde rol üstlenmektedirler. Bunlar aracılığıyla sistem, her alanda komünal yaşamın tüm manevi değerlerini alıp, kendisine göre yeniden şekillendirmektedir. Farklı ideolojik formasyonlarla manevi değerler giderek yok edilmekte, tüm saldırılara karşın bugüne kadar varlığını sürdüren insanlığın en temel değerleri böylelikle tüketilmeye çalışılmaktadır. Tarihsel toplumsal gerçeklikler birbirinden kopartılmakta, toplumsal yanlar köreltilmekte, böylelikle de insanlar, toplum çürütülmektedir. **Önder Apo “bizim komünal değerleri yaşamsallaştırma gibi bir sorunumuz var” demektedir, elbette ki bunun karşısında sistemin de bunları çürütme gibi bir derdi bulunmaktadır.** Bu nokta çok önemli, bunu iyi görmek gerekmektedir. Bu anlamda sistemden çıkmayı, yalnızca sistemin karşısında belirli bir ideoloji ve onun oluşturduğu örgütlülük çerçevesinde mücadele etme olarak ele alma yanlışlıktır. Var olan sistemsel gerçekliğe karşı mücadele yürütmeyi, sistemden çıkma gibi algılama ve her yönüyle özgürlüğe ulaştığını sanma, çok yanlışlıktır bir yaklaşımı doğurur. Çünkü sistemin nüfuz etme alanları, ağ kurma, içine alma, kapsama ve yönlendirme yöntemleri de çok çeşitli ve farklı olmaktadır. Sistemin kirinden arınıldığı

düşünüldüğü an, kimi zaman ağın içine en fazla düşülen an olmaktadır. Bu nedenle de bunun yöntemlerini, zihniyet yapılanmasını, ağ kurma ve bu ağın içine alma biçimlerini iyi kavrayabilmek, ona göre bir mücadeleye yöntemini belirlemek gerekmektedir. **Günlük, anlık olarak ağın içine çekme yöntemine karşı, günlük, anlık olarak bilinç yükseltme ve mücadele yürütme önem taşımaktadır.** Çünkü iktidar artık sadece bir erkin bir diğeri üzerindeki erki değildir, iktidar artık öyle bir hale gelmiştir ki, her insanın mantığında, duygularında, düşüncelerinde, hatta bedeninde bile etkileri vardır.

Bu konuda, özellikle kadının üzerindeki toplumsal cinsiyetçiliğin etkilerini iyi tespit etmek gerekir. Kadına yüklenen klasik, geleneksel kadın rolleri, hareketlerinde, davranışlarında, mimiklerinde, düşüncelerinde çok yoğun bir şekilde açığa çıkmaktadır. Tüm bunların üzerimizdeki etkilerini irdelemeden, bunları gerici, çağ dışı kalmış, aşılmaya yüz tutmuş ideolojiler olarak değerlendirmek, erkin uygulanma araçlarını doğru tespit edememek olur. Bu ideolojilerin günlük, anlık olarak çağın getirilerine göre kendilerini yeni biçimlere kavuşturarak yaptığı atılımlarına karşı doğru bir mücadele yöntemi sergileyememek anlamına gelecektir. Bunları yüzeysel, birbirinden, kendimizden, mücadele gerekçelerimizden, iktidar ağlarının tüm yönlerinden kopuk ele almak, sığ bir yaklaşımı doğuracaktır. Özellikle toplumların, halkların bu ideolojilerin yoğun etkisi altında olduğu düşünüldüğünde, onları yönelik mücadele perspektifini de bu temelde oluşturmak gerekmektedir. Bu ideolojilerle günlük, anlık olarak yeni hamleler başlatıldığı, ağ oluşturulduğu ve ağların ahtapot gibi her yeri ve herkesi kapsamaya çalıştığı göz önünde bulundurularak, bunlara karşı günlük, anlık olarak mücadele yürütebilmek, bilinç

yükseltmek, karşıt ağlarını oluşturmak önem taşımaktadır. Özellikle sistemin de en ciddi çıkmazlarının yaşandığı bu kaos sürecinde, yine sistemin nefes borularını oluşturan bu egemenlik araçlarına karşı en güçlü şekilde durmak, onların içimizdeki, birebir bizi etkileyen, bizi ağına alan yönlerini, en temelde ise zihniyetini çözümlenmekle gerçekleştirilebilir. Yaşanılan manevi erozyona karşı, toplumu yeniden yaratma ve yaşanılır kılma mücadelesinde maddi emek kadar manevi emeği de ön plana çıkartarak, ikisinin dengesini oluşturarak toplum kuruculuğuna yönelmek önem taşımaktadır.

Çürütülmek, yabancılaştırılmak istenen değerleri yeniden yaşamsallaştırmak, toplumun ebelik rolünü yeniden bu topraklarda üstlenmek, komünal değerleri doğru tanımlamaktan geçer. İnsanı insana, insanı doğaya, kadını-erkeği-çocuğu birbirine, insanı bulunduğu yaşama, zamana, ana yabancılaştırarak buna karşılık an felsefesini geliştiren düşünce sistemlerine karşı mücadelede, tüm bunları ancak yeniden adlandırmak, anlamlandırmak, her şeyi birbirine karşı bir tamamlayıcı emek ve karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde ele almakla mümkün olabilir. İnsanın binlerce yıllık tarihine yabancılaşmasının ortadan kaldırılması da ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir.

Çünkü çok sistemli bir şekilde, medya aracılığıyla, günlük politikalarla, savaşlarla, ekonomiyle, çok çeşitli yöntemlerle, tabiri caizse bu gizli savaş yürütülmekte ve tüm toplumun, insanlığın üzerinde hakimiyet kurmak istenmektedir. Bu nedenle Önder Apo iktidarı tek bir sözcükle tanımlamaktadır. “*Fethetmek!*” Yani bugün kapitalist, modern sistem tamamıyla insan üzerinde bir fetih, hakimiyet yaratmak istemektedir. Yine Önder Apo bu konuda; “*kapitalist modern yaşamdan kopuş, benim*

paradigmama giriştir, paradigmayı uygulamadır” demektir. Bu nedenle özgürlük mücadelesinde başarılı bir yürüyüş ve verilen emeklerin karşılığını alarak başarıya ulaşma, öncelikle bu zihniyetten bir kopuşu yaratmaktan geçmektedir. Yeni bir ahlakın, yeni bir kültürün yaratılması yine bu iktidarcı paradigmalardan kopuşu gerektirmektedir. Bu nedenle de Önder Apo'nun özellikle sistemsal kaosu yaşadığı bir süreçte önümüze koyduğu yeni emek-değer teorisini (analık emeğini), yani komünal değerlerin gündemleştirilmesini, bu ahlak ve kültürün yeniden yaratılması ısrarını iyi irdelemek gerekmektedir.

Sistemin çıkmazlarını ve bu çıkmazlardan çıkma arayışlarını değerlendiren özellikle 20. yüzyılın ve günümüz bilim adamları da maneviyatın göz ardı edilmesini değerlendirmektedirler. Önceleri inanç üzerinden yürüyen insanlığın, daha sonra bilim üzerinden bir yürüyüşü gerçekleştirmeye başladığını ve bu yaklaşımın tehlikelerini ortaya koymaktadırlar. Bunları çözümlerken, manevi yönün ne denli geri planda bırakıldığını, salt deneme-yanılma yoluyla her şeyin ele alınıp çözüm aranmasının getirdiği kaybedişleri ve halen var olan risklerini belirtmektedirler. Bilim insanının da böylesi hatalara düştüğünü belirterek, bundan kaynaklı bir sistemin yaratılmadığını söylemektedirler. Tüm düşünürlerin bugün ortaklaştığı görüşlerden biri bu olmaktadır. Bu nedenle de eşit ve özgür, paylaşımcı bir yaşam ideali olan tüm kesimlerin, komünal değerleri yeniden canlandırıp bunu ileriye götürme gibi bir sorumluluğu bulunmaktadır. Ama bunun karşısında da günlük olarak anda, şu an içinde bulunduğumuz an içinde bile bu komünal değerleri çürüten, sürekli saldırı geliştiren, sürekli dejenere eden sistemin yaklaşımları da mevcuttur. O nedenle, çok ciddi bir mücadele ve arayış

gerekmektedir. Yeni bir emek-değer teorisinin ihtiyacı da en çok bu nedenlerden kaynaklı ortaya çıkmaktadır. Bu, özellikle toplumsal cinsiyetçiliğin özgürleştirilmesiyle çok bağlantılı bir konudur. Bu nedenle cinsiyet konusunun, kadın ve erkek kimliklerinin, toplumsal kültürün yeniden tanımlanması kadar; milliyetçilik karşısında yurtseverlik ve evrensel vatandaşlığın, dinciliğe karşı dinin- yani siyasal dine karşı kültürel dinin- , bilimin, ekolojinin yeniden tanımlanması da gerekmektedir. Fakat bu şu anlama da gelmemektedir. Marks'ın maddi emek olgusuna, değeri ele alış tarzına eleştiri yöneltirken, bir tek manevi emeği, manevi değerleri de ön plana çıkarmak, bunun tek çıkış yolu olduğuna kanaat getirmemek gerekir. Önder Apo da Marksı eleştirirken, maddi emek olgusunu devletçi-iktidarcı tarzda ele alışını değerlendirmektedir. Bu nedenle de manevi ve maddi bir emek-değer teorisinin bir sentezini oluştururken, ki buna analık emeği diyoruz, maddi anlamda emek-değer teorisinin nasılımı da ele almak, bunun için çözüm önerileri sunmak gerekmektedir. Bir tek manevi değerleri ele alış ve ona yönelik, bizleri de tek boyutlu düşünme ve çözüm olasılıklarına yöneltecektir ki, bu da ayrı bir tehlikeyi ve yeni çıkmazları kendisiyle beraber getirecektir.

Bir diğeri analık emeğinden bizim esas anlamamız gereken en temel hususlardan birisi, adaletli yaklaşımdır. Ana, çocukları arasına fark koymaz. Bilindiği gibi özellikle feodal toplumlarda erkek çocukların daha fazla öne çıkartılması, daha fazla değer görmesi gibi bir durum mevcuttur. Elbette ki bunun kadın üzerindeki yansımaları ve uygulama tarzları da bulunmaktadır. Fakat bunun karşısında derinlemesine bir gözlemlenmede, incelemede bulunduğumuzda, kadının tüm eril zihniyet yapılanmalarının etkilerine rağmen çocukları arasına fark

koymayan, adaletli yaklaşımı belirgindir. Çocuklarıyla ilişkilerinde, emek ve değer verme de eşitlikçi ve adaletli yaklaşım sergilemektedir. Bütün çocuklarına aynı düzeyde bir emek harcar ve yaşam koşullarını sağlamaya çalışır. Gücünü ve ideolojisini komünal toplum değerlerinden alan hareketimiz ve Önder Apo'nun felsefesinde de bu çok önemli bir noktadır. Bugün iktidar mekanizmalarının farklı argümanlarla komünal yaşam değerlerine topyekun bir saldırı ve çürütme içerisinde olduğu bir çağda, bizim bunu yaşamda çok daha fazla güncelleştirmemiz, yaşamsallaştırmamız, yaşam bakış açımıza, felsefemize oturtmamız için, Önder Apo analığın bu felsefesini yeniden ortaya koymaktadır.

Çünkü doğal toplum kültüründe de kadın salt kendisi için değil, bütün topluluk için bir şeyler üretme, bir şeyler yaratma, yaratıcılığını bu şekilde kullanarak işlevsel olma rolü görmektedir. Bunun karşısında ise eril sistem kapitalist-modern sisteme gelene dek beş bin yıllık evre içinde açığa çıkardığı yeni sistemsel yapılanmasıyla, bu kültür, emek ve değerler sistemine karşı bir savaş yürütmüş, bunun üzerinden de kadını sürekli fethetmek istemiştir. Önder Apo'nun kadını yalnızca ezilen bir cins, bir sınıf değil, bir ulus olarak da tabir etmesi bundan kaynağı almaktadır. Böylesi bir savaşın yürütülmesi için, sistemin öncelikli olarak kadını fethetmesi, fethetme savaşımı vermesi gerekmiştir. Toplumun ele geçirilmesinde bütünlüklü bir fethin gerçekleştirilebilmesi için kadını tamamıyla denetimi, kontrolü altına alması gerekmektedir. Çünkü sistemin yaratılması, kadının denetim, kontrol altına alınmasına bağlı olarak gelişmektedir. Günümüzde de tamamıyla bu anlayış ve tarz devam etmektedir. Yani kadını fethederek geliştirilen iktidarlaşma tüm toplumun fethedilmesi demektir. Kadının cinselliğinden, düşüncesinde,

duygusunda, kültüründe vb. tüm bu alanlarda fethedilerek geliştirilen iktidar olgusu, tüm toplumların, insanların da denetim altına alınması, kontrolde tutulması, fethedilmesini beraberinde getirmiştir. Ve bugün sistemi ayakta tutan, gelişmesini sağlayan bu gerçekliktir, bu zihniyettir, bu bakış açısıdır.

Sistemin bunları yapmasının yanında kendisine farklı nefes boruları açmak için birey özgürlüğü, birey hakları gibi kapılar açması da fethetmemin başka yolları olmaktadır. Bunlar, sisteme karşı bir mücadelenin gerçekleşmemesi için açılan kapılar, nefes borularıdır. İnsan hakları, birey hakları, eşitlik, özgürlük kavramları özellikle birey açısından ifade edilirken, aslında sistemin kendisini yaşatmasının nefes borularıdır. Tabii bunları geliştirirken, mümkün olduğu kadar insanları toplumsal sorumluluktan uzak tutmaktadır. Birey için geliştirilen bir hak, birey özgürlüğü olarak ifade ettiğimiz bireysel haklar, toplumsal düşünceden, toplumsal sorumluluktan uzak tutulmaktadır. Bireylerin harcadığı emek ve çaba, yüklendikleri sorumluluklar toplumsallıktan, toplumsal örgütlülüğünden uzak bir yaşam anlayışını geliştirmektedir. Bireyin bireycileşerek salt kendi egosuna endeksli sorumluluk ve çaba sarf etmesi, toplumsal kültürün dışına çıkmasını beraberinde getirmektedir. Oysa analık emeğinde toplumsallık esastır. Yapılan bir şeyin tüm topluma yarar sağlaması, herkesin kullanabilmesi, herkesin yaşayabilmesi esastır. Eril sistem ise bunun tersini yapmakta ve yaratmaktadır. Bireysel haklar adıyla bireyciliğin geliştirilmesi yoluyla toplumsallıktan, toplumsal yarar ve ortak kullanımdan uzaklaştırma, böylelikle de bireyin ait olduğu toplumsala yabancılaşması yaşanmaktadır. Bu şekilde insanı toplumsallıktan alı koyarak, toplumsallığın dışında bir

yaşam alanı açma ve böylelikle aslında insanı susturma gerçekleştirilmektedir.

Özgürlük ve haklar olarak ifadelendirilenler esasta, insanların ve toplumların susturulmasının bir kanalıdır. Elbette ki bu birey ve insan haklarının olmaması, bunları geliştirmenin bir bütünen yanlış olduğu anlamında değildir. Bunun eleştirisini yaparken, esas olarak bireyselliğin, birey hak ve özgürlüklerinin toplumsallıkla ne kadar bağlantılı olup olmadığı konusuna yöneliktir. Bu hak ve özgürlüklerin tanınmasında, bireyin belirli özgürlüklere kavuşturulmasında bunun ne denli toplumun hizmetinde olup olmadığı önemlidir. Birey özgürlüğüyle toplumsal özgürlüğün birbirini tamamlayıp tamamlamadığı, bir bütünlük içerisinde ele alınıp alınmadığı, bunların karşılıklı bir ilişki ve etkileşim içerisinde olunduğunun gözetilip gözetilmediği, tüm bu konuda verilen mücadelelerin ve harcanan emeğin toplumsal olup olmadığı konusu önem taşımaktadır. Elbette ki özgür birey yaratma amacını güderken, ölçü olarak alınması gereken bir konudur bu. Toplum ve birey dengesini sağlayan, karşılıklı hak ve özgürlükleri gözeten, toplumun ve bireyin bütünlüklü ele alınarak bir yaşam anlayışının oturtulmasıdır esas olan. Bu analık kültürünün devam ettirilmesinin ve yeniden yaratılmasının da bir gereğidir. Bu noktada emeğin ve değerinin esas öznesi, insanın kendisidir. Bu anlamda Önder Apo, kadını, analık emeğinin, toplumun, yaşamının gelişmesinin nesnesi olarak değil, öznesi olarak tanımlamaktadır. Yani toplumsallaşmanın geliştirilmesinde, yaşamın özgürleştirilmesinde, insanların eşit ve sorumlu bir biçimde yaşama katılmasında, bilinçliliğin bu eksen üzerinde geliştirilmesinde kadını esas özne olarak ele almaktadır.

Bu nedenle de böyle bir bilinci kendimizde oluşturup oluşturmamamız, böyle bir bilinçle yaşama katılıp katılmamız soruları önem taşımaktadır. Özgürlüğü yaratmada, bunu emeğiyle yoğurmada, kendi toplumsal emeğine, onu oluşturan öz değerlerine sahip çıkamama, katılımında yetersiz ve yokmuş gibi sayma, bu anlam özünü inkardır ve insanın ve kadının kendisine yabancılaşması da işte burada başlamaktadır. İnsanın kendisine, toplumuna, temel değerlerine yabancılaşması, esas olarak bunlara yeteri kadar anlam biçememe, emekle, çabayla yaratılan değerlere sahip çıkamamaya ortaya çıkmaktadır. Özlü olan, insanın özünü oluşturan, kaygısızca, hesapsızca değerlerin yeniden yaratılmasına, onların yeniden yaşamsallaştırma mücadelesine katılma noktasındaki özveri ve fedakarlığın gereksizliğine inanarak, bunun insana zarar verdiğini düşünerek bir katılım tarzı gerçekleştirmek ve bunu değiştirme noktasındaki arayışlar aslında bir köksüzleşmedir, yabancılaşmadır. Gerek birey için gerekse de toplumlar için bu durumun yaşanması, çürümenin, benzeşmenin ve nihayetinde var olan mevcut gerçeklik içinde erimenin potansiyelidir. Çünkü sınıflı toplum tarihinde de görüldüğü üzere analık kültürü etrafı gelişen yaşamından kopuş, ondan uzaklaşma, insanın kendisine yabancılaşmasını getirmiştir. Bu, en temelde de kadının kendisine yabancılaşmasını açığa çıkarmıştır, en tehlikeli olan da esasta budur. Kadının, yaşam sorumluluğunun, toplumsal katılımının ve bunda sarf ettiği emek ve çabanın, oynadığı rolün yalnızca kendisi için değil, bulunduğu ortama, topluma karşı en yüce görev ve sorumluluk olduğunun bilinciyle hareket etmesi önem taşımaktadır. Bunun dışına çıkan kadınsa, bu anlamda iktidarın bir aracı, onun bir kuklası ve cinsiyet olarak

kadın, zihinsel olarak ise eril bir kadınlığı ifade etmektedir.

Tüm bunlardan yola çıkarak diyebiliriz ki, analık emeğini, analığın yarattığı değerleri, diğer bir deyimle tanrıçalık kültürünü kadın olarak kendimizde yaşamsallaştırma, kendimizi ona ulaştırma noktasında daha fazla kendini sorgulayabilen bir düzeye getirmek önem taşımaktadır. Bu öncelikli olarak bireyin kendinde bin yıllık kirlerin, erkek dünyası tarafından empoze edilmiş ve kanıksattırılmış duygu ve düşünceleri mücadelesini, insanın-kadınlığın doğal özünü, kendisine sonradan yakıştırılmış veya bir anlamda kazandırılmış özelliklerin çok keskin bir çarpışmasını kendi gerçekliğinde yaratarak, arınmayı gerçekleştirmek gerekmektedir. Önder Apo'nun da bugün kadında yaratmak istediği kadın gerçekliği bunu gerektirmektedir. Kadın özgürlüğünü tüm özgürlüklerin temeline yerleştirerek, onun öznesi olarak ortaya koymaktadır. Eğer sistem bu kadar kadın etrafından bir erozyon yaratmışsa, tabii ki kadın etrafında yeni bir sistemin, yeni bir yaşamın, yeni bir toplumun yaratılmasına yol vermez. Mümkün değil, bunu engellemek için her türlü yöntem başvurur. Bu nedenle de kadın kimliğini, kadının toplumsallaşmadaki rolünü ve yerini çok güçlü hissetmek, bunun karşısındaki tüm yaratımlara ve yaptırımlara karşı bir duruş sergilemek gerekmektedir. Kişiliğimizde bunu yaratmada noktasındaki engelleri tespit ederek, öncelikli mücadelenin kendi kişiliğimizde ve kazandırılmış kimliklerimizde verilmesi gerektiği açıktır.

Elbette ki yeni bir toplum kuruculuğuna yönelmek bir aşk işidir. Gerek Önder Apo'nun, gerekse de çağımızın filozof ve düşünürleri de yeni toplum kuruculuğuna yönelmeyi aşk düzeyinde ele almaktadırlar. Önder Apo,

gerçek aşk tanımını özellikle bu çerçeveye oturmaktadır. Bu anlamda özüne incek olursak, gerçek aşk toplumu yeniden kurmak, insanı yeniden yaratmak, yeni bir sistem kurmaktır. Çünkü her ne kadar toplumun yeniden yapılandırılmasına yönelik çözüm önerileri ve paketler sunulsa da, belirli bir mücadele anlayışı geliştirilse de, yeni toplumun yaratılması aşk düzeyinde ele alınmadığı müddetçe insanın özüyle gerçek buluşması, ona yeniden kavuşması pek fazla gerçekleşmeyecektir. Emeğin-değerin anlamına kavuşması ve gerçek değer değerinin teslim edilmesi de ancak, yeniyi yaratmaya aşkla bağlılıkla mümkündür.

KAYNAKÇA:

- 1- Bir Halkı Savunmak
- 2- Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru
- 3- Urfa Savunması
- 4- Önder Apo'yla Yapılan Görüşme Notları
- 5- İnternet Bilgileri